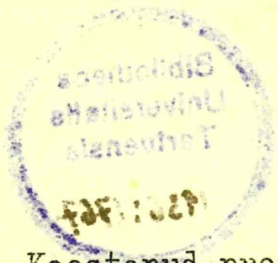
S E L E T U S K I R I

Tsiviilseadustiku 1936.a. eelnõu juurde.

Koostanud prof.J.ULUOTS.

2006

Sissejuhatavaid märkmeid.

1. Senised tsiviilseadused. Eesti maa-alade tsiviilõiguslik kord oli 19.sajandi keskpaiku kodifitseeritud nelja seadustikku: 1) Läänemeremaade seadustekogu III köide 1864.a.(BES); 2) Eestimaa talurahva seadus 1856.a.; 3) Liivimaa talurahva seadus 1860.a.; 4) Saare- ja Muhumaa suhtes - Liivimaa talurahva seadus 1819.a., täiendustega 1865.a. Need seadustikud hiljem osalt muudeti ja täiendati, eriti 1889.a. seoses Vene kohtuasutiste sisseseadmisega ja uute kinnistusorganite loomisega. Lisaks eelmainitud seadustikkudele tulid mõningais suhteis kasutamisele kirikuõiguslikud normid (luteriusuliste suhtes 1832.a. kirikuseadus, teiste suhtes vastavad muud normid) ning samuti ka Vene seaduste kogu määrused (eriti X köide).

Eesti-Vene rahulepingu alusel tuli Eesti Vabariigi võimu alla endise Peterburi, Pihkva ning esialgu ka Vitebski kubermangu maa-alasid (Narva-tagune maa, Petserimaa), kus kehtisid Vene tsiviilõiguslikud normid (eeskätt VSK X köide) oma lisanormistikuga.

Eesti Vabariigi seadusandlus puudutas algusest peale tugevasti senist tsiviilõiguslikku korda, eriti Maaseadusega 1919.a.,selle laiendamisseadusega 1922.a.ja Seisuste kaotamise seadusega 1920.a. Samuti anti Eesti Vabariigi seadusandlikkude asutiste poolt mitmeid tsiviilõiguslikke novelle (Abielu seadus 1922 jm.).

2. Kodifikatsiooni vajadus ja vastav komisjon. Eelnevast järeldub, et juba Eesti Vabariigi alguseks kehtisid ta maa-alal tsiviilõiguslikud normid, mis olid pärit mitmesugustest aegadest ja kodifitseeritud mitmesugustesse seadusandlikkudesse tervikutesse või antud novellidena Eesti Vabariigi seadusandlusega. See mitmekesisus vaid kasvas. Ühtlasi olid need seadused mitmes keeles.Veel mitmekesisem oli vastavate normide seesmine ehitus ja ilme.

Põlisel Eesti maa-alal olid tsiviilõiguslikud normid seotud teatavate eriterritooriumidega ja isikutega, nõnda et sellekohaseid erinormistikke oli üle kümne (Eestimaa maa-õigus, Liivimaa maa-õigus, Eestimaa linnaõigus, Liivimaa linnaõigus, Narva linnaõigus, Eesti-, Liivi- ja Saaremaa talurahva seadused, eriseadused vaimulikkude kohta). Siin tulid juurde eelmainitud normid Narva-taguse ja Petseri maa-alade kohta.

Samal ajal Eesti Vabariigi seadusandlus osalt tühistas isikute liigestuse, millega eelmainitud normid olid seotud (seisuste kaotamine), samuti ka olulise osa objekte (Maaseadus) ja ühtlasi paiskas enda poolt olevate normide rägastikku uusi norme (mitmed novellid).

Vaatamata tsiviilõiguslikkude normide näilikule rohkusele leidus neis tegeliku elu seisukohalt olulisi tühikuid (isikuõigus, eriti juriidilised isikud, jm.). Eesti Vabariigi seadusandlus aitas selleks veel omalt poolt kaasa (Seisuste kaotamise seadus jt.).

Normide eelmainitud väline laialipaisatus, seesmiselt äärmuseni arenenud partikularism, selles olustikus paratamatult tekkinud kasuistlikkus ning kõigest sellest järelduv tühiklikkus tegid tarvilikuks tsiviilõiguslikkude normide ühtlustamise ja täiendamise, mis Vabariigi Valitsuse vastava otsusega tehti ülesandeks selleks kujundatud komisjonile. Seejuures pidi komisjon oma töö aluseks võtma Läänemère maade sead.kogu III köite (BES), tehes viimases vajalikke täiendusi ning parandusi.

3. Komisjoni töö käik ja käesolev eelnõu. Saadud ülesande kohaselt komisjon asus eraldama kehtivaist normidest seda, mis tema arvates polnud enam kõlvuline, ning täiendama ja parandama järelejäänud materjali sellega, mis tema arvates vajalik.

Seoses komisjoni töö esialgsete tulemustega kerkis küsimus, kas poleks õigem senise töökava asemel võtta teine, nimelt mingisuguse moodsa välismaise tsiviilseadustiku ületoomine Eestisse. Lähemal ja üksikasjalikumal kaalutlemisel, milleks kutsuti kokku suurem nõupidamine, ilmnes, et ei saa Eestisse üle tuua ühtki välismaist tsiviilseadustikku ilma seda oluliselt muutmata ja täiendamata. Peale selle, vaatamata mõningale hüvele, seesugune ületoomine oleks seotud oluliste pahedega ja raskustega.

Samal ajal osutus siiski vajalikuks komisjoni töö senist ilmet arendada selles suunas, et koostatav eelnõu ei kujuneks kasutatava allikmaterjali peamiselt mehaaniliseks ülevõtteks, vaid selle kokkusulatisena üheks tervikuks väliselt (sõnastuselt) ning sisult. Seesugune suund tõi kaasa iga üksiku normi sisulise ja sõnalise läbikaalumise, ühtlasi ka pikemaid kaalutlusi komisjonis ning väljaspool, eriti ka üksikute instituutide suhtes.

Pikemat ja mitmekesist arutlust põhjustas eriti abikaasade vahekordade küsimus, kusjuures vara-vahekordade suhtes järgnes viimati seisukohavõtt ka Vabariigi Valitsuse poolt.

Sel viisil kujunenud töö tulemuseks on käesolev eelnõu, nimetusega „Eesti tsiviilseadustik", sisaldades käesoleval kujul kõik kavatsetud 5 osa ehk „raamatut".

4. Eelnõu allikaid. Eelnõu on rajatud kõigepealt BES-le, seega selle XXVI + 4600 §-ile. Peale selle on arvestatud kõiki teisi seadusi, mis aine kohta käisid Vene ajastu lõpul, ja Eesti Vabariigi kestel antud vastavaid seadusi (vt.eelpool p.1 ja 2).

Peale eeltähendatud kehtivate normide on eelnõu koostamisel

kasutatud mitmekesiseid muid allikaid. Eriti väärivad märkimist : 1) tsaariaegne Vene tsiviilseadustiku eelnõu (lühendatud V) lähema seose tõttu BES-ga (eelnõus lühendatud B) ja TsKpS-ga; 2) Saksa tsiviilseadustik (BGB); Helveetsia tsiviilseadustik ja Obligatsiooni õigus (H); 4) Prantsuse tsiviilseadustik (C.c.); 5) Ungari tsiviilseadustiku eelnõu (U); 6) Prantuse-Itaalia ühtlustatud obligatsioonioiguse eelnõu (P.-J.); 7) Rootsi ja Soome perekonna seadused (Se); 8) Poola tsiviilseadustiku eelnõu (P); Haagi konventsioonid, mis asjasse puutuvad (Haagi konv.); 10) Rahvasteliidu eelnõud,mis asjasse puutuvad.

Endastmõistetavalt on arvestatud kohtutegelust, samuti tsiviilõiguslikku doktriini.

5. Allikate käsitlus eelnõus. Allikate käsitlemisel tuli kõigepealt BES §-de reast heita kõrvale normid, mis polnud praeguses Eesti olustikus enam rakendatavad või otstarbekohased. Sel viisil järelejäänud normid on ainult osalt üle võetud sõnasõnalt, kaugelt suurem osa kuulus ümbertöötamisele ainelt ja eriti sõnastuselt (redaktsioonilt). Samuti tuli talitada muude Vene ajastust päritud seadustega. Rohkemal määral on sõnasõnalt üle võetud Eesti Vabariigi kestel antud seadusi.

Eelmainitud välismaisi allikaid on kasutatud selleks, et selgusele jõuda, kuidas vastavad küsimused on lahendatud väljaspool Eestit ning kuivõrd vastavad lahendusviisid on rakendatavad või otstarbekohased Eesti olustikus. Otsustandvaks jäi Eesti olustiku analüüs ning selle tulemused. Seetõttu on välismaisi seadusi saadud kasutada peamiselt sõnastuse suhtes mitte sisult, välja arvatud mõningad erandid. Needki erandid kujutavad üksikuid loogilisi vaheülilisid eelnõus kui tervikus, mida eelnõu tõlgitsemisel ja hindamisel tuleb alati silmas pidada.

6. Eelnõu lähtekohti. Eesti olustiku analüüs põhjustas kõigepealt vajaduse ühtlustada senist väliselt laialipillatud ja seesmiselt lõhestatud tsiviilõiguslikku normistikku. Kõik ühtlustamisele kahjulik tuli kõrvaldada, olgu siis et asjaolud tegid vajalikuks teha erandeid. Suuremate erandite tegemine on jäetud eriseaduste hooleks, kuna eelnõu peab moodustama tsiviilnormistiku üld- ja põhikogumi.

Järgmine ülesanne, mis ilmnes Eesti olustiku analüüsimisel, polnud nõnda kergesti lahendatav. Ühes küljest pole teadmata, et Eesti on rikkaliku tsiviilõiguslikku minevikuga maa, seejuures haruldaselt omapärase ajalolise kujunemisega ning koostisega vanast ajast alates kuni praegusajani. Seda pärandit tuli uuendada ja täiendada. Ent teisalt nõuab praegusaeg sagedasti uuendusi, mis pole igakord sedavõrd katsetatud ega küpsed, et nad poleks möödaminevad. Neil põhjusil eelnõu püüab säilitada, mis praegustes

oludes rakendatav, ja ühtlasi täiendada ja uuendada sellega, mis enam-vähem proovitud Eestis või mujal ning alltoodud põhjustel paratamatu. Vajalikuks osutuvaid radikaalsemaid üksikkorraldusi on eelnõu seisukohalt otstarbekam teha eriseadustega, mis on kergemini antavad ja muudetavad. Ka selles suhtes tsiviilseadustik peab jääma tsiviilnormide üld- ning põhikogumiks, mille juurde eriseadused eranditena või täiendistena moodustavad liikuvamaid osasid. Vaatamata seesuguselle tagasihoidlikkusele on eelnõu uuendused siiski väga olulised, ja seda peamiselt kolmel põhjusel.

Eesti olustiku poliitiliseks iseloomustuseks vabariigi algusest peale on kodanikkude üheõiguslus seaduse ees, seisuste puudumine, ühingute vabadus, vabadus majanduslikuks tegevuseks ja muu vastav individuaalse vabaduse sfäär koos aktiivse osavõtuga poliitilisest tegevusest. Neil asjaoludel tuli arvestada isikuõiguse tsiviilse normimise vajadust, üheõigusluse teostamist perekonna- ja pärimisõiguse alal ning normide ühtlustamist asjaõiguses.

Eesti olustiku kõlbelise iseloomustuse suhtes tuli silmas pidada sugulussidemete (võrreldes vanema ajaga) suhtelise osatähtsuse langemist, eriti kaugemate sugulaste vahel. Samal ajal isik, vähem kaitsetav sugulaskonna poolt, vajab tarbe korral aktiivsemat kaitset riigilt ja ühtlasi ise talitab sõltumatumalt sugulaskonnast. Neid olusid tuli arvestada perekonnaõiguses (eriti eestkoste - õigus) ja eriti pärimisõiguses (pärimine seaduse järgi, sundosa jm.)

Eesti olustiku majanduslikuks iseloomustuseks on endise kodumajanduse valdav asendamine vahetusmajapidamisega, mis vajab kindlustust ning ühtlasi käibe painduvat vormi. See põhjustas vajaduse teha muudatusi ja täiendusi eelnõu peaaegu kõigis osades, iseäranis asjaõiguses. Teisalt oleks ekslik arvata, et see uusaegne vahetusmajapidamine on vaid käibe/osalisto vaba tahte mäng. Ka siin astub riik sagedasti vahele asjaosaliste endi või üldsuse huvide nimel. Ka siin aga tsiviilseadustik peab olema tsiviilnormide üld- ja põhikogum, kuna eriseadustega võib ja saab seadusandlus teha erandeid või täiendada üksikasjalikult erisuhteid. Eelnõu on ka ise nois asjus teinud reservatsioone (eriti asjaõiguses).

7. Eelnõu põhimõtted. Vastavalt Eesti Põhiseaduse sissejuhatusele eelnõu rajaneb neljale põhimõttele: õigluselo, seaduselo, vabadusele ning praegusto ja tulevaste põlvede kasule.

Õigluspõhimõte nõudis kõigepealt kõigi Eesti olustikus õigustatud huvide silmaspidamist eelnõu koostamisel. Endastmõistetavalt oli see väga raske ülesanne, mis tuli lahendamisele nii seniste normide kõrvalejätmisel kui ka nende uuendamisel ja

ja uute loomisel. Eelnõu on püüdnud selles suhtes silmas pidada kõiki õigustatud huvisid, kuivõrd see on mõeldav tsiviilseadustikus kui tsiviilnormistiku üld- ja põhikogumis. Erilaadiliste õigustatud huvide reguleerimine on jäetud vastavalt eriseaduste hooleks.

Õigluspõhimõte nõudis edasi, et kõik need huvid, mis eelnõus silmas peetud, leiaksid õiglast rahuldamist ja kaitset. Huvi ei saa pidada õiglaseks, kui ta koosneb ainult teiste kahjustamisest. Vastavalt on sellekohane reegel õiguste teostamise suhtes võetud üldossa. Tavaliselt toimub huvide õiglane rahuldamine vastavate institutsioonide kui tervikute, samuti üksikute eeskirjade kaitsel. Tuli aga arvestada, et rigoroossed eeskirjad, mis esialgu näivad olevat õiglased, võivad tegelikkudes olusuhetes osutuda suurimaks ebaõigluseks. Seepärast on eelnõus tegelikkude olude hindamisele ning eriti heale usule jäetud võrdlemisi laialdane õiguslik osatähtsus vastavate vahekordade korraldamisel. Iseäranis on silmas peetud ning püütud kaitsta kolmandate heausklikkude õigustatud huvisid, olgu siis et nad ise on äärmiselt hooletud oma huvide ja õiguste eest hoolitsemisel.

Seaduslikkuse põhimõte on leidnud väljendust sel viisil, et võimalikult kõigile Eesti olustikus õigustatud nõuetele on eelnõus püütud anda seaduskaitset. Nagu eelpool väljendatud, tuli aga sel puhul silmas pidada, et seaduse eeskiri ei osutuks ülekohtuseks, vaid olusuhetes õiglaseks. Seetõttu on eelnõus jäetud võrdlemisi laialdane tegevusvälj asjaosaliste ning lõppeks kohtulikule äranägemisele. Seda äranägemist on aga püütud korraldada nõnda, et ta ei muutuks vabaks äranägemiseks ega vägivallaks ning seega õiguslikuks kindlustuseks. Vastavalt sellele on äranägemine võimalikult seotud seadusega (hüda korral „seaduse analoogia" ja „õiguse analoogia", ent mitte normi „vaba loomine"!.) ning vastava olusuhte konkreetse ilmega. Sellega on püütud võimalikult igale juhule anda konkreetse lahendamise võimalus seaduse kaudu, seaduse rakendamisel, kohustades hoolega arvestama olusuhteid, ning sel viisil seaduse rakendamine teha õiglaseks seaduslikkuse piirides.

Vabaduspõhimõte läbistab kogu eelnõu, nagu see teisiti ei võigi olla tsiviilseadustikus kui individuaalse autonoomia määrustamise normistikus. See vabadus on kõigepealt indiviidi tõelise tahte võimaldamine. Vastavalt sellele on üldosas kui ka eriosades ette nähtud rida eeskirju seesuguse tahte võimaldamiseks ning kaitseks. Ent vabaduspõhimõte tähendab edasi tahteavalduse vormi valiku vabadust. Ka seda vabadust püüab eelnõu tagada, siiski piirides, millest ülemineku/osutuks hüdaohtlikuks isikule endale ja eriti heausklikkudele kaasinimestele. Viimasest kaalutlusest on järgnenud tahteavalduse vormi nõuded, mis esinevad eelnõu igas osas, eriti abieluõiguse (abielu sõlmimine, abieluleping, vararegister), pärimisõiguses (testament) ja asjaõiguses(kinnistus-

süsteem). Vabaduspõhimõte tähendab lõppeks vabadust valida ja määrata õigussuhete sisu omal äranägemisel. See vabadus on kõige rakendatavam võla-õiguse alal, kuna eelnõu teistes osades seda vabadust on tulnud tugevasti piirata järgnevatel üldkaalutlustel.

Toetudes õiglusele, seadusele ja individuaalsele vabadusele, tsiviilseadustik ei pea kunagi unustama üldsuse („praeguste ja tulevaste põlvede") huvisid. See on vajalik seetõttu, et indiviid on ometi ühtlasi osa tervikust, ühiskonnast, ilma milleta ka indiviidi tsiviilõiguslikud õigused ja vabadused muutuksid ainetuiks. Teisalt ka see tervik omab hüvesid, mida indiviid oma õiguste ja kohuste kujundamisel peaks arvestama. Raskem on muidugi öelda, millisel määral üho või teise - indiviidi või ühiskonna - huvisid peab üksikutel juhtudel arvestatama, ning neil asjaoludel ja iga üksiku instituudi ja sello üksikute eeskirjade puhul eraldi on tekkinud vaidlusi. Vastavalt on võetud eelnõusse terve hulk eeskirju, mis peamiselt tingitud ühiskonna kui terviku huvidest. Siia kuuluvad kõigepealt lähemad eeskirjad isikuõiguse alal (nii füüsiliste kui ka juriidiliste isikute suhtes). Ka perekonnaõigus, mille keskus - perekond - on tähtis kogu rahvusele, on läbi põimunud mitte ainult individuaalseist, vaid ka ühiskondlikest huvidest. Samuti pärimisõigus pole ühiskondlikust huvist puutumata. Asjaõiguse lõppeks toovad ühiskondlikud huvid vajalikuks, et indiviid ei saa vabalt seada end asjade ega seega kaasinimeste ja järeletulevate põlvede suhtes enda poolt täiesti vabalt kujundatavaisse vahekordadesse, vaid vahekordadesse, mis tagaksid ka kaasinimeste ja järeletulevate inimeste õigussuhteid ning võimaldaksid neude tagamist (kinnistussüsteem, asjaõiguste kindel lootelu ja sisustus eriti kinnisasjade suhtes jne.) Ainult võlaõigus seoskätt vahetus majandusliku käibeõigusena on võrreldes teiste osadega vabam, kuid siingi on silmas peetud ühiskondlikke huvisid.

8. Sõnastus. Tsiviilseadustik peab olema loetav igale keskmisele kodanikule. Seetõttu on eelnõu püütud sõnastada võimalikult lihtsalt, vältides võõrkeelte laeno ja samuti keelelisi uuendusi, mida praegu oleks raske tunnustada küllaldaselt juurdunuiks. Siiski kummaski suhtes pole saadud hoiduda erandeist, mida asja huvides tuli pidada põhjendatuiks või paratamatuiks.

Samal ajal seadustiku sõnavara peab olema võimalikult täpne, andes asjast huvitatuile ja vahemalt juristidele vastused antud küsimusile. Seetõttu on eelnõus tarvitatud ühe ning sama mõiste väljendamiseks võimalikult ühte ning sama sõna või tarbe korral ühte ning sama lauset.

Lihtsuse ja täpsuse huvides on eelnõu sõnastus ühtlasi võrdlemisi abstraktne. See oli paratamatu selleks, et vältida kasuistlikkust ja ühtlasi saavutada lihtsust ja täpsust. Seetõttu eelnõu üksikud sõnad ja laused sisaldavad sagedasti väga laiaulatuslikku sisu, millo

avastamiseks tuleb kasutada seadustiku süstemaatilist interpretatsiooni.

Lihtsuse, täpsuse ja abstraktsuse huvides on eelnõus kasutatud võimalikult lühikesi lauseid. Seetõttu igas lauses sisaldub vormiliselt iseseisev mõttekäik, mille side eelmise ja järgneva mõttega sõltub vastavate lausete asendist. Juhul, kui eelnev mõte ja vastav lause sisaldab omaette terviku ning järgnev mõte ja lause sisaldab eelmise täiendise või erandi, kujundavad vastavad laused sama paragrahvi vastavaid lõikeid. Otstarbekohasuse mõttes on mõnikord samas paragrahvis ka enam kui kaks lõiget, nõnda et esimene lõige sisaldab reegli, järgmine - erandi või täiendise, samuti kolmas - omaette erandi või täiendise. Siiski on mõnikord ülevaatlikkuse huvides ühes paragrahvis ka lõikeid, mis ei ole üksteisega reegli, täiendise või erandi vahekorras, vaid sisaldavad ühe algmõtte arendamist.

9. Süsteem. Eelnõu ei ole omaks võtnud ei kehtivat seadustikku (B) ega tavalist institutsioonilist või pandektilist süsteemi. Eelnõu lähtekoht ja alusmõte on selles suhtes lihtne ning selge.

Tsiviilõiguste nagu igasuguste muudegi õiguste (ning vastavate kohuste) keskpunktideks on vastavad isikud, õigussubjektid. Need keskpunktid kujundavad nn. tsiviilse ühiskonna ning nende vahelised suhted nn. tsiviilse käibe; neid mõlemaid peab määrustama tsiviilseadustik. Sellelt lähtekohalt kõik see, mis puutub isikutesse (õigussubjektidesse) kui niisugustesse, ilma et sel puhul reguleeritakse üksikuid õigusi ning kohuseid, peab seega tsiviilseadustikus leidma lahendust kõigepealt. Vastavalt sellele kuulub kõigepealt lahendamisele subjektide (nii füüsiliste kui juriidiliste isikute) isikuõiguslik positsioon üldse, nii objektiivõiguslik kui ka subjektiivõiguslik. Vastavad eeskirjad moodustavadki süsteemi esimese ning ühtlasi üldosa.

Subjektid, keda esimeses ning üldosas arvestatud, saavad olla ainult selle tõttu, et nad tekivad vastavas ühiskondlikus miljöös ning sellega seotud normistikus. Seetõttu tuleb teises järjekorras vaadelda seda õiguslikku organisatsiooni ning neid suhteid, millistes subjektid saabuvad. Seadustehnilistel põhjustel ei ole sel puhul otstarbekas käsitleda ei füüsilisi ega juriidilisi isikuid, vaid üksnes esimesi. Vastavalt sellele kujuneb Tsiviilseadustiku teiseks osaks perekonnaõigus oma kolmes olulises osas (abielu, vanemad ning lapsed, eestkoste ja hooldamine).

Subjektid mitte ainult ei ole olemas (üldosa), mitte ainult ei saabu (perekonnaõigus), vaid ka lõpevad, tuues viimasega kaasa terved kompleksid õigussuhteid. Sel viisil saabub süsteemi kolmas osa - pärimisõigus. Ka siin, nagu eelmiseski, on seadustehniliselt otstarbekam käsitleda ainult füüsilisi isikuid. See kolmas osa sisaldab pärimisõiguse oma olulistes algmomentides (üldmõisted

ning subjektid, pärimisalused, pärimiskord).

Olles eelmises kolmes osas (üldosa, perekonnaõigus, pärimisõigus)käsitlenud peamiselt tsiviilseid isikuid, nende saabumisega ja lõppemisega soetud vahekordi, jäib järele vaadelda vastavate isikute vahelisi vahekordi. Need vahekorrad tekivad paratamatult kõigepealt suhtumises subjekte ümbritsevasse välismaailma ning selle üksikasjadesse, seega asjadesse. Vastavalt sellele süsteemi neljanda osa moodustab asjaõigus oma vastavate alaosadega (valduse ja kinnistusraamatu süsteem, omand, piiratud asjaõigused). Teisalt aga samade subjektide vahel tekib tsiviilses käibes mitmekesiseid suhteid üksteise vahel, vahekordi, mis kultuuri arenemisega alaliselt rohkem ja rohkem mitmekesistuvad. Ühtlasi just sellel alal avaldub kõige rohkem subjektide autonoomne enesemääramine. Sel viisil Tsiviilseadustiku viimse ning viienda osa moodustab võlaõigus oma vastavas loogilises konstruktsioonis (üldosa, eriosa).

Peale eeltähendatud põhisuhete võivad tsiviilõiguslikul subjektil tekkida vahekorrad, mis oma omaduste tõttu vajavad erimäärustamist. Vastavalt võivad kujuneda ning on kujunenud sellekohased eriosad (kaubandusõigus, mäeõigus, tööstusõigus jm.).

Sel viisil seega eelnõu aluseks olevate ideede järgi eelnõu langeb süsteemilt viide ossa, milliseid nimetatakse „raamatuteks": esimene raamat - üldosa, teine raamat - perekonnaõigus, kolmas raamat - pärimisõigus, neljas raamat - asjaõigus, viies raamat - võlaõigus.

10. Seletuskiri ning ta iseloom. Seletuskiri peab andma selgitust eelnõu käigu, koosseisu kui terviku ning selle üksikute osade kohta. Selles mõttes juba eeltoodud sissejuhatavad märkmed kujundavad osa ja nimelt kõige üldisema osa seletuskirjast. Seoses sellega kõiki eeltoodud märkmeid tuleb arvestada nii eelnõu kui terviku ja samuti ta üksikute osade ja alaosade (kuni üksikute paragrahvide ja selle lõigete) käsitlemiseks. Ent seletuskiri siiski ei saa piirduda üksnes üldseletustega, vaid peab andma konkreetset selgitust ka eelnõu üksikute eeskirjade kohta.

Viimati -mainitud ülesande teostamiseks oleks pidanud peatuma eelnõu iga suurema ja vähema osa ning samuti nende väiksemategi alaosade ja eeskirjade juures. See teeks seletuskirja liiga pikaks, käesoleval korral aga teatava määrani ka ülearuseks.

Nagu eelpool öeldud, on eelnõu tähtsal määral rajatud kehtiva seaduse eeskirjadele. Neil asjaoludel oleks olnud asjata hakata refereerima kehtivate eeskirjade sisu, seda enam, et eelnõu eeskirjad sisaldavad vastavat sisu juba nii-kui-nii. Seetõttu on ära jäetud pikemad seletused ning põhjendused igal pool, kus eelnõu suuremal või vähemal määral on üle andnud kehtiva seaduse sisu. Püütud on vaid allika tabamise hõlbustamiseks täpsemalt

(vähemalt vastavate ainete loetelu kaudu) väljendada, mis ulatuses tuleb arvestada kehtivat seadust kui allikat. Samaks otstarbeks on vastavate §-de all märgitud ka tähtsama kehtiva seaduse (Balti eraseaduse, lühendatult B) tähtsamad eeskirjad, mis vastaval kohal seletuskirja asemel arvesse tulevad. Sel viisil on võimalikuks osutunud väga otsustaval määral seletuskirja ulatust ja mahtu lühendada, nagu seda on tavaliselt kasutatud Eestis ka muude seaduste ning eriti seadustikkude kujundamisel.

Seniste eeskirjade muutmine, täiendamine ning arendamine on seal, kus see osutus paratamatuks, vastavas kohas seletuskirjas lähemalt põhjendatud, eriti juhtudel, kus võiksid tekkida lahkarvamused vastava muudatuse otstarbekohasuse suhtes. Siiski ka selles suhtes on püütud piirduda hädavajalikuga. Uus norm annab eeskätt ise tõenduse oma vajalikkusest. Ühtlasi uue normi sissevõtmise vajalikkuse selgitamiseks on eelnõus vastava eeskirja (§-i) all püütud tähendada peale kehtiva seaduse ka veel välismaisi eeskujusid, mida arvestatud vastava normi konstrueerimisel. Vastavad tähtsamad välismaised eeskujud on ära märgitud eelpool ning sealsamas sulgudes tähendatud ka lühendid, mis eelnõu teksti all on tarvitusele võetud. Sel viisil ka muudetud, täiendatud või edasi (kuni uute §-ide ja instituutide loomiseni) arendatud eeskirjade selgitamisel on võidud seletuskirja tähtsal määral lühendada.

Ainult neil juhtudel, kus eelmainitud lühendamismeetodid ei lubanud oodata küllaldast selgitust ega põhjendust, osutus vajalikuks üksikute eeskirjade, instituudiosade või instituutide suhtes pikemate seletuste andmine.

Toodud põhjustel alljärgnev üksikasjalisem seletuskiri ei ole ulatuselt ühtlane, vaid on just äärmiselt ebaühtlane. Nimelt sagedasti suured ja ulatuslikud eeskirjade hulgad on mainitud üksikute sõnadega või mõne reaga. Seal on tegemist lühenditega, mis eelpool mainitud. Teistel juhtudel aga üksik väike instituut või mõni üksik eeskirigi on varustatud suhteliselt pika seletusega.

Peale eeltoodud üldisi märkmeid järgneb nüüd seletuskirja päris sisu, ta üksikasjalisem osa, selgitused eelnõu üksikute osade ning muude alajaotuste ning tarbe korral üksikute normide juurde. Seejuures tuleb tähendada, et eeltoodud sissejuhatavad märkmed ja seletused nelja esimese raamatu kohta annavad üle „Seletuskirja Tsiviilseadustiku 1935.a. eelnõu nelja esimese raamatu juurde", parandustega ja täiendustega, mis tingitud nende raamatute hilisematest tähtsamatest muudatustest, kuna seletused viienda raamatu kohta esinevad esmakordselt.

Et soodustada 1936.a. eelnõu võrdlust 1935.a.omaga, selleks on paigutatud 1936.a.eelnõu paragrahvide numbrite järele sulgudesse 1935.a.eelnõu paragrahvide numbrid.

ESIMENE RAAMAT.

Üldosa.

See raamat sisaldab norme, mis oma loomult ja mõttelt on määratud rakendamisele TsS kõigis teistes osades käsitletavate vahekordade kohta, kuivõrd viimati-mainitud osad ei sisalda vastavate vahekordade jaoks erinorme. Kehtivas seaduses on sellest suhtes üldnormidena olemas vaid määrused seaduste kehtivuse ja rakendamise kohta (BES, Sissejuhatus I-XXXVI). Ent ka määrused õigussubjektide, õigusobjektide, õigussuhete muutmise ja õiguse teostamise ja kaitse kohta osutuvad oma loomult ja mõttelt samuti üldisteks, nagu eeskirjad seaduse kehtivuse ja rakendamise kohta. Vastavate eeskirjade paigutamine üldossa osutub seetõttu loogiliselt ja süsteemiliselt paratamatuks, ühtlasi seob TsS kõik osad üheks loogiliseks tervikuks. Ka seadustehniliselt võimaldab seesugune menetlus teatavat kokkuhoidu, vältides vajaduse uuesti tagasi tulla vastavates eriosades üldeeskirjade juurde, mis käsitletud üldosas. Mitmed ja tähtsamad tsiviilkoodeksid või nende eelnõud on asunud samale teele. Ka Eestis on juba uues kriminaalseadustikus sama seadustehniline võte kasutamisele võetud. Kuigi võib tuua seosuguse ulatusega üldosa loomise vastu üsna tähtsaid vastuväiteid, ei saa siiski viimaseid pidada sedavõrd kaaluvateks, et mingisugune muu süsteem osutuks tõeliselt paremaks käesolevast.

I. osa.

I.osa. Seaduse kehtivusest ja rakendamisest.

See osa rajaneb üldjoontes kehtivale seadusele (BES, sissejuhatus jm.). Siiski osalt alles pärast pikemaid kaalutlusi.

I.peatükk. Seaduse kehtivus (§ 1 - 15[2]).

Kehtiv seadus seob normide kehtivuse kas kogu maa-alaga või viimase osadega, seejuures veel vastavate isikute seisusliku erikuuluvusega ning vastava eriõigusega. Seisusi Eestis enam ei ole. Ka ajaloolised eriõigused on tekkinud tingimustel, mis praegusel ajal seesuguses ulatuses puuduvad. TsS peab sisaldama üldnorme; tegelikke erivajadusi ning nõudeid on otstarbekam rahuldada eriseaduste kaudu.

Raskem oli otsustada, kas siduda TsS normide kehtivust territooriumiga, tunnustades seaduse norme seega kehtivaiks kõigi isikute kohta, kes vastaval territooriumil elavad (territoriaalne ja sellest järelduv elukoha- ehk domitsiili-printsiip), või isikutega nende natsionaalriikliku kuuluvuse järgi (riikkondsuse

ehk natsionaliteedi-printsiip). Teatavasti mõlema printsiibi kasuks tuuakse palju poolt- ja vastuväiteid, samuti ka riigid oma seadusandluses on jagunenud selles suhtes erinevatesse vastasleeridesse. Eestis on sajandite jooksul sellekohastel põhjustel kasutamisel olnud domitsiili-printsiip. Vabariigi kestel on mõningate rahvusvaheliste lepingute sõlmimisel sellest ka kõrvale kaldutud. Siiski tuleb silmas pidada, et natsionaliteedi-printsiip on eluline peamiselt välise ekspansiooniga ning suure emigratsiooniga riikides, domitsiili-printsiip on eluline riikides, kus tegemist rohkem sisserändamisega ning vastavate ohtudega. Neil kaalutlustel, olgugi et eelnõus varem oli kaldutud natsionaliteedi-printsiibile, on Eestis õigem jääda ajalooliselt kujunenud ja praktiliselt otstarbeka ning tuntud domitsiili-printsiibi juurde.

Eelnevatel kaalutlustel määratakse eelnõus seadustik kehtivaks Eesti Vabariigi kogu maa-alal ja kõigi ta elanikkude kohta, vaatamata viimaste riikkondsele, seisuslikule või muule kuuluvusele, olgu siis et seadus sisaldab erandeid (§ 1).

Vastavalt eeltoodud üldreeglile on määrustatud ka alljärgnevad üksikud suhted (§ 2 - 15). Lähtekohaks nende suhete määrustamisel jäi kehtiv BES (sissejuhatus), ainult viimase redaktsioon on uuendatud, samuti muud kehtivad seadused. Siiski kehtivad seadused osutusid tühiklikeks, nõnda et vastavaid tühikuid tuli täita, arvestades rahvusvahelist leppeõigust ning välismaade seadusi (§ 2,4,8 jt.) Code civil'i ning teiste uuemate tsiviilseadustikkude eeskujul tuli lõpuks peatuda küsimusel, kuidas vältida välismaiste seaduste rakendamist Eestis, kui nad on vastuolus eesti pretseptiivsete normidega (ius cogens) või üldse Eesti avaliku korra ja üldtunnustatud kõlbeliste eeskirjadega. Eelmainitud välismaiste seadustikkude eeskujul on eelnõusse paigutatud vastav eeskiri (§ 15), kusjuures eeskirja praktilise rakendamise hõlbustamiseks on eesti vastavad eeskirjad jagatud kolme ossa: 1) seadused (ius cogens'i loomuga) ning muud samalaadilised eeskirjad, järeldugu viimased, 2) kehtivaist seaduslikkudest normidest („avalik kord") või 3) kommete kaudu avalduvatest kõlbelistest arusaamistest (head kombed).

Prantsuse (C.c) ja Helveetsia (Einf.) eeskujul on konstrueeritud eeskirjad normide kehtivuse kohta ajas nii objektiivõiguslikult kui ka subjektiivõiguslikult, kusjuures kõigepealt esitatakse üldeeskiri (§ 15^1), sellele järgneb nitte vähem tähtis erandlik eeskiri (§ 15^2), mida tuleb vajaduse korral üksikasjastada seadustiku või seaduse kehtimapaneku seadusega .

2. peatükk. Seaduse rakendamine (§ 16-20).

Seaduse rakendamine eeldab ta sisu õiget kindlakstegemist vastava tõlgitsemisega. Tõlgitsemise hõlbustamiseks antakse minimaalsed kohuslikud eeskirjad kehtiva seaduse alusel täiendatud ja uuendatud redaktsioonis (§ 16-17).

Igas seadustikus leidub paratamatult tühikuid. Vastavalt kehtivale seadusele (TsKpS 10^{1-2}, B.XXIV,XXV) on selles suhtes kõigepealt lubatud arvestada kombeõigust, kuid silmas pidades Põhiseaduse eeskirju (§ 4), mitte nõnda, et kombeõigus võiks muuta või tühistada seaduse eeskirju (§ 18). Juhul aga, kui ei seaduses ega kombeõiguses ei leidu eeskirju, tuleb (§ 19) kasutada analoogilist normi (seaduse analoogia) või seesuguse puudumisel ka seadusest tuletatud üldisi põhimõtteid (õiguse analoogia). Seesugune lahendus peaks andma vajalikke võimalusi seaduse rakendajale ning ühtlasi kindlustama seaduslikkuse põhimõtet. Lõpuks on määrustatud kohtuotsuste normatiivne tähendus (§ 20), silmas pidades Vabariigi Põhiseaduse eeskirju, muid kehtivaid seadusi ning välismaade eeskujusid (eeskätt Tšehhoslovakkia).

2.osa. Isikud.

See osa kehtivas seaduses puudub, kuna ta tühikulised eeskirjad on laiali paisatud mitmetes kohtades. Olult isikud esinevad tsentraalsete punktidena tsiviilses käibes. Seetõttu vastavad eeskirjad tuleb paigutada üldosse võimalikult sel määral, kui võrd need eeskirjad on üldist laadi. Kehtiva seaduse (BES 718,2918),õiguse teooria ja välismaade seaduste eeskujul on isikud jagatud kahte liiki: füüsilised ja juriidilised. Kodumaiste allikate vähesuse ja tühiklikkuse tõttu mõlema isikuteliigi kohta käivate eeskirjade koostamisel on tähtsal määral kasutatud välismaisi eeskujusid.

1. peatükk. Füüsilised isikud.

Sellesse peatükki on koondatud kõik need eeskirjad, mis olles üldist laadi, puutuvad inimese kui õigussubjekti kõrgelt-isiklikesse ning õiguslikult tähtsaisse omadustesse. Need omadused on: õigusvõime (§ 21), teovõime (§ 22-30), otsusevõime (§ 31-32), sugulus (§ 33-38), elukoht (§ 39-43) ja mõningad muud vastavad kõrgelt-isiklikud õigused (§ 44-47). Lõppeks käsitletakse inimese kui õigussubjekti lõppu (§ 48-54).

1. jagu. Õigusvõime.

Õigusvõime ei ole kehtivas seaduses täpselt määrustatud (B 2912). Eelnõus on õigusvõime määratletud välismaiste seaduste eeskujul (§ 21). Õigusvõime algab elusalt sündimisega, kusjuures tarbe korral arstid otsustavad küsimuse, kas on elusalt sündimise tõsiasi aset leidnud. Ka nasciturus on õigusvõimeline eeldusel, et sünnib elusalt

ja õiguskorra piirides, kuivõrd ta huvid seda teevad vajalikuks (vrd.B 1673,1695,1893,2794).

2.jagu. Teovõime.

Teovõime on kehtivas seaduses piiritletud õigusena käsutada oma vara ja tegusid (B 2912,2916,2918). Vaevalt seesugune definitsioon saab olla õige, sest sellega jääksid välja teovõimelise inimese õiguslikud toimingud, mis puudutavad mitte varalisi, vaid muid eraõiguslikke suhteid (eriti perekonnaõiguse alal). Teisalt on inimene teovõimeline ka juhtudel, kui ta otsusevõimetuse tõttu ei saa oma „tegusid käsutada". Neil asjaoludel ning silmas pidades välismaa eeskujusid ja doktriini on teovõime määratletud inimese omadusena, mistõttu võidakse õiguskorra piirides oma tahteavaldusega tekitada, muuta või lõpetada oma õigusi ja kohuseid (§ 22).

Teovõime on üldreeglina seotud täisealisusega. Täiseasuse algus on seatud seosesse 20-aastaseks saamisega, silmas pidades kehtiva Põhiseaduse määrust poliitilise täiseasuse kohta ning sel alusel kujundatud kehtivat tsiviilõiguslikku korda (§ 23). Kehtiva seaduse tingimustel võidakse teatav inimene tunnustada täisealiseks ka varem(§ 23).

Vastupidisel sagedasele seadusandlikule võttelo, mille järgi alaealise inimese teovõimet määratletakse mitte seoses teovõime puudumisega, vaid muude määrustega (eriti eestkoste kohta), on mõttelt ning süsteemilt õigem vastavad eeskirjad paigutada teovõimet käsitlevasse isikuõiguslikku osasse. Vastavalt selle järgnevad täisealise teovõime käsitlemisele eeskirjad alaealise teovõime kohta (§ 24-29), kusjuures tehakse vahet alaealise vahel kuni seitsme aastani ning 7-20 vahel. Seaduslikud esindajad, kes sel puhul arvesse tulevad, on lähemalt määrustatud eestkoste ning hoolekande kohta käivais eeskirjades.

Erandina üldreeglist võib osutuda vajalikuks ka täisealise tunnustamine teovõimetuks (§ 30). Vastavate põhjuste määrustamisel pärast pikemaid arutlusi jäädi peatuma eelnõus antud formulatsioonile sel eeldusel, et vaimuhaigust ning vaimunõrkust nende mitmesugustes variatsioonides on kutsutud konstateerima eeskätt asjatundjad (arstid), kuna pillamise ja uimastavate ainete liigtarvitamise fakte tuleb otsustada eeskätt sellekohaste isiklik-perekondlikkude ja sotsiaalsete tulemuste järgi. Teovõimetuks tunnustamine, samuti tunnustamise lõpetamine toimub kohtu otsusel. Teovõimetuks tunnustatud inimese seisukord teovõime suhtes on määratud samasugune nagu alaealistel vastavalt nende olukorrale.

3. jagu. Otsusevõime.

Teovõime eeldab oma kandjal vastavaid vaimseid võimeid, kuid konkreetsetel juhtudel viimased võivad puududa. Seepärast tuleb põhimõtteliselt pooldada kehtiva seaduse seisukohta, mis teeb

vahet teovõime (B 2912,2916,2918) ning kõnesolevate konkreetsete vaimsete võimete vahel (B 2912,2914). Vaevalt aga on õige viimaseid kehtiva seaduse eeskujul nimetada „tahte vabaduseks", sest seesugune termin võiks viia eksiarvamustele, kuna õigem on mõne välismaa seadustiku eeskujul selles suhtes kasutada nimetust „otsusevõime". Samuti on kaheldav kehtiva seaduse definitsioon käesolevas küsimuses (B 2914). Neil asjaoludel ning silmas pidades välismaa eeskujusid ning ühtlasi ka uues kriminaalseadustikus analoogilisel juhul kasutatud konstruktsiooni, on eelnõus otsusevõime loetud omaseks igale inimesele, kellel teatud eriolude tõttu ei puudu võime aru saada oma teo iseloomust ning tähendusest ega oma tegevust juhtida. Otsusevõime olemasolu resp. selle puudumist tuleb tarbe korral otsustada asjatundjate abiga.

Otsusevõimetu toimingud ei oma kohustavat jõudu, kui otsusevõimetus on tõendatud. Selles mõttes vastavad toimingud on vaieldavad toimingud. Ent seadus võib teatavatel juhtudel kolmandate isikute huvides siiski teha ka erandeid (§ 31). Kurtide, tummade ja kurttummade või muude seesuguste vigaste toimingud on jõulised, kui neil ei puudu otsusevõime (§ 32).

4.jagu. Sugulus.

Suguluse kohta käivad eeskirjad (§ 33-43) on toodud isikuõiguste ossa, nagu teisedki eelmised ja järgnevad inimese isikusse puutuvad eeskirjad. Suguluse eeskirjad on üldjoontes rajatud kehtivale seadusele.

5. jagu. Elukoht.

Eeskirjad elukoha kohta, pärast pikemaid kaalutlusi, on samuti rajatud eeskätt kehtivale seadusele (B 3066 jj.). Eriti aga on silmas peetud ka Rahvasteliidu vastavat eelnõu. Kahe elukoha omamise võimalus (§ 40) näib esimesel pilgul tooval küll mõningaid raskusi, eriti kui arvestada seaduse rakendust elukoha järgi (§ 1 jj.). Siiski senine praksis Eestis ning välismaade eeskujud sunnivad arvama, et võimalikud raskused on ületatavad ning igatahes mitte suuremad kui ainult ühe elukoha võimaldamisel. Seoses elukohaga käsitletakse ka äraolemist (§ 43), kuna äraolija huvide kaitse määrustatakse vastavas kohas mujal (§ 522,524).

6. jagu. Isiku kaitse.

Inimese õigus- ja teovõime ning teised eelpool-nimitud omadused seisavad pretseptiivse loomuga normide kaitse all. Seepärast ei ole inimene nende omaduste suhtes õigustatud tegema korraldusi (§ 44). Vastavalt sellele nende ning teiste samalaadiliste isikuõiguslikkude õiguste rikkumise puhul võidakse nõuda rikkumise kohtulikku kõrvaldamist. Sel puhul kahjutasu või üldse rahuldusena rahasumma nõudmine oleks aga vaevalt õigustatud üldreeglina, küll aga

juhtudel, kus see eriliselt põhjendatud ning vastavalt seaduse poolt lubatud (§ 45).

Isiku hüvede hulka, mis seisavad seaduse kaitse all, kuulub eriti nime tarvitamine (§ 46). Nime tarvitamise õigust võib tarbe korral kohtulikult kindlaks teha, nime õigustamata tarvitamise juhul võib nõuda seesuguse tarvitamise kõrvaldamist ja, kuivõrd tarvitamisviis seda õigustab (eriti varalise kasu saamisel nime tarvitamise juhtudel), nõuda ka rahasummat rahuldu-seks. Praktiliselt võib avalikult tarvitatav varjunimi (kirjanik, näitleja) olla mitte vähem tähtis kui seaduslik nimi. Seepärast ning silmas pidades välismaade eeskujusid, on seesuguse varjunime kohta rakendatavad samad eeskirjad nagu seadusliku nime kohta.

Seadusliku nime muutmine toimub erieeskirjade järgi, milliseid Eestis on mitmel korral muudetud, nõnda et otstarbekaks osutus Tsiviilseadustikus määrata selles suhtes blankettnorm, mida lähemalt sisustatakse erieeskirjades (§ 47, lõige 1). Ent nime muutmisega, olgugi et see toimub erieeskirjade kohaselt, võib raskelt rikkuda kolmandate isikute õigustatud huvisid (isiklikke, perekondlikke ja varalisi). Seetõttu osutub mõõdapäsmatuks vajadusels kindlustada kolmandate isikute tsiviil-õiguslikku kaitset nende õigustatud huvide rikkumise vastu (§ 47, lõige 2).

7. jagu. Isiku lõpp.

Seoses eelkirjeldatud alustega on eeskirjad inimese surma ja surnuks tunnustamise kohta toodud füüsilise isiku lõppmäärustena. Surm, tuues kaasa inimese isiku - s.o. ta õigus-, teo- ja muude isiku omaduste - lõpu, on looduslik nähe, mida tarbe korral konstateerivad asjatundjad. Surma tõendamiseks on tavaliselt perekonnaseisu-raamatud, kuid nende puudumise või ekslikkuse juhul võivad ning peavad arvesse tulema ka teised tõendised (§ 48). Ühises hädaohus [illegible] surnud isikud, kus ei saa tõerdada, kes neist suri varem, arvatakse surnuks ühel hetkel (§ 49). Selles suhtes kaugemale minevaist presumtsioonidest kui vähe põhjendatuist ja mitte alati ka otstarbekaist on loobutud.

Teadmata äraoleku tõttu surnuks tunnustamise suhtes on pikemalt kaalutud ning hinnatud kõiki huvisid, mis küsimusega seotud, samuti kodu- ja välismaisi määrustikke ning kogemusi. Tulemusena on jõutud määrustikule, mis võimalikult lihtne ning püüab vastu tulla elavate huvidele (§ 50-53) ja mis vahepeal novellina juba kehtima pandud. Aeg, millest peale vastav inimene tunnustatakse surnuks (§ 53), võib esimesel pilgul osutuda varajaseks, ent kõik teised võimalikud ajamomendid pole kahjuks rohkem põhjendatud, vaid on tavaliselt veel vähem põhjendatud

ning rohkem juhuslikud. Surnuks tunnustamine on praesumtio juris, mitte de jure. Surnuks tunnustatu oma huvid ta tagasituleku korral ning ta pärijate huvid, mis seotud surmise ajaga, on korraldatud kehtiva seaduse alustel (§ 54).

2.peatükk. Juriidilised isikud.

Selles peatükis määrustatakse lähemalt juriidiliste isikute korraldust. Kuna seda liiki õigussubjektid on praegusaja tsiviilkäibes võrdlemisi väga suure tähtsusega, siis tuleb vastavaid subjekte Tsiviilseadustikus paratamata määrustada. Kehtiva Tsiviilseadustiku eeskirjad on selles suhtes äärmiselt vähesed (B 713,2913, 2918;2348,2351-2356 jt.). Teised vastavad seadused määrustavad kas juriidiliste isikute registreerimise korda või juriidiliste isikute üksikuid liike. Neil asjaoludel on käesoleva peatüki koostamisel osutunud paratamatuks tähtsal määral kasutada tegelikku praksist, doktriini ja väliseeskuju.

1. jagu. Üldeeskirjad.

Juriidilised isikud - nn. isikuühendused (korporatsioonid) kui ka asutised saavutavad isikuõigused ainult registreerimisega, seega nende teatavaks tegemisega kõigile, kellesse see võib puutuda, samuti kontrollimise võimaldamisega (§ 55, lõige 1). Registreerimist ei vaja juriidilised isikud, kes oma loomult või saabumiselt on kõigile teatavad ning kontrollitavad (seals.lõige 2), kuna registreerimisele ei kuulu need, kes oma ülesannetelt ei ole luhatavad (seals.lõige 3). Registreerimise kord määratakse eriseadusega.

Registreerimisega omandavad juriidilised isikud õigusvõime nagu füüsilisedki isikud, välja arvatud õiguste ja kohuste kandmine, mis eeldab füüsilise isiku eriomadusi või milliste kandmine on piiratud seadusega või vastava juriidilise isiku staatuudiga (§ 56).

Juriidilise isiku teovõimet teostavad ta organid, s.o. inimene või inimkogud seaduse ning vastava staatuudi alusel (§ 57, lõige 1). Organid avaldavad juriidilise isiku tahet (§ 57, lõige 2). Seega tulevad vastavate inimeste või inimkogude suhtes rakendamisele eeskirjad otsusevõime (§ 31,32), samuti tahteavalduste puuduste kohta (§ 153 jj.) Vastavalt sellele organid kohustavad juriidilist isikut nii õiguslikkude toimingutega kui ka õigusvastaste tegudega, kuivõrd viimastega on seotud tsiviilsed tagajärjed (§ 57, lõige 2). Vastupidine vaade, mille järgi juriidiline isik tsiviilselt ei vastutaks oma organite ja viimaste kompetentsi piirides tegutsevate inimeste ja inimkogude eest, looks tsiviilses käibes õigustamata eesõiguse juriidiliste isikute kasuks võrreldes füüsiliste isikutega. Endastmõistetavalt aga vastutavad organitena tegutsevad isikud peale selle veel kriminaalselt üldisel alusel ning vastavas ulatuses ka tsiviilselt (§ 57, 2 lõike lõpus).

Kuna juriidiline isik saab olla teovõimeline ainult niivõrd, kui tal on statuudimäärased organid (§ 57,lõige 1), siis jürelikult viimaste puudumisel - kui seaduslikult pole korraldatud teisiti - ta langeb hooldamisele (§ 525). Kuna õiguslikke toiminguid saavad teostada üksnes otsusevõimelised isikud (§ 31,32) ning kuna otsusevõime üldiseks eelduseks on täiseasus (§ 31), siis juriidiliste isikute otsusevõimelisteks liikmeteks ning üldse organiteks saavad olla vaid täisealised (§ 58). Juriidilise isiku elukoht (§ 59) on määrustatud eeskätt kehtiva seaduse (TsKpS § 221,222) alusel, ta nimeõigus (§ 60) aga kehtiva seaduse (Üh.ja liit.sead.§ 2) ning füüsiliste isikute nimeõiguse (§ 47) kohaselt.

Juriidilise isiku lõppemisel ta vara määratakse riigile (vrd. füüsilise isiku suhtes § 559), kuivõrd seadus/või statuut ei määra teisiti (§ 61, lõige 1), olgu siis et viimaselgi juhul juriidilise isiku eriviisiline lõppemine teeb paratamatuks ta vara langemise riigile (§§ 61, lõige 2).

. Juriidiliste isikute kohta käivad eeskirjad TsS-es on üldeeskirjad. Avalikõiguslikud, eriseadusega loodavad, usulisi ning poliitilisi eesmärke, varalist kasu taotlevate ja muude eri liiki juriidiliste isikute kohta tulevad seega rakendamisele vartavad eriseadused ning viimaste puudumise või puudulikkuse korral kõnesolevad tsiviilõiguslikud üldnormid (§ 62).

2.jagu. Ühingud ja nende liidud.

1.jaotis. Põhikiri.

Ühingute ja nende liitude suhtes on kõigepealt tähtis nende põhikiri (§ 63-65). Ainult siis muutub ühing või liit õigussubjektiks, kui ta põhikirjas väljendub tahe tegutseda juriidilise isikuna (§ 63, lõige 1). Vastasel korral ühing või liit osutub seltsinguks, mis tegutseb võlaõiguse vastavate eeskirjade alusel. Registreerimise suhtes on märgitud vaid üksikud materiaalõiguslikult tähtsad elemendid (§ 63,64), kuna registreerimise lähem kord kuulub vastava eriseaduse ülesandesse.

Ühingu või liidu eesmärgi, tegevuse ja organid määrab esijoones ta põhikiri (§ 63,64). Enn põhikirjad võivad olla puudulikud, ning siis peavad olema seaduseeskirjad, mis tuleksid rakendamisele (§ 65, lõige 1). Teisalt aga on üldhuvid, mis nõuavad teatavate normide silmaspidamist igas ühingus või liidus, vaatamata sellele, et põhikiri määrab teisiti (§ 65, lõige 2). Vastavalt sellele suurem osa alljärgnevaid norme on dispositiivse loomuga, kuna vastavateks juhtudeks (§ 66, lõige 3; 67, lõige 3 jt.) on erilises redaktsioonis („olenemata põhikirjast") märgitud pretseptiivse loomuga.normid.

2. jaotis. Organid.

Organite kohta käivad eeskirjad (§ 66-72) on koostatud silmas

pidades-teglikku praksist Eestis ning välismaade tsiviilseadustikkude eeskujusid. Nagu tähendatud, on suurem osa vastavaid norme dispositiivset laadi, ainult üksikud („olenemata põhikirjast") preskriptiivse iseloomuga.

3.jaotis. Liikmed.

Liikmete kohta käivad eeskirjad (§ 73-77) on oma laadilt ning allikatelt samasugused nagu eelmainitud organeid reguleerivad normid.

4. jaotis. Lõppemine.

Ühing või liit lõpeb üldkoosoleku otsusega kolme neljandiku ilmunud liikmete häälteenamusega, kui põhikiri ei määra teisiti (§ 78). Olenemata põhikirjast kuulub ühing või liit lõpetamisele üldhuvides seatud pretseptiivsete normide nõudel (§ 79-81). Kolmandate isikute huvides on lähemalt määrustatud likvideerimiskord (§ 83-88), välja arvatud juhud, millede kohta kehtivad erimäärused, nimelt konkursi (§ 83,79) ning õigusvastaste sihtide taotlemise juhtudel (§ 61,81,82,83) seadustes tähendatud erandiitega (§ 88).

3. jagu Sihtasutised.

Vastupidiselt ühinguile ning liitudele, mida loovad ning ühtlasi kujundavad nende organeid nende asutajad (§ 64), on sihtasutise loomiseks olulise tähtsusega vastava vara määramine (§ 89) notariaalse toiminguga või viimse tahte avaldusega (selleks nõutud vormis) (§ 90). Üldisel alusel (§ 55) nõutakse sihtasutiste registreerimist (§ 90), mille kord kuulub eriseaduse määramisele. Nagu ühingute ja liitude suhtes, nõnda ka sihtasutiste tegevuses on otsustava tähtsusega vastava asutise asutamismäärused, mida võib ja peab tarbe korral täiendama ning muutma (§ 91). Sihtasutise organite tegevuse kohta tulevad rakendamisele vastavad üldmäärused (§ 57) ning ühingute ja liitude kohta seatud eeskirjad, kuivõrd asutuskiri või eriseadus ei määra teisiti.

3. osa. Esemed.

Eelmises osas määrustanud isikuid, osutus omaksvõetud süsteemi kohaselt järgmises osas paratamatuks määratleda esemeid. Vastavalt sellele on eelnõus eeskirjad, mis kehtivas seaduses on paigutatud asjaõiguse etteotsa (B 529 jj.), asetatud eelnõu üldosse selle 3.osana. Sisult on kõnesolev osa peamiselt rajatud kehtivale seadusele, ainult selles täiesti kehtivuse kaotanud eeskirjad on kõrvale jäetud (B 597 jj.) ning mõningad uued juurde lisatud. Esemed on jagatud kahte pealiiki: asjad (§ 95 - 129) ja muud esemed (§ 130-131).

1.peatükk. Asjad.

Selle peatüki 1.jagu („Mõiste ja liigid", § 95-101) käsitleb asjade mõistet ja liike kehtiva seaduse alusel. Seejuures on välja jäetud „kehatute asjade" kategooria kui praktiliselt vajaduseta, sest vastavad esemed ka kehtiva seaduse järgi (B 535) kuuluvad õieti kinnis- või vallasvara hulka (B 536,537), mis aktseptoeritud ka eelnõus (§ 97). Äratarvitatavate asjade mõiste on välismaade eeskujul täiendatud vallasasjadega, mis kuuluvad kaubaledusse või muusse asjade kogumisse ning mille harilikuks tarvitamiseks on nende võõrandamine (§ 100, lõige 2).

Teine jagu („Olulised osad", § 102-104) käsitleb asja oluliste osade mõistet eeskätt kehtiva seaduse alusel (§ 102). Üksikasjalisemate määruste, mis leiduvad kehtivas seaduses, käsitlus osutus õigemaks nende kuuluvuse järgi omandi-õiguse vastavates osades (vt.§ 959,961 jt.), välja arvatud mõned eeskirjad, mis võiksid jääda üldossa (§ 103).

Kolmandas jaos („Päraldised", § 105-112) tuli kõigepealt silmas pidada välismaade eeskujusid ning doktriini, võimalikult täpsemalt (võrreldes kehtiva seadusega - B 557 jj.) määratleda päraldiste mõistet (§ 105). Järgnevad eeskirjad on loodud kehtiva seaduse alusel (§ 106-108). Tugev muudatus on toimunud põllumajandusliku inventari suhtes. Kehtiva seaduse eeskiri (B 566) on eeskätt seletatav ajalooliselt selle ajaga, kus mõisad hariti ning hoiti korras talupidajate ehitus-, teo- ja veokohustustega. Praegusaja agraarkäitiste tegevus pole mõeldav ilma vastava inventarita, käitiste üleminek ilma vastava inventarita ja maatükil saadud väetiseta tähendaks ühtlasi senise käitise purunemist ning uue alustamist, mis üldreeglina rahvamajanduslikult pole soovitav nähe. Sellos suhtes olid rahvamajanduslikult otstarbekohasemad talurahvaseaduste eeskirjad nn. raudvara kohta, olgugi et need eeskirjad olid eeskätt tingitud omaaegseist erikaalutlusist. Neil asjaoludel ning silmas pidades välismaade eeskujusid on põllumajandusliku maatüki päraldiseks loetud majandamiseks määratud põllumajanduslik elutu ja elus inventar, majandamise jätkamiseks vajaliku maatüki saadused samasuguste saaduste oodatava saamise ajani, samuti maatükil saadud ja seal olev väetis (§ 109). See eeskiri, olles rahvamajanduslikult üldreeglina otstarbekohane, ei sega asjaosalisi põllumajandusliku kinnisasja ülemineku korraldamisel määramast sõnaselgelt teisiti (§ 110). Muud järgnevad eeskirjad ei too kehtivasse õigusse tunduvaid muudatusi (§ 110-112).

Neljas jagu („Vili", § 113-117) sisaldab esmalt (§ 113-115) kehtivat õigust, järgnevad eeskirjad välismaa eeskujul täiendavad eelmisi, määrustades täpsemalt viljasaamise ulatuse emaasja tähtajalise kasutamise juhul (§ 116) ning kulude küsimuse vilja väljaandmise kohustuse korral (§ 117).

Viies jagu („Koormatised ja kulud", § 118-124) sisaldab kehtivat õigust, samuti ka kuues jagu („Hinnang", § 125-126).

Seitsmes jagu („Liigid omanikkude järgi", § 127-129), lähtudes kehtivast seadusest, käsitleb asjade liigitust omanikkude järgi. Siiski kõigepealt polnud võimalik ega otstarbekohane jagada vastavaid isikuid nõnda, nagu teeb kehtiv seadus (B 590-596). Seetõttu osutus õigemaks jagada asjad omanikkude suhtes nelja liiki (eraisikud, riik, muud avalikõiguslikud isikud, puuduv omanik) (§ 127). See jaotus vastab tegelikule õiguslikule olukorrale Eestis ning on ka praktiliselt tähtis, eriti üksikute eriseaduste andmisel ja rakendamisel. Teisalt pole otstarbekas käesolevas kohas määratleda sisult neid õigusvahekordi, mis ühel või teisel omanikuliigil asjade suhtes võib olla (vrd. B 591,592,594,595), sest sellekohased eeskirjad mujal on kutsutud vastavaid vahekordi lähemalt reguleerima. Need eeskirjad endastmõistetavalt leiduvad Tsiviilseadustikus ning vastavates eriseadustes. Võimalikkude eksiarvamuste kõrvaldamiseks oli vaid tähtis väljendada, et ka riigi ja muude avalikõiguslikkude isikute omandis olevad asjad kuuluvad Tsiviilseadustiku määrustamisele, kuivõrd eriseadused ei määra teisiti (§ 128). Otstarbekaks osutus ka määratleda avalikule tarvitamisele määratud asjade normaalset mõistet (§ 129, lõige 1) ning seesuguste asjade suhet tsiviilõiguslikkude toimingutega (§ 129, lõige 2), kusjuures kõnesolevad eeskirjad esinevad nn. blankettnormidena, jättes nii vastavate asjade kui ka avaliku tarvitamise sisu ja ulatuse eriseaduste määrustada. Lisada vaid tuleks, et avalikule tarvitamisele määratud asjadeks on võimaldatud määrata ka eraisikute omandis olevaid asju (§ 129 , lõige 1). Sellega on silmas peetud tegelikke olukordi Eestis (uulitsad või nende osad linnades; maanteed, tänavad maal; avalikud veed).

2.peatükk. Muud esemed.

See peatükk on sisse võetud Tsiviilseadustiku üldosa süsteemi täiuslikkuse huvides; ta sisaldab kõiki neid tsiviilõiguse esemeid, mis ei ole kehalised asjad. Siiski polnud otstarbekas vastavaid esemeid käsitleda üldosas üksikasjalisemalt. Vastavalt sellele käesoleva peatüki esimene § (130) on blankettnorm, mis leiab sisustuse Tsiviilseadustiku enese vastavates osades (nõnda isiku talitused võlaõiguses jms.) või sellekohastes eriseadustes (autoriõiguse seadus jt.).

Järgmine § (131) käsitleb kõigepealt üksikuid õigusi ja kohuseid ning nende koondisi õigussubjektidena (lõige 1). Sellega, et võimaldatakse üksikutel õigustel olla teiste õiguste objektideks, on ära langenud vajadus tunnustada „kehatuid asju", nagu eelpool juba tähendatud (vt.seletust § 97 juurde). Sama §-i teine lõige määrab „vara" mõiste, mis tuleb rakendamisele seadustiku teistes osades (abikaasade

varaõigus, societas omnium bonorum võlaõiguses jm.) ning vara eriliikide mõiste, mis samuti leiab rakendamist ja arendamist seadustiku eriosades (abikaasade varaõigus, societas'e liigid). Kolmas lõige määrustab lisaks vara või selle eriliigi mõistet ta koosseisu muutumisel. Kõik kolm lõiget sisaldavad olulisel kehtivat seadust.

4.osa. Õiguste ja kohuste tekkimine, muutumine ja lõppemine.

Järgnedes isikutele ja esemetele, see osa käsitleb süstemaatilises järjekorras õigussuhete tekkimist, muutumist ja lõppemist. Ta sisaldab selles suhtes vaid seda, mis on üldist laadi, jättes üksikasjad seadustiku eriosade või vajaduse korral eriseadusto lahendada. Ühtlasi on püütud käsitleda vaid seda, mis on praktiliselt oluline.

1.peatükk. Üldeeskirjad.

Selles peatükis märgitakse vaid teatavad üldmõisted, nimelt: § 132 - õiguste ja kohuste üleantavuse printsiibi, kuivõrd vastavad õigused ei ole kõrgelt-isiklikud; § 133 - juriidiliste faktide mõiste, mis oma mõistelt ning süsteemiliselt asendilt haarab igasuguseid tegureid õigussuhete tekkimiseks, muutmiseks ja lõpetamiseks, ja viimati § 134 - juriidiliste faktide liigitust: sündmusi ning inimtegusid, viimaste seas eriti lubamatuid tegusid ja õiguslikke toiminguid.

Nagu öeldud, sisaldab § 133 üldisemat mõistet, mis haarab § 134 väljendatud juriidilisi fakte, ent mõeldavalt ka seesuguseid, mida § 134 ei mainita. Viimaste hulka kuuluvad eriti juhud, kus tavaliselt räägitakse õigussuhete tekkimisest või muutumisest "seaduse enda jõul". Eelnõu ei ole tahtnud seesuguste juhtudo juriidilist iseloomu ette otsustada, jättes vastava analüüsi ning selle tulemused teaduse ja kohtupraksise hooleks. Igatahes § 136 väljendatud mõiste oma laialisuse tõttu haarab ka käesolevaid juhte, kui teooria või praksis seesuguseid leiavad.

Sel viisil § 134, seoses § 133, sisaldab vaid tähtsamaid juriidiliste faktide liike. Sündmusi, mis sel puhul mainitud, lähemalt üldosas positiivselt ei defineerita, vaid vastav ülesanne jäetakse seadustiku eriosade ning vajaduse korral eriseaduste hooleks. § 134 sõnastusest aga järeldub sündmuste mõiste negatiivne külg, nimelt et sündmused ei ole tahtelised inimteod, eriti seesugused, mis kuuluksid lubamata tegude või õiguslikkude toimingute liiki. Ka kõiki inimtegusid kui juriidilisi fakte ei ole ettevaatuse mõttes jagatud üksinda lubamatuiks tegudeks ning õiguslikkudeks toiminguteks, silmas pidades võimalikke juhte (mõnda umbes Gaiuse „variae causae"), millede suhtes seega teoorial ning praksises on

võimalus oma vaateid arendada. Vastavalt sellele öeldakse, et inimteod „eriti haaravad lubamatuid tegusid ning õiguslikke toiminguid." Lubamatute tegude suhtes, vastamata sellele, et neid teoreetiliselt kahtlemata võiks ning peakski üldosas käsitlema, ei ole seadustehniliselt siiski otstarbekaks peetud luua norme üldosas. Õigemaks on peetud vastavaid küsimusi käsitleda seal, kus neil on otsene õiguslik tähtsus ning kus nad tavaliselt omavad ka suuremal või vähemal määral erinevaid jooni. Küll aga on peetud tarvilikuks üldosas üksikasjalikumalt peatuda õiguslikkude toimingute juures.

2.peatükk. Õiguslikud toimingud.

1.jagu. Üldeeskirjad.

Üldeeskirjad sisaldavad õigusliku toimingu mõiste (§ 135) ning ta koostisosade määratelu (§ 136-139) kehtiva seaduse alusel (B 2909,2990-2992). Vastupidiselt kehtivale seadusele ning seoses eelnõu süsteemiga need üldeeskirjad on aga võlaõiguse üldosast üle toodud seadustiku kui terviku üldossa. Neile on juurde lisatud välismaistel eeskujudel ning doktriini alusel samuti üldist laadi eeskirjad toimingute muutmise (conversio) ning tühiste ja vaieldavate (ehk tühistatavate) toimingute kohta.

2.jagu Tahteavaldused.

Vastavalt eelmises jaos käsitletud õiguslikkude toimingute koostisosadele käsitletakse käigepealt käesolevas osas iga õigusliku toimingu olulist osa, nimelt tahteavaldust.

1.jaotis. Üldeeskirjad.

Kehtiva õiguse alusel loetakse õigusliku toimingu oluliseks osaks selle isiku tahteavaldus, kes õigusliku toimingu korda saadab (§ 196, B 2936). Endastmõistetavalt ning eelnõu süsteemi kohaselt eeldatakse tahteavalduse kordasaatmist teo- ja otsusevõimelise isiku poolt. Järelikult tulevad iga tahteavalduse suhtes rakendamisele juba varem esitatud eeskirjad teo- ja otsusevõime kohta iga tahteavalduse kordasaatja suhtes, olgu kordasaatjaks füüsiline või juriidiline isik. Ent peale isikuliste eelduste iga tahteavaldus sisaldab momente, mis puutuvad tahteavaldusse kui seesugusesse. Need momendid esinevad kõigepealt tahteavalduste väljenduste tõelisuses ning väljendusviisides. Vastavalt sellele ning kehtiva seaduse alusel nõutakse väljenduse tõelisust (§ 146) ning määratletakse väljendusviise, suulist ja vaikivat (§ 147-149). Eriliselt, samuti kehtiva seaduse kohaselt, käsitletakse nõusoleku-avalduse (§ 150) ja kinnitamise (ratihabitio) üksikasju (§ 151-152).

2.jaotis. Tahteavalduste puudused.

Olles eelmises jaotises käsitlenud tahteavalduse tõelisuse küsimust, minnakse nüüd käesolevas jaotises üle tahte tõelisuse

juurde.

1.alljaotis. Üldeeskirjad.

Tahteavaldus, et olla kehtiv, peab olema tõsine (§ 153,lõige 1). Tõsiseks ei saa aga lugeda tahteavaldusi, mis tehtud naljaks või mänguks (§ 153, lõige 2). Raskemalt on lahendatavad reservatio mentalis'e juhud. Doktriini ning kõigi bilisemate seadusandluste eeskujul loetakse reservatio mentalis tähtsusetuks, kui ta on jäänud ainult ühe osalise teada (§ 154, lõige 1), tähtsusetaks jääb ta ka kolmandate isikute suhtes sel juhul, kui kaks poolt tõelise tahte puudumist vastastikku teadsid, kuid seda kolmandale ei avaldanud, kuna asjaosaliste poolte endi vahel tahte puudumine toob kaasa tahteavalduse tühisuse (§ 154, lõige 2) üldisel alusel (§ 153 lõige 1). Raskemaks muutub toiminguosaliste vahel tõelise tahteta korda saadetud toiming siis, kui selle näiliku toiminguga on varjatud teine - tõeline - toiming. Pärast pikemaid kaalutlusi, silmas pidades kehtivat seadust (B 2952), doktriini ja välismaisi eeskujusid, on küsimus lahendatud (§ 155) peamiselt Prantuse-Itaalia obligatsiooniõiguse projekti (§ 48) eeskujul. Selle lahendusega püütakse arvestada toiminguosaliste poolte huvisid. Teisalt aga on silmas peetud heausklikkude kolmandate isikute huvisid selles mõttes, et näilik toiming jääb nende suhtes üldreeglina jõusse nagu eelmiselgi juhul. Kui aga näilik toiming on tehtud heausklikkude kolmandate isikute kahjuks, siis nad võivad tõendada näilikkust ning sellega vastavat toimingut ka enda suhtes tühistada üldisel alusel. Kuna õiguslik toiming eeldab tõelist tahet, siis ei ole põhjust pooltele ning kolmandatele isikutele keelata näilikkuse tõendamiseks kasutada kõiki seadusliikke vahendeid (§ 155).

Tõelise tahte puudus esineb viimaks tahteavaldustes, mis tehtud olulise eksimuse, pettuse või sunduse tagajärjel, ning üldreegli kohaselt vastavad tahteavaldused kuuluvad tühistamisele (§ 156). Pärast pikemaid kaalutlusi tühistamisnõudmiste tähtajad vastupidiselt esialgsele kavale, on jäetud üldisteks, s.o. 10.aastasiks. Järgnevad erieeskirjad kõnesolevate tahtepuuduste üksikasjade kohta.

2.alljaotis. Eksimus.

Olulise eksimuse mõiste (§ 158) on määratletud kehtiva seaduse ning välismaiste seaduste ja eelnõude eeskujul, haarates kõiki võimalikke juhte, järgnevalt on antud lisaselgitusi ja lõppeks mainitud juhud, kus eksimus ei tule arvesse. Välismaiste seaduste eeskujul on täiendatud kehtiva seaduse eeskirju täiendusega, mis sihitud heausklikkude kolmandate isikute kaitsele toimingu tühistamisel eksimuse tõttu (§ 159). Viimane eeskiri (§ 160) lahendab üksikküsimust mitmepoolsete tahteavalduste juhul.

3.alljaotis. Pettus.

Pettuse mõiste (§ 162) on koostatud nõnda, et ta haaraks võimalikult kõik vastavad juhud. Lisamäärused selle juurde lahendavad küsimust, mil pettus on korda saadetud kolmanda isiku poolt, ning erandit üldreeglist. Soetu uuena esineb § 163, olles tekkinud pärast pikemaid kaalutlusi. Ühest küljest leiti, et kõnesolevas §-is mainitud juhud, mis loetakse võrdseks pettusega, annavad liiga suured võimalused kohtulikule äranägemisele, nõrgendavad käibe kindlust ja praktiliselt ei ole eriliselt vajalikudki, sest kehtivas seaduses lahendab tähtsamal korral vastavaid juhte laesio enormis (B 3849,3893 jj.). Teisalt aga leiti, et laesio enormis'e eeskirjad kehtivas seaduses on liiga mehaanilised ja lahendavad sel mehaaniliselgi viisil airult ühte liiki toiminguid (ost-müük), kuna tõeliselt on palju teisi samasuguseid juhte ning eriti eluliselt tähtsamaidki (laenud kõrgete protsentidega jne.); käibe kindlusetus eeldab head usku, kuid mitte pahatahtlikku äritsemist ega sotsiaalselt ohtlikku tegutsemist; kohtulik äranägemine on muidugi ohtlik, kui ta on liigne, kuid käesoleval korral seda pole karta, sest kohtulikult peavad olema tõendatud konkreetse kergemeelsuse, viletsuse või äärmise puuduse ning kasu ja kahju äärmise ebaproportsionaalsuse faktid toiminguosaliste ühel poolel, ning ühtlasi see, et just seesugused faktid on teadlikult ära kasutatud teise lepinguosalise poole poolt, ka välismaised elukogemused räägivad kõnesoleva eeskirja kasuks. Neil kaalutlusil ning välismaiste eeskujude silmaspidamisel jäi kõnesolev eeskiri püsima, kuna laesio enormis'e eeskirjad võlaõiguses kustutati. Järgnev eeskiri (§ 164) sisaldab kehtiva seaduse alusel juhte, kus eksimust ei loeta olevaks. See eeskiri oma mõlemas lõikes on rakendatav ka eelmise (163) §-i juhtudele, kuivõrd sellieks võib tekkida vajadus.

4. alljaotis. Sundus.

Sunduse kohta käivad eeskirjad on koostatud kehtiva seaduse ning välismaiste eeskujude silmaspidamisel ning on osutunud võimalikuks nende paigutamine ühte §-i (§ 165).

3.jaotis. Esindus.

Esinduse kohta käivad eeskirjad kehtivas seaduses on kasuistlikud ning ühtlasi tühiklisedki (B 2917,2918,2975,3110-3113, vt. ka 641 jj., 668 jj.). Eelnõu, võttes aluseks kehtiva seaduse ning ühtlasi seda oluliselt täiendades välismaistel eeskujudel (eriti Prantuse-Itaalia obligatsiooniõiguse eelnõu § 30-37), püüab selles suhtes luua suuremat süstemaatilisust ning täiuslikkust. Seejuures on silmas peetud esindust kitsamas (praegusaja tehnilises) mõttes, mitte nn.kaudset esindust (vrd.B 3111-3113).

§ 166 määratleb esindajate liigid (volitatud esindajad, seaduslikud esindajad) ning nende tegutsemise eeltingimused. Järgnev eeskiri määrab esindajate tegutsemise piirid ning õigusliku tähtsuse esindatava suhtes (§ 167, lõige 1), ühtlasi esindamise alused - volitus, seadus (seals., lõige 2). § 168 on esinduse suhtes suure tähtsusega eeskiri, mis põhimõtteliselt pooldatud ka kehtivas seaduses (B 2975 jt.) ning arendanud välismaistel eeskujudel. Selle eeskirja esimese lause järgi tahteavalduse tõelisuse (nalj, näng, reservatio mentalis, simulatsioon) puudused (eksimus,petmus, sundus), samuti teadlikkus oludest või nende mitteteadmine otsustatakse esindaja, mitte esindatava isiku järgi. Teine lause teeb selles suhtes erandit vaid sedavõrd, kuivõrd esindaja on üle andnud ainult esindatava tahet. Viimasel juhul ning vastavas ulatuses tuleb seega arvestada esindatavat isikut. § 169 kindlustab kolmandaid isikuid toimingute sõlmimisel esindajaga (lõige 1), ühtlasi kindlustab toimingute püsivust, kuivõrd see võib olla seoses volitusega (lõige 2). Samuti on sihitud kolmandate isikute kaitseks § 170, mille järgi esindajatele antud volituste kitsendusi või tagasivõttu ei või esindatav väitena tuua kolmandate isikute vastu, kes seda ei teadnud esindajaga toimingu sõlmimise ajal, olgu siis et kolmas isik oli raskes hooletuses.

Viimane eeskiri määrustab esindaja vastutust volituste piiridest ületamise korral (§ 171, lõige 1) ning volituste dokumenteeriva ürikiu tagasiandmise kohustust igal juhul, ka siis, kui esindajal on esindatava suhtes võlanõudmisi (seals.lõige 2). Viimane eeskiri teenitab seda erilist isikuõigusliku elemendiga immutatud õigussuhet, mis iseloomustab esindaja ja esindatava vahekorda.

3.jagu. Tingimused.

Olles eelpool määrustanud õiguslikud toimingud nende üldkoosseisult (§ 135-139) ning nende paratamatult olulist osa tahteavalduste näol (§ 145-171), peab eelnõu süstemaatilise järjekindluse huvides käsitlema toimingute akcidentaalseid osi, eeskätt tingimusi. Vastavalt sellele on eeskirjad tingimuste kohta kehtiva õiguse võlaõiguslikust osast üle toodud seadustiku üldossa.

1.jaotis. Üldeeskirjad.

Üldeeskirjad tingimuste kohta (§ 172-177) põhinevad kehtival seadusel ja sisaldavad määrusi tingimuste täitumise või mittetäitumise kohta.

2.jaotis. Edasilükkavad tingimused.

Eeskirjad edasilükkavate tingimuste kohta (§ 178-181) rajanevad kehtivale seadusele, olles vaid välismaistel eeskujudel osaliselt

täpsustatud ja täiendatud (§ 178,180). Suuremaid muudatusi välismaistel eeskujudel ei loetud küllaldaselt põhjendatuiks.

3.jaotis. Äramuutvad tingimused.

Äramuutva tingimuse mõiste on täpsustatud välismaistel eeskujudel (§ 182) ja samadel eeskujudel ka täiendatud, kuid mitte põhjalikult muudetud (§ 184). Ülejäävalt rajanevad vastavad eeskirjad (§ 182 -185) kehtivale seadusele.

4.jaotis. Muud tingimused.

Muude tingimuste all (§ 186-189) käsitletakse nn. ebaõigeid tingimusi ning viimaste õiguslikke tagajärgi kehtiva seaduse alusel. Viimasest on seejuures silmas peetud seda, mis on oluline.

4.jagu. Tähtajad.

Samadel kaalutlustel, nagu eeskirjad tingimuste kohta, on ka eeskirjad tähtaegade kohta kehtiva seaduse võlaõiguslikust osast üle toodud seadustiku üldosse. Eeskirjad ise (§ 190-193) põhinevad kehtival seadusel, silmas pidades ka välismaisi eeskujusid.

5.jagu. Toimingute vorm.

Nagu tingimuste ja tähtaegade, nõnda ka toimingute vormi kohta käivad eeskirjad on võlaõiguslikust osast toodud seadustiku üldosse. Sisult on kehtiva seaduse vastavad eeskirjad (B 2993 jj.) osalt seesugused, mis tõesti kuuluvad seadustiku üldosse, teine ning suur osa seesuguseid, mis kuuluvad vastavatesse eriosadesse, nõnda ingrossatsiooni kohta käivad eeskirjad asjaõigusesse (B 3002,3004 jj.), mõned eeskirjad perekonnaõigusesse (B 2996 jt.) jne. Vastavalt sellele on käesolevas jaos käsitletud üksnes seesuguseid norme, milledel on tõesti üldine tähtsus, kuna erisuhteid käsitlevad vorminõuded määrustatakse seadustiku vastavates eriosades. Seoses sellega antakse kõigepealt kehtiva seaduse alusel toimingute vormi kohta käiv üldeeskiri (§ 194). Järgnevalt reguleeritakse seadusega ettekirjutatud vormi õiguslik tähendus (§ 195), allkirja tähendus ning selle täidesaatmise võimalused (§ 196,197) kehtiva seaduse alusel ning täiendustega välismaistel eeskujudel. Allkirja andmist mittekirjaoskaja poolt kehtiva seaduse eeskujul (B 3038) ei loetud vajalikuks määrustada, vajaduse korral leitakse selleks võimalus (ka ristidega märkimise kaudu) § 197 lõige 1 alusel. Vormiõiguslikku tähtsust ning kuju toimingusaliste kokkulepete puhul määrustavad § 198 ja 199, kuna § 200 lahendab üksikküsimust, mis võib kerkida vormi suhtes.

6.jagu. Õiguslikkude toimingute tõlgitsemine.

See jagu (§ 201-207) on toodud seadustiku üldosse samadel kaalutlustel nagu eelmisedki. Ta koostamisel on võetud aluseks kehtiv

seadus
/(E 3093 jj.), kuid ühtlasi silmas peetud ka välismaisi eeskujusid, eriti Prantuse-Itaalia obligatsioniõiguse projekti.

5.osa. Õiguste teostamine ja kaitse.

Õigustel ja kohustel on eeskätte tähtsus nende kandjatele, kuid neil ei puudu iialgi ka teatav sotsiaalne funktsioon. Neil kaalutlusil ning silmas pidades kodanliku käibe algtugesid, milledе hulka peale muude kuulub hea usk, ning samuti välismaisi eeskujusid, on üles seatud põhimõte, mille järgi õiguste teostamisel ja kohuste täitmisel tuleb toimida heausklikult (§ 202,lõige 1). Ent seadus siiski eeldab heausklikkust kuni pole tõendatud vastupidist (seals., lõige 2) Hea usk on seega praesumtio juris õiguse või kohuse kandja kasuks, selle presumtsiooni ümberlükkamise raskus lasub vastaspoolel. Selles mõttes kaks kõnesolevat lõiget ei too sisult olulisi muutusi võrreldes kehtiva seadusega, kuid siiski loovad lähtekoha, millest vajaduse korral võidakse teha järeldusi. Seda järeldust teebki sama § 202 lõige 3, keelates õiguse teostamise ainult selleks, et teisele kahju teha. Viimati-mainitud eeskiri muudab veidi kehtivat seadust (B 3285, vt.siiski ka 3444), mitte lubades õiguse kuritarvitust. Kui võtta absoluutselt individualistlik vaatenurk, siis muidugi oma õiguse teostamine ainult võõrale kahjutegemiseks võib osutuda ka korrapäraseks nähteks. Ent vaevalt on mõeldav, et seadusandja oleks õigustatud asuma seesugusele absoluutselt antisaotsiaalsele seisundile. Õigus on ja jääb hüveks, mis kuulub ta kandjale ning mida ta võib oma huvides kasutada vaatamata sellele, et sel juhul ka kaasinimesed kannataksid. Selles mõttes kõnesolev eeskiri ei ole mingil kombel ohtlik õiguse kandjale. Ent kui õiguse kandjal oma õiguse teostamiseks ei leidu muud huvi, kui ainult kahjutegemine kaasinimesele, siis peaks olema seadusandja ülesandeks sel juhul vahele astuda inimeste kooselu huvide kaitsjana ning keelata säärane õiguse teostamine. Kehtiv seadus lubab hädakaitset, kuid seejuures kasuistliku määrustamise kaudu ning mitte täpselt määrustades hädakaitse piire (B 683,875,3285,3380,3444,4590).Neil asjaoludel ning silmas pidades ka välismaisi eeskujusid on loodud hädakaitse üldine iseloomustus, mõiste ning ta ulatuse piirid (§ 209). Sel viisil hädakaitsel on iseseisev hädakaitse konstruktsioon, mis ühtlasi ei ole vastuolus Kriminaalseadustiku omaga (§ 45,46). Mõnedel välismaistel eeskujudel (BGB 228-231 Helveetsia Obl.-õ. § 52 lõige 2 ja 3) luua erieeskirjad „hädaseisundi" (Notstand) ja „omaabi" (Selbsthilfe) kohta ei peetud kesti olustikus otstarbekaks, seda enam, et see oleks vastuolus kehtiva Kriminaalseadustikuga resp. tooks kaasa viimase muutmisevajaduse. Õiguste kohtuliku kaitse suhtes on piirdutud hädavajaliku materiaalõigusliku määrustamisega, jättes üksikasjad lahendada Tsiviilkohtupidamise seadustikule. (§ 210). Kohtuliku kaitse tähtaegade suhtes on määrustatud

üksnes tähtaegade materiaalõiguslik tähtsus (§ 211) ning tähtaegade üldnorm, kuna kõrvalkaldumisi üldnormist, olgugi et nad mõnes välismaa seadustikus on paigutatud üldosse, ei ole otstarbekohane määrustada üldosas, vaid eriosades seoses nende ainetega, mille kohta nad käivad (§ 212).

TEINE RAAMAT.

Perekonnaõigus.

See raamat sisaldab tavalised kolm osa: abielu, vanemate ja laste vahekord, eestkoste ja hoolekanne. Kehtivas õiguses ei ole olnud ega ole need kolm osa ühes seadustikus, vaid mitmes (kiriklikud seadused, hiljem abieluseadus; B ; talurahva seadused; (VSK X). Eelnõus on kõik need kolm osa koondatud üheks tervikuks.

1. osa. Abielu.

Selles osas on vähemal määral muudatusi abielu sõlmimise ja lahutamise suhtes, suuremal määral aga muudatusi abikaasade isiklikes ja eriti varalistes vahekordades.

1. peatükk. Abiellumine.

1. jagu. Abiellumisvõime.

Abiellumisvõime suhtes on peamiselt kinni peetud 1922.a. seadusest, kuid on silmas peetud ka asjasse kuuluvaid teisi seadusi Eestis ning välismaa eeskujusid. Abielulise täiseasuse suhtes on jäädud seniste määruste juurde (§ 213), ehkki on soove avaldatud vastavate määrade tõstmiseks kui ka alandamiseks. Alandamise suhtes leiti, et üksikjuhtudel tõesti võib olla raskusi asjaosalistele (raseduajuhud), kuid meie kliimalistes ja elu-olulistes tingimustes vaevalt neid juhte võiks olla seesugune tunduv hulk, mida seadus peaks arvestama, kuna samal ajal samad tingimused vaevalt teevad soovitavaks seaduse kaudu abiellumise võimaldamise nooremateie, kui praegu seadusega on lubatud. Praeguste määrade kõrgendamine, mis võib olla soovitav, tooks aga paratamata kaasa nende juhtude arvulise suurenemise, millede pärast soovitakse juba praeguste määrade alandamist. Takistused abiellumiseks on üldjoontes jäänud senisteks (§ 214-216). On põhjendatud, et takistusi tuleks seada veel tervishoidlikel kaalutlusil. Kuid ühtlasi on soovitav, et vastavad eeskirjad, millede sisu võib muutuda ja muutub sellekohaste vaadete, leiutiste ja võtete muuturisega, leiaksid väljenduse eriseadustes või eriseaduses, mis oleks võimelisem sisaldama vajalikke tehnilisi eeskirju ning ühtlasi kergemalt muutuma vaadete ja vajaduste kohaselt, kui seda on Tsiviilseadustik. Nõnda on vastavad muud takistused tarbe korral reserveeritud eriseaduste määrata.

Loa andmine abiellumiseks alaealistele on määrustatud silmas pidades kehtivat seadust ning muid seadusi (§ 217,218). § 218 redaktsioon peaks olema küllaldaselt selge selles mõttes, et ei vajata mitte vanemate, lapsendajate ja eestkostjate kõige kolme luba, vaid ainult neist ühe oma, kusjuures laste ja vanemate vahekorra ja eestkoste õigusest selgub, kes nende kolme liigi seast antud konkreetsel juhul arvesse tuleb. Isa ja ema nõusoleku andmine on määrustatud käesolevas §-is (§ 218, lõige 2), milline eeskiri tuleb analoogia järgi rakendamisele ka siis, kui lapsendajad on abielupaar.

2.jagu. Kihlus.

Abiellumisele võib eelneda kihlus (§ 219, lõige 1), see võib ka puududa. Kihlus, olgugi poolte vastastikune tõotus, vajab seadusliku jõu omandamiseks teatamist kolmandatele isikutele (§ 219). Teatamine osutub vajalikuks seetõttu, et kihlusega on seotud õiguslikke tagajärgi, mitte ainult varalisi ja kolmandaid isikuid puudutavaid (§ 222,223), vaid ka isiklik-perekondlikke (§ 224,225). Ei ole soovitav neid tagajärgi siduda toiminguga, mis oleks seotud üksnes poolte teadmisega ja mille tõendamine seetõttu tooks kaasa ebasoovitavaid nähteid ja tulemusi. Pealegi toimub kihlus juurdunud kommete kohaselt just teatavaks tegemisega kolmandatele isikutele. Abielu eellepinguna kihlus ei või aset leida samadel juhtudel nagu abielu. Käsitledes kõrgelt-isiklikke suhteid, ta on kehtiv ainult lühikest aega ning üldreeglina ei anna õigust kohtulikult nõuda abielu sõlmimist (§ 221). Siiski kihlusega on seotud olulisi õiguslikke tagajärgi. Kõigepealt kihluse kehtimise kaotamise puhul varalistes suhetes (§ 222-224), aga ka isiklikes suhetes (§ 225). Nimelt viimati-mainitud eeskirjaga (§ 225) on säilitatud senine kehtiv seadus, mis on praktiliselt osutunud otstarbekaks ahvatletud pruudi kui ka laste huvides ning mille ärajätmiseks ei leidu olulisi põhjusi. Kehtiva seaduse eeskujul ja praktilistel kaalutlustel on jäetud ahvatletud neiule samad õigused nagu kihlatud pruudile (§ 226). Viimasel juhul erandina üldreeglist loetakse kindel abiellumislubadus võrdseks kihlusega, olgugi et see lubadus pole teatavaks tehtud kolmandatele isikutele, ent ainult neitsiliku neiu suhtes, kes ahvatluse ohvriks langenud, nõnda et vastavate eelduste äralangemisel eeskiri pole rakendatav.

3.jagu. Abielu sõlmimine.

Abielu sõlmimise suhtes on põhimõtteliselt jäädud kehtiva seaduse alusele, s.o. ilmliku abielu sõlmimise juurde. Abielu sõlmimise võimaldamine usutunnistuslikkude ühingute kaudu eeldab mitmesuguseid olusid, mis Eestis praegu puuduvad (eeskätt riigi ja kiriku lahusus ning riigikiriku puudumine). Praktiliselt on Eestis

käesolevas suhtes teatavasti leitud riigi ja kiriklikkude huvide rahuldamine sel teel, et usutunnusliku ühingu ametikandja võib ühtlasi olla perekonnaseisuametnik. Kuulutus, mis peab eelnema abielu sõlmimise aktile (§ 227), on selleks, et vältida seaduse poolt keelatud abielude sõlmimist nii ex offisio (§ 228) kui ka huvitatud isikute avaldamisel (§ 229). Seetõttu kuulutuse ning abielu sõlmimise momendi vahel peab olema määratud tähtaeg (§ 227, lõige 2), olgu siis et asjaolud tingivad kuulutuse ärajätmist või tähtaja lühendamist (§ 227, lõige 3). Üldhuvide tõttu, pärast pikemaid kaalutlusi, leiti vajalikuks määrustada täpsemalt kui kehtivas seaduses tingimused, millede olemasolul võis aset leida kuulutuse ärajätmine või tähtaja lühendamine (§ 227, lõige 3). Abielu sõlmimise akt on täpselt reguleeritud § 230. Selle akti puudused toovad kaasa abielu tühisuse (§ 232). Kõik muud abielu sõlmimisega seotud nõuded on abielu sõlmimise akti vormi tavalised ning seaduslikud osad, kuid nende puudumine või puudulikkused ei tühista abielu (§ 231).

2. peatükk. Tühised ja vaieldavad abielud.

Selles peatükis käsitletavad ained on määrustatud peamiselt kehtiva seaduse alusel, viimast täiendades ning täpsustades praktilistel kaalutlustel ja välismaistel eeskujudel. Erinevus vaieldavate ja tühiste abielude vahel ilmneb peamiselt vastavate nõuete esitamise korras ning tähtaegades, rääkimata tühistamise või vaieldatavuse põhjustest.

1. jagu. Tühine abielu.

Abielu tühisuse põhjused ja tühistamise kord on üldiselt samad (§ 232-237) nagu kehtivas seaduses (1922.a.sead.), välja arvatud mõningad vähemad muudatused ja täiendused, mis vajalikuks osutusid praktilistel kaalutlustel. Abielu tühiseks tunnustamise tagajärjed on üldreeglina määratud § 238. Abielu tühistamise tagajärjed abikaasade vahel on korraldatud selle järgi, kas on tegemist abiellujate hea või paha usuga (§ 239). Nimelt kui mõlemad abikaasad on olnud pahas usus, siis tühistatakse vahekorrad, nagu poleks abielu olnudki (§ 239, lõige 2). Kui vähemalt üks abikaasa on olnud heas usus siis korraldatakse vahekorrad abikaasade vahel eeskirjade järgi, nagu abielu lahutamisel (§ 239, lõige 1, § 258 jj.), kusjuures pahausuline abikaas osutub võrdseks süüdioleva abikaasaga lahutamisel (§ 258,263 jt.). Kui aga mitte üks, vaid mõlemad abikaasad on olnud heas usus, siis kummagi hea usk põhjustab § 239 lõike 1 rakendamist, nõnda et vastavalt tulevad rakendamisele eeskirjad abielu lahutamise juhul, kus kumbki abikaas pole süüdlane (§ 252,253 p.2, 254). Igal juhul aga naisele antakse tagasi ta perekonnanimi, mis tal oli enne abiellumist (§ 239, lõige 3, vrd.§ 259), sest see järeldub

abielu tühistamisest algusest peale (§ 238, lõige 1). Tühisest abielust sündinud laste õiguslik seisund, samuti nende vahekorrad vanematega korraldatakse tavalikult samade reeglite järgi nagu abielu lahutamise juhul (§ 240).

2.jagu. Vaieldav abielu.

Vaieldavuse põhjuste reguleerimisel (§ 241-244) on eksimuse ja pettuse suhtes (§ 243) praktilistel kaalutlustel tehtud täiendusi võrreldes sellega, mis samade ainete kohta määratud üldosas, kuna sunduse kohta (§ 244) leiavad rakendust üldosa vastavad eeskirjad eriliste täiendustega. Vaidluse tõstmise tähtaegade suhtes (§ 245) on püütud vältida, et abielu oma kehtivuse suhtes ei võiks olla liigselt kaua hõljuvas seisundis. Vaieldava abielu tühiseks tunnustamise ulatuse suhtes (§ 246, lõige 1) pärast pikemaid ja mitmekülgseid kaalutlusi jõuti enamusega otsuselc, et vaieldav abielu tema tühiseks tunnustamise korral tuleb lugeda tühiseks algusest peale. Tähtsamaks kaalutluseks oli seejuures see, et põhjus, mis tingib tühistamise, on samuti algusest peale olemas, nagu tühiste abielude puhul, erinevused võrreldes tühiste abieludega tingivad vaid erinevusi tühistamise nõudmise korra (§ 241-245), mitte tagajärgede suhtes. Vastavalt sellele vaieldavad abielud nende tühistamise juhul omavad kõiki samu tagajärgi nagu tühised abielud (§ 246).

3.peatükk. Abielu lahutus.

Selles peatükis nimelt abielu lahutamise põhjuste määratlemisel (§§ 247-256) ühelt poolt leiti, et abielu lahutuste põhjuste arv on liiga suur ning avar, nõnda et see ei pea jääma kahjustava mõjuta kogu abielu instituudile. Teisalt aga leiti ka vastavaid põhjusi - ajaloolisi, moraalseid ning hingeelulisi - , mis teevad vajalikuks jääda nende põhjuste juurde, eriti ka seetõttu, et nad juba kehtivas seaduses on olemas ning et puuduvad olulised vajadused kehtiva seaduse ulatusrikkamaks muutmiseks. Neil asjaoludel jäädi üldreeglina kehtiva seaduse juurde, tehti vaid vähemaid muudatusi ja täiendusi. Eriti palju ja kauakestvaid vaidlusi tekitas abielu lahutamine kokkuleppe järgi (§ 257), nõnda et vastav eeskiri jäi eelnõu tekkeloos mõnikord välja, kuid võeti lõpuks häältenamusega siiski kehtiva seaduse eeskujul vastu. Vastuväited kokkuleppel abielu lahutamise vastu olid eeskätt järgmised: seesugune lahutamise viis räägib abielu kui tähtajata kooselamise viisi (§ 230, lõige 2) vastu; annab võimaluse poolte paljal tahtel hävitada abielu, kuna abielu on sotsiaalne instituut ja oma loomult ei piirdu ainult poolitega (§ 265); soodustab abielu sõlmimisel kergemeelsust ja vähemalt mitteküllaldast ettevaatlikkust, mis kuidagi ei või olla poolte endi huvides ega sugugi mitte kasulik

sotsiaalse terviku heale käekäigule; kõige selle tõttu kokkuleppeline abielulahutus vähendab abielu tõsidust ja tähtsust, rohkendab õnnetuid abielusid ja toob kaasa hulga muid ebasoodsaid nähteid. Ka ajaloolised kogemused näitavad, et seesugune abielu lahutamise viis, olgugi algul tervitatud, on hiljem ometigi pidanud kõrvale jääma. Ka praeguse Euroopa kultuuri-piirkonnas on ta üldreeglina täiesti kõrvale jäetud. Juba selletagi on Eestis väga avarad lahutamise võimalused. Kokkuleppel abielu lahutamise kasuks esitati eeskätt järgmised põhjendused: see soodustab abielu lahutamist selles mõttes, et ebameeldivad protsessid muude põhjuste esitamisega kõrvale võivad jääda; iga lahutamine teeb abielu teatava määrani tähtajaliseks; abielu on sisult juba hävinud kogu oma sotsiaalsete funktsioonide täitmisega, kui pooled nõnda kaugele on jõudnud, et nad kokkuleppe teel saavad abielu lahutada; olevat lubamata sotsiaalne surve, kui peaks kestma nende abielu, kes seda vastastikku ei taha. Nõnda jäi püsima kehtiva seaduse põhimõte abielu lahutamisel kokkuleppega (§ 257), ainult arvati, et tähtaeg hagi esitamise ja otsuse tegemise vahel peaks olema pikem praegusest, § 258 käsitleb juhte, millal üht või mõlemat poolt abielu lahutamisel võidakse tunnustada süüdlaseks. Vastavalt ei saa siin tõsta süü küsimust § 252,253 p.2 ja 254 tähendatud juhtudel, olgu siis et ka § 257 juhul üks või mõlemad pooled loevad endid süüdlaseks. Abielu lahutuse tagajärjed abikaasade varalistes suhetes leiavad lahendust vastavalt sellekohastele varavahekordadele, mis nende vahel olemas. Esialgse kava järgi süü küsimus ei pidanud avaldama mõju lahutatud abikaasade ülalpidamise suhtes (vrd. B 124), peamiselt selle põhjendusega, et juba abielu kestel on abikaasade õigused ja kohused võrdsed (§ 365 jj.),samuti üldreeglina ka varasuhted (§ 278, 284 jj.) Muidugi võib küsida, kas vaatamata isiklikule ja varavahekordade üheõiguslikkuse printsiibile siiski mitte konstrueerida seaduslikku alimenteerimist lahutatud abikaasade vahel vähemalt samas piiratud ulatuses nagu abielu kestusel (§ 271), või vähemalt analoogiliselt juhule, kui abikaasad on õigustatud elama lahus (§ 275). Ent silmas pidades ülaltähendatud võrdlemisi suurt iseseisvust ja võrdsust juba abielu kestel ning eriti seda, et lahutamisel tavaliselt toimub igaühel oma vara ning ka soetusvara saamine (§ 299 jj.), ei leitud küllaldaseltpõhjendatuks erilist alimenteerimist korraldada isikute vahel, kelle abielu lõppenud. Pärast pikemat kaalumist on siiski võetud eelnõusse eeskiri (§ 262), mis reguleerib süüdioleva abikaasa kohustuse anda teisele alimente.

4.peatükk. Abikaasade õigused ja kohused.

See peatükk reguleerib abikaasade vastastikke ja isiklikke ning muid suhteid, mis ei leia erilist reguleerimist abikaasade varaõiguses (§ 288 jj.). Selles suhtes on eelnõu koostamise kestel

avaldunud kindel tendents. Nimelt võrreldes kehtiva seadusega (B 5 jj.) eelnõu kavades algusest peale püüti abielumehe võimu vähendada. Hiljem see vähendamistendents veel enam süvenes, nõnda et kõnesolevas eelnõus mõlema abikaasa vastastikune õiguslik seisund pärast pikemaid harutlusi onjõudnud täieliku võrdsuse põhimõtteni (§ 265 jj.). Selle põhimõtte seadustehnilisel kohastamisel on tähtsal määral silmas peetud Rootsi abieluseadust, kuid ka muid asjasse kuuluvaid seadusi ning seadustikke, samuti tegeliku elu vajadusi ning sellest järelduvaid kaalutlusi. § 265 sisaldab abielu olulise sisu ning mõiste, konstrueerides abielu mitte üksnes abikaasade vahekorrana, vaid ka sotsiaalse instituudina. Selle sotsiaalse instituudi korraldamisel on mõlemal abikaasal võrdne otsustamisõigus (§ 266, lõige 1). Praktilistel kaalutlustel, et abikaasade lahkarvamiste juhul mitte jätta hädavajalikke küsimusi lahendamata, on mehele jäetud esialgne otsustamisõigus, mis seisab tarbe korral kohtu kontrolli all ja mille teostamine võib seega leida naise soovil korrigeerimist, kui see oludega on põhjendatud (§ 266, lõige 2). Selle eest mehe varaline vastutus on vastavas ulatuses suurendatud (§ 297, lõige 3). § 267 reguleerib abikaasade perekonnanime küsimust. Praktilistel põhjustel ning tegeliku eõlukorda silmas pidades eelistatakse ühise nimena mehe perekonnanime (lõige 1), kuid jäetakse poolte soovil (lõige 2) ning ka erioludel (lõige 3) võimalus lahendada küsimus teisiti. Perekondliku kooselamise igapäevaseks majapidamiseks ning laste kasvatamiseks vajalikkude toimingute kordasaatmise ulatuses abikaasad esindavad teineteist (§ 268), kuna nad mõlemad on sel puhul ühise sotsiaalse instituudi teenistuses (§ 265). Kuritarvituste juhul võidakse kohtu otsusega see õigus võtta või seda piirata (§ 269, lõiked 1 ja 3), kindlustades sel puhul kolmandate isikute õigused (seals. lõige 2). Hädajuhtude jaoks, kui pooled ise või avalik võim pole teinud teissugust korraldust, on määratud üks abikaasa esindama teist abikaasat (§ 270), kuna oleks vähe põhjendatud sel puhul vastavate toimetuste teostada jätmine tavalisele negotiorum gestor'ile. Abielu vajab väljaminekuid (§ 271, lõige 3), mida mõlemad abikaasad on kohustatud kandma varaga ning tegevusega oma loomuliku ande ja võime ning varalise jõukuse järgi (§ 271, lõiked 1 ja 2, § 272). Olles sotsiaalne instituut, jätab abielu siiski kummalegi abikaasale ta isikliku elukutse või äritegevuse, kuivõrd abielu mõistest ja olust (§ 265) ning eluoludest ei järeldu teisiti (§ 273). § 274 käsitleb juhte, millal abikaasad on õigustatud elama lahus, vaatamata sellele, et nad abielu tõttu on kohustatud elama koos (§ 265), ning § 275 - lähemaid kohustusi abikaasade õigustatud lahuselamise juhul. Tegelikult tekkivate kahtluste korral selle kohta, kellele kummastki abikaasast kuulub teatav vallasasi ühises korteris või ühisel valdamisel, luuakse presumptsioon, mis on praes.iuris, mitte de iure (§ 276). Järgnev eeskiri

(§ 277) loob mõningad kitsendused abikaasa omandi-õiguse suhtes teatavatele asjadele (lõige 1) ning reguleerib ühises majapidamises olevate asjade tarvitamist juhul, kui abikaasad on õigustatud elama lahus (lõige 2). Sellele järgnevad nüüd eeskirjad abikaasade varaõiguse kui seesuguse kohta.

5. peatükk. Abikaasade varaõigus.

Võrreldes kehtiva seadusega on sellesse peatükis esitatud olulisi ja ulatuslikke muudatusi. Varaühenduse süsteem, mida esialgu võeti tavalise varavahekordade süsteemina abikaasade vahel, leidis võrdlemisi ägedat vastuseismist, eriti naisorganisatsioonide poolt. Raskem oli leida süsteemi, mis pidi andma suuremat rahuldust kui hüljatud varaühenduse süsteem. Rootsi õiguses tuntud abieluvara osasaamise süsteem, mis esialgu näis pooleldi võitvat, ei osutunud lähemal analüüsimisel seesuguseks, mis oleks olnud küllaldaselt vastuvõetav. Neil asjaoludel jäädi viimaks peatuma Ungari õiguses (eriti ka Ungari tsiviilseadustiku projektis) esitatud varasoetuse süsteemi juurde. Viimane ongi eelnõus võetud tavaliseks süsteemiks abikaasade varaõiguses, kuivõrd pooled abielulepinguga või seadus ettenähtud juhtudel ei ole korraldatud teisiti. Siiski on seadustikku jäetud ka teisi süsteeme, et abikaasadel oleks võimalik abielulepingute kaudu vastavaid suhteid korraldada oma äranägemise järgi võimalikult laiemas ulatuses. Süsteem on korraldatud nõnda, et esialgu (jaod 1 ja 2) käsitletakse üldisemaid küsimusi ja seejärel üksikuid varasüsteeme (jaod 3-6).

1. jagu. Varavahekordadest üldse.

§ 278 määrab abikaasade varavahekordade üldsüsteemiks varasoetuse, kui seaduses tähendatud juhtudel ei esine muud süsteemid, nimelt varaühendus, varaühisus ning varalahusus. § 279 ja 280 määravad viimaks mainitud süsteemide alguse nii abikaasade eneste kui ka kolmandate isikute suhtes, kelle huvisid sel kujul on võimalikult püütud silmas pidada (registrisse kandmine ja kuulutused Riigi Teatajas). Abielulepingu üldmäärustamisel (§ 281-284) on silmas peetud kehtivat seadust, kuid viimast on oluliselt täiendatud, eeskätt kolmandate isikute kaitseks. Vastavalt sellele abielulepingus peab valitama üks Tsiviilseadustikus ettenähtud süsteemidest ning iga vastava süsteemi ulatuses võidakse teha lepingulisi erimäärusi (§ 281, lõige 2). See eeskiri on vajalik kolmandate isikute huvides, eriti silmas pidades abikaasade autonoomset tegevusvõimalust (§ 285,273). Samades huvides esinevad ka vastavad muud eeskirjad (§ 281, lõige 3, § 284). Abielulepingu sisu muud piirjooned (§ 282) ning sõlmijate teovõime suhtes praktilistel kaalutlustel - võimalikkud eksiarvamuste vältimiseks - on täpsusta-

tud üldosa vastavaid eeskirju käesoleva instituudi erinõuete kohaselt. § 285 püstitab üldise põhimõtte, mille järgi abielu ei kitsenda abikaasade varaõiguslikku autonoomiat, olgu siis et konkreetsel juhul varavahekorra süsteemist järeldub teisiti (nagu varaühenduse ja eriti varaühisuse juhul), kuna vastasel korral jääb üldpõhimõte reeglina püsima (nõnda varasoetuse ja varalahususe juhul). Sellos mõttes käesolev eeskiri muudab otsustavalt kehtivat õigust (B.II), tehes naise täiesti võrdseks mehega. § 286 määratleb säärase vara valitsemist ja saatust, mida seaduse järgi nimetatakse erivaraks. § 287 määratleb abikaasade varaliikide kindlakstegemise korda.

2.jagu. Abiellutoodud vara ja kaasavara.

§ 288 määratleb abiellutoodud vara mõiste, mis on rakendatav mõlema abikaasa suhtes. Kaasavara kohta käivad eeskirjad (§ 289-291) on kujundatud kehtiva seaduse alusel, kuna § 292-293 on loodud uutena tegeliku olustiku arvestamisel ja naise õiguste kaitseks.

3.jagu. Varasoetus.

See abikaasade varasüsteem, nagu eelpool väljendatud, on kujundatud Ungari eeskujul. Ta iseloomustavateks joonteks on: 1) Selle süsteemi kestel abikaasade varaõiguslik seisukord on üldreeglina samasugune, nagu varalahususe juhul (§ 294-297). Märkimisväärt on vaid täiendus, mis tingitud praktiliste juhtude otstarbekaks reguleerimiseks, kui abielulepingus ei ole korraldatud teisiti (§ 295). 2) See süsteem lõpeb seaduses loendatud juhtudel ning tingimustel mõlema abikaasa nõusolekuta (§ 298), kuna mõlema nõusolekul see võib sündida abielulepingu kaudu üldalusel (§ 281). 3) Süsteemi lõppemisel mõlema abikaasa nõusolekuta on kummalgi abikaasal õigus saada pool sellest, mis teise abikaasa varas on soetisvara (§ 299). Esialgse kava järgi see osa pidi olema ½ või ⅓ selle järgi, kas abielu on lastega või lasteta. Säärane jaotus loeti tingituks sellest, et laste olemasolu kahtlemata peab vähendama ühe või teise abikaasa isiklikke teenistusvõimalusi ning poleks õiglane seesuguseid abikaasasid seada võrdsesse seisundisse nendega, kes takistamatult võivad oma äritegevust jätkata või arendada. Kuna lasteta abielu pole üldse täielik (§ 253,265), siis pole alust ka soetisvarast osasaamise suhtes seda lugeda võrdseks täielikuga s.o. lastega abieluga. Siiski kava lõplikul lugemisel ei tahetud säärase jaotuse juurde jääda, nõnda et osasaamine on ikka ½ teise abikaasa soetisvarast, sõltumata sellest, kas on abielust lapsi või mitte. Poolte kokkuleppel aga võidakse seda osasaamist korraldada teisiti (§ 299, lõige 2). Nagu nähtub eelnevast on varasoetuse süsteemi tuum seega avalduv mitte sedavõrd selle süsteemi kestel, vaid just ta lõppemisel. See teeb vajalikuks kõr-

valdada võimalusi, et kasuhimulistel motiividel ei järgneks süsteemi lõpetamine kuritöö kaudu (§ 300). Mõeldav on, et samad motiivid võivad viia ka muudele ebasoovitavatele toimetustele, kuid enamus leidis olevat mittevajaliku teha seaduslikke tõlkeid selles suhtes. 4) Eelnevast nähtub, et kõnesoleva süsteemi praktiline väärtus oleneb otsustaval määral sellest, mis loetakse soetisvaraks, ning selle soetisvara arvutamisest ning vastava osa teisele abikaasa väljaandmise jagamise viisist. Vastavalt sellele määratakse soetisvara mõiste (§ 301, lõige 1), olgu siis et abieluleping määrab sellele mõistele teissuguse ulatuse (seals.lõige 3). Edasi järgnevad eeskirjad soetisvara arvestamise ja jagamise üksikasjade kohta, olgu siis et abielulepingus määratakse teisiti (seals.lõige 4). Vastavalt sellele on järgnevad eeskirjad arvestamise ja jagamise kohta (§ 302 jj.) dispositiivsed, mitte pretseptiivsed normid. Kõigepealt määratletakse põhivara mõiste (§ 302) ning vastava konkreetse vara kindlakstegemise reeglid (§ 303-307). Sellele järgnevad lõppeks eeskirjad soetisvaraks osutuva vara jagamise ning väljaandmise kohta (§ 308-313) ning vastava nõude tagamise eeskirjad (§ 314). Toodust nähtub, et erivara arvutamine ning tõeline üleandmine õigustatud abikaasale võib konkreetselt osutuda komplitseeritumaks, kui esimesel pilgul võib paista. Siiski on eeskirjade lõplikul redigeerimisel püütud talitada nõnda, et süsteem ja eeskirjad oleksid rakendamiseks võimalikult selged.

4. jagu. Varaühendus.

See süsteem võib tekkida üksnes abielulepingu kaudu (§ 315). Ta ühendab abieluvaraks kogu vara, mis abikaasadele kuulus abielu sõlmimise ajal või mille kumbki neist omandab abielu kestel (§ 316,lõige 1), kuid eraldab sellest naise erivara (seals., lõige 2), mis on võrdlemisi väga laialdane ja seega soodne eriti kutse- või äritegevusega tegutsevale abielunaisele (seals., lõige 3). Järgnevad eeskirjad määrustavad: abieluvara koostisosasid (§ 318), valitsemist (§ 319), tavalist valitsemist ületavaid korraldusi (§ 320-321, 323,324), kasutamist (§ 322) ning naise isesseisvat osa vastavates toimetustes (§ 325). Eraldi reguleeritakse abikaasade võlgade küsimus (§ 326-329). Sellele järgneb nende tingimuste kindlakstegemine, millistel lõpeb varaühendus abikaasade kokkuleppeta (§ 330). Lõppemisel eraldatakse kõigepealt kummagi abikaasa abiellutoodud vara (§ 331, lõige 1 ja 2), kusjuures mees, olles olnud vastutav varavalitseja, korraldaja ja kasutaja (§ 319 jj.), vastutab naise abiellutoodud vara puudujääkide eest (§ 331, lõige 3). Abieluvarast mõlema abikaasa abiellutoodud vara eraldamisel osutuv puudujääk jagatakse mõlema

abikaasa (resp.nende pärijate) vahel samade printsiipide järgi (§ 332) nagu soetisvarast osasaamisel (vt.eelpool) ning samadel põhjendustel. Üldiselt tuleb märkida, et varaühenduse süsteemi konstrueerimisel on tähtsal määral kasutatud kehtivat seadust, kuid ühtlasi otsustavas ulatuses ka välismaisi eeskujusid, silmas pidades tegelikke vajadusi ning kogu süsteemi immutamist õiguse ja süsteemi piirides võimaliku võrdsuse printsiibiga abikaasade vastastikustes suhetes.

5.jagu Varaühisus.

Ka see varasüsteem võib konkreetset rakendamist leida üksnes abielulepingu tõttu (§ 333, lõige 1). Ta võib haarata abikaasade kogu vara (§ 333, lõiked 2-4) või ka osa sellest (§ 334,335). Järgnevalt käsitletakse ühisvara valitsemist ja korraldamist ja kummagi abikaasa osa selles talituses (§ 336-342), abikaasade võlgade küsimusi (§ 343-345), kõnesoleva süsteemi lõppemise tingimusi abikaasade kokkuleppeta (§ 346) ning ühisvara jagamist varaühisuse lõppemisel (§ 347-350), olgu siis et abielulepinguga on määratud teisiti. Ka varaühisuse seadustehnilisel määrustamisel on kasutatud eeskätt kehtivat seadust, ent ühtlasi on viimast oluliselt täiendatud vajaliste muudatustega ning lisanditega.

6.jagu. Varalahusus.

See varavahekordade süsteem tekib konkreetselt abikaasade vahel abielulepinguga, ent ka teiste eelmainitud varavahekordade lõppemisel kohtuotsuse põhjal ning konkursi avamisega ühe abikaasa varale (§ 349). Selles mõttes on varalahusus tähtsal määral samuti seadusega loodav vahekord nagu varasoetus, ent ainult subsidiaarselt. Varalahususe tekkimisel on tähtis kindlustada kolmandate isikute huvisid (§ 350, lõige), samuti vastavate varade lahutamise tõelisust (seals., lõige 2). Varalahusus tagab kummalegi abikaasale täiusliku varalise sõltumatuse teisest abikaasast oma vara suhtes (§ 351,353,354, lõige 1), ainult praktiliste vajaduste rahuldamisel on reguleeritud mõningad erijuhud (§ 352,354,lõige 2). Kummagi abikaasa varalise sõltumatuse täiuslikkuse tõttu ei kerki varalahususe juhul küsimusi, mis vajaksid lahendamist abielu lõppemise puhul abikaasade vahel. Kui aga varalahusus lõpetatakse abikaasade vahel kokkuleppega, siis küsimused lahenduvad vastava abielulepingu ning valitud uue varasüsteemi alusel.

2. osa. Vanemad ja lapsed.

See osa käsitleb vanemate ja laste vahekorda, nimelt abielulisi lapsi (§ 355-389), mitteabielulisi lapsi (§ 390-407), lapse abielulisekс tunnustamist (§ 408-409) ning lapsendamist (§ 410 - 419). Võrreldes kehtiva seadusega see osa ei sisalda põhjapanevaid

uuendusi, siiski on tehtud muid muudatusi ja täiendusi, eriti mitteabielulise lapse suhtes.

1. peatükk. Abielulised lapsed.

1.jagu. Üldeeskirjad.

Üldeeskirjad (§ 355-361) määrustavad abielulise lapse mõistet ja vaidlusvõimalust lapse abielulisuse vastu. Nad on rajatud kehtivale õigusele, kuid mõningas suhtes täiendatud, silmas pidades tegelikke vajadusi ja välismaisi eeskujusid.

2. jagu. Vanemlik võim.

Vanemliku võimu kohta käivad eeskirjad (§ 362-389) on üldiselt rajatud kehtivale seadusele. Siiski lähemalt on reguleeritud vanemate vastastikused vahekorrad selle võimu teostamisel, ja nimelt abikaasade ühisõiguslase printsiibi kohaselt (§ 363) võimalikult ka laste suhtes (§ 362,366). Eeskirjad laste isiku (§ 364-373), nende vara eest hoolitsemise (§ 374-382) ning vanemliku võimu lõppemise või piiramise (§ 383-389) kohta sisaldavad samuti vähe uusi norme, siiski nad ei puudu sel määral, kuivõrd nad osutusid vajalikuks (§ 389 jt.).

2.peatükk. Mitteabielulised lapsed.

Eelnõu koostamise kestel tekkisid voolud, mis seadsid sihiks eriliselt hoolitseda mitteabielulise lapse eest. See hoolitsus ulatus sedavõrd kaugele, et mitteabielulise lapse õiguslik seisund oleks mõnes suhtes osutunud soodsamaks kui abielulise lapse oma. Mitte eitades, vaid põhimõtteliselt täielikult toetades mitteabielulise lapse eest hoolitsemise vajadust, eelnõu ühtlasi seab sellele hoolitsemisele kindlad piirjooned selles mõttes, et mitteabielulise lapse õiguslik seisund ei pea olema parem abielulise lapse omast ja seega mitte vähendama abielu kui laste saamise ja kasvatamise loomuliku ja soovitava instituudi väärtust ja tähendust. Vastavate eeskirjade kujundamisel on võrdlemisi vähesel määral saadud kasutada kehtiva seaduse eeskirju, kuna suuremal määral on silmas peetud tegelikke nõudeid ning mitmesuguseid välismaisi eeskujusid, eriti Soome vastavat seadust. Mitteabielulise lapse põlvnemine emast tuleneb sündimise tõsiasjast, kuna isa kindlakstegemine toimub mitte ainult kohtuotsusega, vaid ka tunnustamisega (§ 390). Tunnustamine on (vrd.B 165) täpselt reguleeritud (§ 391) ühes kolmandate isikute huvide tagamisega (§ 392). Isa kindlakstegemine kohtuliku otsuse kaudu on samuti (vrd.B 165) täpselt määrustatud (§ 393 j.). Vastav hagi kuulub nii emale kui ka lapselo (§ 393, lõige 1) ning seega viimase hooldajale, vajaduse korral sõltumatult ema soovist. Hagi alustamise aega on piiratud

(§ 393, lõige 3), et soodustada isa kiiremat kindlakstegemist, tõendiste kasutamist, mis hiljem võivad hävida, ning emale ja eriti lapse hooldajale oma kohuste õigeaegset täitmist. Endastmõistetavalt on võimalikult kiirem hagi lapse huvides. Isa kindlakstegemisel tuleb tõendada, et vastav mees on lapse emaga sigitamise ajal suguliselt kokku elanud (§ 394, lõige 1, esimene lause). See on otsustava tähtsusega fakt, mida võib tõendada kõigi kohtupidamise seaduses lubatud abinõudega. Ent kuidas otsustada juhul, kui emal on olnud samal ajal sugulist kooselamist ka teiste isikutega? Ainult viimase asjaolu tõttu teatava isiku (kelle vastu hagi esitatud) isaksolemist eitada, nagu seda teeb kehtiv seadus (B 165), on sisult põhjendamata ning peale selle räägib vastu kaasaja põhimõttele, mille järgi kohtule kuulub tõendiste vaba hinnang. Kas tunnustada kõik meesisikud, kes sigitamise ajal emaga kokku elasid, isaks või vähemalt kohustatuiks alimenteerimisele? Vastavad ettepanekud tehtud, kuid need polnud vastuvõetavad. Loodusseaduste järgi saab ainult üks olla looduslik isa, mitte rohkem. Mitme mehe poolt alimenteerimise kohustus ei rajaneks enam sigitamise faktile, vaid emaga sugulise kooselamise faktile, mis ei saaks ega peaks olema kõnesoleva kohustuse aluseks. Mitme mehe isaksolemise võimaldamine vaevalt oleks lapse huvides, kindlasti annaks aga laialdasi võimalusi kuritarvitusteks. Järelikult tuleb jääda ühe-isa põhimõtte juurde. Kui seega on tõendatud, et teatav meesisik, kelle vastu hagi tõstetud, on lapse emaga sigitamise ajal sugulises kooselamises olnud, siis tuleb kohtul teha vastav otsus isaks olemise kohta (§ 394, lõige 1, esimene lause), kui see meesisik ei esita kohtule tõendisi, mis kõrvaldavad eelmainitud presumtsiooni kohtu arusaamises (§ 394, lõige 1, teine lause, „kusjuures jne. "). Kohtule jääb vastavate tõendiste suhtes vaba hinnang. Tõendiseks võib olla kõik see, mis kohtupidamises lubatav, eriti ka arstlik ekspertiis (vere võrdlus jm.). Sel viisil eeskätt välismaisel (Helveetsia) eeskujul kujundatud redaktsiooni asemele on küll püütud esitada teissuguseid, kuid lähemal kaalumisel on kõik teised osutunud nõrgemaiks. Tuleb arvata, et eelnõus esinev redaktsioon ja vastav sisu tõeliselt lahendavad elus kerkivad küsimused kõigiti rahuldavalt. Abielu huvides on isa kindlakstegemise hagi piiratud teatavate tingimustega juhul, kui laps on sündinud abielus (§ 395). Mitteabielulisel lapsel on oma ema suhtes abielulise lapse õigused ja kohused (§ 396,397), abielu ja sellega seotud kolmandate isikute huvides teatava erandiga (§ 397, lõiked 2 ja 3). Mitteabielulise lapse suhe isaga kujuneb selle järgi, kas isa on kindlaks tehtud tunnustamisega (§ 398) või kohtuotsusega (§ 399 jj.). Tunnustamise korral omab mitteabieluline laps isa suhtes samuti õigusi ja kohuseid, nagu mitteabieluline laps siiski mõningate erinevustega (§ 398, lõige 1-3).

abielu huvides ning erisüüteo tõttu vastavad juhud välja arvatud (§ 398, lõige 4). Kohtuotsusega isaks tunnustatud isiku suhtes omab mitteabieluline laps ainult täpselt määratud ulatuses abielulise lapse õigusi ning kohuseid (§ 399), väljaspool seda ulatust üksnes alimenteerimise õigusi (§ 400 jj.). Alimenteerimise kohustust kannab mitteabielulise lapse isa igal juhul, olgu ta tunnustatud või kohtulikult kindlakstehtud isa. Siiski tunnustatud isa (§ 398) ning erijuhul ka kohtulikult kindlakstehtud isa (§ 399) vastavad kohused rajanevad abieluliste laste kohta käivatele eeskirjadele, kohtulikult kindlakstehtud isa vastavad kohustused aga peale eeltähendatud erandi on määrustatud erieeskirjade kaudu (§ 400 jj.). Selles suhtes kõigepealt määratakse üldised alused vastava kohustuse ulatuse kohta (§ 400), kusjuures silmas peetakse, et alimendikohuslase abielulised lapsed ei osutuks halvemas seisundis olevaiks (seals.lõike 1 lõpp). Peale pikemaid arutlusi jäädi peatuma alimendiõiguslase 16.a. eluea juurde seaduses lubatud eranditega (seals., lõige 2). Nagu abielulise (§ 365,371), nõnda ka mitteabielulise lapse alimenteerimine lasub mõlemal vanemal vastavalt nende võimetele (§ 371), nõnda et mõlemad eeskirjad (§ 400 ja 401) kujundavad ühe terviku ning ühe rakendamisel tuleb silmas pidada teist. Järgnevad eeskirjad käsitlevad alimenteerimise üksikasju (§ 402,403) ning vastava kohustuse lõppemist (§ 404). Ülalpidamisraha erilise maksuviisi korraldamist (§ 405)ja ka ema abistamist isa poolt (§ 406). Olulise uuendusena esineb § 407 seoses § 520. Viimati-mainitud eeskirjadega teatava määrani küll kitsendatakse ema vanemlikku võimu oma lapse suhtes, täpsemalt öeldes: see võim seatakse riikliku kontrolli alla, nõnda et hoolekandekohus otsustab, kas lapsele erilist hooldajat määrata või mitte. Ent praktilised kogemused tõendavad, et sõesugune kontroll ja tarbe korral hooldaja määramine on lapse huvides vajalik. Vastavalt on korraldatud kontrollimise kord, hooldaja määramise tingimused ning hooldaja ülesanded (§ 407,520). Peaks arvama, et see uuendus, käsitledes ettevaatlikult ema õigusi, ühtlasi tunduvalt ja otstarbekalt parandab mitteabieluliste laste seisundit eeldusel, et vastavad riiklikud organid ning hooldajad täidavad oma ülesandeid rahuldavalt.

3. peatükk. Lapse abieluliseks tunnustamine.

Lapse abieluliseks tunnustamine järgneva abiellumise kaudu on võrreldes kehtiva seadusega (E 178) välismaisel seaduajul (Helvoetsia) arendatud üksikasjalikumalt (§ 408,409).

4. peatükk. Lapsendamine.

Lapsendamise kohta käivad eeskirjad (§ 410-419) on üldiselt rajatud kehtivale seadusele, ent mõnirgas suhtes täpsustatud ning

edasi arendatud.

8.osa. Eestkoste ja hooldamine.

Kolmas osa perekonnaõigusest - eestkoste ja hooldamise kohta - on tähtsal määral rajatud kehtivale seadusele. Siiski viimast on mitmes suhtes modifitseeritud ning edasi arendatud, eriti eestkostjate määramise viisi ning eestkoste kontrolli, samuti ka hooldajate määramise mitmesuguste tingimuste suhtes. Osa ise langeb kahte peatükki: eestkoste ja hooldamine.

1.peatükk. Eestkoste.

Peatüki esimene jagu - eestkoste alaealiste kohta - on teise jaoga võrreldes peajagu, kuna teine jagu (eestkoste täisealiste üle) eeldab peamiselt eelmise jao vastavate eeskirjade rakendamist analoogia järgi.

1.jagu. Eestkoste alaealiste üle.

1.jaotis. Eestkoste määramine.

§ 420 loob üldreegli, mis kohustab määrata eestkostet igale alaealisele, kes ei ole vanemliku võimu all, kuna järgnevad eeskirjad käsitlevad isikuid ja asutisi, kes selleks eriti kohustatud (§ 421,422). Vastavalt senisele seadusele ning harjumustele on jäädud üldreeglina ühe isiku või õdedele-vendadele ühe eestkostja määramise juurde (§ 423), olgugi et seesugusel korraldusel võivad olla ka omad nõrgad küljed; ka välismaised kogemused võiksid soovitavamaks teha mitme eestkostja määramist. Siiski vajaduste ja olude kohaselt võib määrata ka mitu eestkostjat (§ 423, lõige 2). Eestkostja isiklikkude omaduste ja vanemate soovituse (§ 424-426-430) ja eestkostest keeldumise põhjuste (§ 427-429) suhtes on võimalikult kinni peetud kehtivast seadusest, välja arvatud mõningad täiendused. Selle eest aga võrreldes kehtiva seadusega (§ 283 jj.) on tehtud oluline muudatus selles mõttes, et keegi ei saa olla eestkostjaks hoolekandekohtu poolt määramata (§ 431). Praeguses ühiskondlikus ja kõlbelises olustikus osutub riigivõimu kaastegevus ning kontroll selles suhtes paratamatuks. Vastavalt sellele määrustatakse täpselt eestkostjate määramise tingimused ning kord (§ 432-438).

2.jaotis. Eestkoste teostamine.

1.alljaotis. Üldeeskirjad.

Vastavad üldeeskirjad (§ 439-446) sisaldavad kehtiva seaduse olulisi eeskirju mõningate täiendustega ning muudatustega (§ 439,43 jt.), eriti kehtivaid eeskirju üldistades ning täpsustades (§ 444-446).

2.alljaotis. Eestkostja õigused ja kohused eestkostetava isiku suhtes.

Kõigepealt väljendatakse üldeeskiri (§ 447), sellele järgnevad määrused kehtiva seaduse alusel (§ 448-453).

3. alljaotis. Eestkostetava esindamine.

Eestkostja osutub eestkostetava seaduslikuks esindajaks (§ 454) Vastavaid eeskirju leidub juba üldosas (§ 24-29), millele tehakse viide (§ 454, lõige 2). Sellele järgnevad mõned erieeskirjad kehtiva seaduse alusel (§ 455-459) ning eriküsimuste lahendamine, mis praktiliselt osutub sagedasti tähtsaks.

4.alljaotis. Eestkostetava vara valitsemine.

Vastav ainestik on kehtivas seaduses korraldatud väga üksikasjaliste eeskirjadega. Kuigi eelnõus on püütud kehtiva seaduse eeskirju süstematiseerida ning sõnastuselt lühendada, on eeskirjade hulk jäänud siiski küllalt arvukaks (§ 460-489). Ühtlasi on siiski ka kehtivat seadust täpsustatud ning täiendatud (§ 460,465,473,479 jt.)

5.alljaotis. Aruandmine.

Vastavad eeskirjad (§ 490-492) on loodud üldiselt kehtiva seaduse alusel, kuid siiski täiendatud ja täpsustatud (§ 490 jt.).

6.alljaotis. Eestkostmise lõppemine.

Eeskirjad on loodud kehtiva seaduse alusel vajalikkude täpsustamistega, kusjuures ülevaatlikkuse huvides on neist kujundatud iseseisev alljaotis.

3.jaotis. Eestkostjate vastutus.

Kehtiva seaduse kasuistlikud määrused on eestkostjate vastutuse suhtes kujundatud täpseteks abstraktseteks normideks (§ 502-504), silmas pidades ka välismaisi eeskujusid.

4.jaotis. Hoolekandekohtu tegevus ja vastutus.

Kehtiva seaduse rohkearvulised määrused hoolekandekohtu tegevuse ja vastutuse suhtes on üldiselt üle võetud, ent täpsustatud ja täiendatud ning vastavalt sõnastatud (§ 505-510).

2.jagu. Eestkoste täisealiste üle.

Eestkostmisele kuulub täisealine, kes on tunnustatud teguvõimetuks (§ 511) ja kellel on seetõttu samasugune õiguslik seisund nagu alaealisel, kes on vähemalt seitsmeaastane (§ 30). Seetõttu on arusaadav, et eestkoste kohta täisealise üle on vastavalt kehtivad eeskirjad alaealiste kohta, kuivõrd seaduses ei ole tehtud erandeid (§ 512, lõige 2). Need erandid on eelnõus tehtud (§ 512-518) peamiselt välismaistel eeskujudel (Ungari, Saksa, Vene) ning praktiliste vajaduste kaalutlustel. Vastavad eeskirjad on ise (§ 512-518) vististi sedavõrd selged ja arusaadavad, et ei vajaks erilisi põhjendusi. Tähendada vaid tuleks, et eeskirjad esialgse eestkoste kohta (§ 517--518) on vajalikud seepärast, et vältida hädaohtu isikule või varale juhul, kui vastav isik pole tunnustatud veel teovõimetuks, kuid hädaoht on olemas. Seesuguse eestkoste esialgne ning ajutine iseloom tingib ka vastavaid erimäärusi (§ 517,518).

2.peatükk. Hooldamine.

Hooldamise suhtes määrustatakse kõigepealt need juhud, millal tuleb määrata hooldaja (§ 17 jj.). Kehtiv seadus on selles suhtes võrdlemisi tühikuline, eelnõu aga püüab silmas pidada kõiki tähtsamaid juhte. Vastavalt sellele määrustatakse: hooldaja määramine isikule, kes on eestkoste all (§ 519), mitteabielulisele lapsele (§ 520), täisealisele, kes ei seisa eestkoste all, kuid vigastuste või vilumatuse tõttu vajab hooldajat (§ 521), täisealisele äraelijale (§ 522), inimlootele (§ 523) juhtudel, mil on teadmata vastava õigussuhte konkreetne subjekt (§ 524), juriidilisele isikule ja avaliku korjandusega kogutud varale (§ 525). Võiks vaid küsida, kuivõrd ja kas on vastavate juhtude loetelu küllaldaselt täiuslik? Vaevalt see loetelu on täiuslik, igatahes mitte tühjendav, sest eriseadustes osutub paratamatult vajalikuks ühel või teisel juhul määrata hooldajat. Kõnesolev loetelu püüab seega haarata vaid tähtsamaid ja regulaarsemaid juhte. Iga hooldamisjuhu erilisusest järelduvad teatavad piirid ning ülesanded, mille jaoks korraldatakse hooldamine (vt.eeltoodud § 519-525). Seetõttu osutus seadustehniliselt vajaliseks korraldada hooldamise määrustamist nõnda, et hooldamise kohta tulevad rakendamisele vastavad eeskirjad eestkoste kohta, kuivõrd vastavat erijuhtu reguleerivast seadusest ning konkreetse hooldamise otstarbest ei järeldu teisiti (§ 526). On mõistetav, et hoolekandekohus peab hooldamise lõpetama, kui selle määramise põhjused on ära langenud (§ 527).

KOLMAS RAAMAT.

Pärimisõigus.

Pärimisõiguse käsitlemise järjekord nii teoorias kui ka seadusandlikes aktides on sagedasti vähe ülevaatlik ning komplitseeritudki. See pole kahtlemata asjale kasulik, kuna see võib ka seadusest arusaamisele ning ta rakendamisele tekitada raskusi. Eelnõus on selles suhtes püütud jõuda võimalikult ülevaatlikule ning süstemaatilisele ja ühtlasi lihtsale selgusele. Vastavalt sellele kõnesolev raamat jaguneb kolme ossa: esimene käsitleb üldeeskirju (§ 528-540), teine - pärimise aluseid (§ 542-741) ning kolmas - pärimise käiku ja sellega seotud küsimusi (§ 844). Kuigi vastavad osad pole mahutuselt kaugeltki ühesuurused, saavutatakse sel viisil siiski vististi võimalikult maksimaalne ülevaatlikkus ainestiku kohta.

1.osa. Üldeeskirjad.

Üldeeskirjad sisaldavad norme, mis tulevad ühel või teisel määral rakendamisele kõigi teiste osade käsitlemisel või eeldatakse viimastes.

1.peatükk. Pärandi mõiste.

Kõigepealt määratletakse pärandi mõiste (§ 528). Pärand, kuni ta pole üle läinud pärijaile, loetakse kehtiva õiguse kohaselt juriidiliseks isikuks (§ 528,lõige 2). Kahtlemata viimase eeskirja vastu võib tuua mitmeid teoreetilisi väiteid, kuid ka muud võimalikud konstruktsioonid pole sama ainestiku hereditas jacens iseloomustamiseks vastuväidetest vabad. Kõnesoleva eeskirja kasuks räägib eeskätt see, et ta Eestis on praktiliselt täiesti sisse juurdunud ning mitmeti ka otstarbekas, eriti seetõttu, et eelnõus on pärandi ülemineku suhtes püsima jäänud pärandi vastuvõtmise süsteem. Ühtlasi ei saa salata, et vastav konstruktsioon on lihtne. Edasi määratletakse pärandi avanemise (§ 529) ning pärandi ülemineku põhireeglid (§ 531).

2.peatükk. Pärandi hoid.

Pärandi hoiu määrused (§ 532-535) on kujundatud kehtiva seaduse alusel.

3.peatükk. Pärimisvõime ja pärimiskõlbmatus.

Pärimisvõime ja pärimiskõlbmatuse kohta käivad eeskirjad (§ 536--541) on samuti võetud eeskätt kehtivast õigusest. Siiski on tehtud ka vajalikke täiendusi, eriti pärimisele kutsutud isiku alguse reguleerimiseks (§ 537), aga ka muudes suhetes (§ 540), tegelikkude vajaduste ja välismaiste eeskujude järgi.

2.osa. Pärimise alused.

Selles osas kuuluvad reguleerimisele kõik need alused, millistol pärand ning ta osad võivad üle minna pärijaile või teistele õigustatud isikuile. Vastavalt see osa on võrdlemisi arenenud.

1.peatükk. Üldeeskirjad.

Üldeeskirjad (§ 542-543) sisaldavad sissejuhatavaid eeskirju pärimise aluste liigitamiseks ning nende vastastikuste suhete määratlemiseks kehtiva seaduse alusel.

2.peatükk. Pärimine seaduse järgi.

1. jagu. Üldeeskirjad.

Üldeeskirjad (§ 544-548) määrustavad kõigepealt seadusjärgse pärimise rakendusala ning isikute ringi, kes sugulastena pärimise suhtes arvesse tulevad (§ 545-548), kehtiva seaduse alusel.

2.jagu. Pärimise järjekord.

1.alljaotis. Sugulased.

Sugulaste pärimisele kutsumise aluseks on seatud nn.tüvede süsteem. Vastavalt sellele kutsutakse pärima kõigepealt alanejad (§ 549), teises järjekorras - vanemad ja nende alanejad (§ 550), kolmandas -

vanavanemad ja nende alanejad (§ 551), neljandas - vanavanemate vanemad ja nende alanejad (§ 553). Veel kaugemaid sugulasi enam seadusjärgsele pärimisele ei kutsuta. Kes esimeses kolmes järjekorras kuulub mitmesse tüvikonda, pärib igas tüvikonnas oma osa (§ 552). Sugulasi kaugemast järjekorrast pärimisele ei kutsuta, kui sugulasi lähemast järjekorrast on olemas (§ 554). Eeltoodud määrustus tugeneb kehtivale seadusele (B 1879 jj.), kuid välismaistel eeskujudel on süsteem lihtsustatud ja ühtlasi järjekindlalt teostatud. Kaugemate kui eelmainitud sugulaste pärimisele kutsumine osutus pärast pikemaid kaalutlusi praegusel ajal vähe põhjendatuks, silmas pidades praegusaja elutingimusi, arusaamisi ning sugulaste osatähtsust võrreldes teiste huvipiirkondadega, milledega isik seotud.

2.alljaotis. Abikaas.

Võrreldes kehtiva seaduse haruldaselt keeruka ning kasuistliku määrustikuga abikaasade pärimise suhtes (B 1709) on eelnõus vastavad eeskirjad mitmekümnekordselt lihtsustatud (§ 555-558). Seejuures tuleb silmas pidada, et osa neid funktsioone, mida kehtivas seaduses täidab abikaasade pärimine, on eelnõus täidetud juba varavahekordade uuel alusel korraldamisega (vt.eelpool). Abikaasade pärimise eeskirjad eelnõus (§ 555-558) on kujundatud tegelikkude vajaduste kaalutlustel ning välismaistel eeskujudel.

3.alljaotis. R i i k.

Kui pärandi avanemise ajal pole pärijaid või kui nad ei taha või ei saa pärandit vastu võtta, siis on pärijaks riik (§ 559). Seejuures ka seisuste ning kogukondlikkude asutiste silmaspidamine,nagu seda teeb kehtiv seadus (§ 1965 jj.), ei osutunud praeguses Eesti olustikus põhjendatuks.

3.peatükk. Pärimine testamendi järgi.

See osa on eelnõus jäänud võrdlemisi väga normirikkaks osaks vaatamata sellele, et on tehtud võrreldes kehtiva seadusega üsna palju lühendusi ja lihtsustusi. Kahtlemata oleks võinud sellos suhtes veel edasi minna, kuid küsitav oli, kas ometi siiski pole soovitav käesolevas aines jätta mõnevõrra ka üksikasjalisemaid eeskirju tegelikkude vajaduste rahuldamise hõlbustamiseks. Teisalt aga ka selles osas on tehtud mõningaid täiendusi ja uuendusi vajaduste kohaselt ning silmas pidades välismaisi eeskujusid.

1.jagu. Üldeeskirjad.

Üldeeskirjad rajanevad peamiselt kehtivale seadusele (§ 560-566).

2.jagu. Testamendi vorm.

Testamendi vormi suhtes on pärast pikemaid kaalumisi jõutud sellele tulemusele, et suuline testament tunnistajate juuresolekul kui regulaarne testamendi vorm tuleb Tsiviilseadustikust täiesti kõrvaldada. Ebatäpsused tahteavalduste kindlakstegemisel, raskused tahte-

avalduse tõelise olemasolu tõendamisel, väärandmetel tekkivad ebasoovitavad protsessid ning terve rida muid asjaolusid ei lase põhjendada seda testamendivormi. Teisalt üldine kirjaoskus ning ametiasutiste ja juriidilise abi käepärasus ning kättesaadavus ei peaks tegema mingit tõelikku raskust testamendi kirjaliku vormi kasutamisel. Seega vaid tõeliselt erakordses olustikus oleks mõeldav ja põhjendatav suulise testamendi lubamine ning sealgi tõelise tahte võimalikult täpse üleandmise kindlustamisega (§ 583 jj.).

1.alljaotis. Avalik testament.

Avaliku testamendi eeskirjad (§ 567-576) on peamiselt rajatud kehtivale seadusele, kuid osalt ka täiendatud ning täpsustatud (§ 568,569,572,573 jt.).

2.alljaotis. Kodune testament.

Vastavad eeskirjad (§ 577-582) peaaegu täielikult rajanevad kehtivale seadusele.

3.alljaotis. Erakorraline testament.

See on ainuke testamendi suuline vorm. Ent see vorm võib erandina aset leida ainult tõeliselt erakordsetes, seadusega märgitud oludes (§ 583) ning ühtlasi siis, kui on kindlustatud testaatori tahte võimalikult täpne üleanne (§ 584). Erakordsuse tõttu pole vajadust seesugust testamenti kauemat aega jõus hoida, kui testaator veel on elus, olgu siis et viimasel kestab võimaluse puudus muul viisil testamenti teha (§ 585).

3.jagu. Testamendi sisu.

Testamendi sisu kohta käivad eeskirjad (§ 586-712) haaravad võrdlemisi mitmekesist ainestikku. Nad on peamiselt rajatud kehtivale seadusele, ainult mõningates suhetes on tehtud täiendusi ja muudatusi.

1.alljaotis. Üldeeskirjad.

Need eeskirjad (§ 586-603) tugenevad kehtivale seadusele,tehtud on vaid mõned täiendused (§ 588,592,593 jt.).

2.alljaotis. Pärija nimetamine.

Eeskirjad (§ 604-609) põhinevad peaaegu eranditult kehtival seadusel.

3.alljaotis. Asepärija nimetamine.

Eeskirjade (§ 610-614) aluseks on kehtiv seadus.

4.alljaotis. Järelpärija nimetamine.

Ka järelpärija nimetamise kohta käivad eeskirjad (§ 615-632) on mõnevõrra rajatud kehtivale seadusele, kuid vastavad eeskirjad omas enamikus on arendatud tegelikkude vajaduste kaalutlustel ning välismaistel eeskujudel (eriti Saksa BGB). Vahekorrad, mis järelpärija nimetamise puhul tekivad, on reguleeritud võrdlemisi üksikasjaliselt.

5.alljaotis. L e g a a t.

Kehtiva seaduse võrdlemisi väga üksikasjalikud eeskirjad legaadi kohta on tähtsal määral säilinud ka eelnõus (§ 633-663), vaatamata sellele, et neid on lühendatud või kasuistlikkuse tõttu üldse kõrvaldatud. Siiski on tehtud ka vajalikke lisandusi ning täiendusi (§ 633,638,646,648,657,658 jt.)

6.alljaotis. Käsutis ja sihtmääratis.

Eeskirjad käsutiste ja sihtmääratiste kohta (§ 664-670) on osalt kujundatud välismaiste eeskujude (§ 664-666) järgi, osalt kehtiva seaduse alusel (§ 668-670).

7. alljaotis. Testamenditäitja.

Määrused testamenditäitja kohta (§ 671-685) peaaegu eranditult rajanevad kehtivale seadusele.

8.alljaotis. Testamendi äramuutmine testaatori poolt.

Vastavad eeskirjad (§ 686-689) peaaegu eranditult tugenevad kehtivale seadusele.

9.alljaotis. Vastastikused testamendid.

Eeskirjade (§ 690-697) kujundamisel on eeskätt silmas peetud kehtivat seadust, kuid viimase eeskirju on võimalikult lühendatud, teisalt aga mõnevõrra täiendatud (§ 693). Silmas pidades tegelikku olukorda ning välismaisi eeskujusid on aga vastastikuste testamentide tegemine võimalikult piiratud, on nimelt lubatud ainult abikaasade vahel (§ 691).

10.alljaotis. Testamendi avamine.

Eeskirjad (§ 698-705) on eranditult rajatud kehtivale seadusele.

11.alljaotis. Vaidlus testamendi vastu.

Eeskirjad (§ 706-712) tugenevad kehtivale seadusele, on ka mõningaid täiendusi.

4.peatükk. Pärimine ja pärimisest loobumine lepingu järgi.

Peale seaduse ning testamendi kujundab pärimine lepingu järgi kolmanda omaette ja iseseisva pärimise aluse. Pärimisega lepingu alusel seisab lähemas seoses pärimisest loobumine lepingu alusel. Mõlemate lepingute kohta käivad eeskirjad (§ 713-729) on kujundatud kehtiva seaduse alusel, kuid tehtud ka vajalikuks osutuvaid muudatusi ja täiendusi (§ 713,715,716,724,725 jt.).

5.peatükk. Sundosade pärimine.

Sundosade pärimine on kehtivas seaduses tuntud instituut (B 2005 jj.), siiski praktiliselt tähtsam kui viimane ja ühtlasi selle olulisem täiendus on sugukondliku ehk pärandatud vara instituut, mis oluliselt piirab pärandaja tahet korralduste tegemisel surma korraks (B 1995 jj.; talurahva seadused). Kahtlemata võib sugukondliku

vara instituudi säilitamise kasuks tuua üsna palju motiive, kuid vaevalt need siiski võiksid olla mõõduandvad. Oma ajaloolistelt juurtelt on sugukondliku vara instituut tekkinud siiski ajal, millel oli vähe ühist praegusaja tsiviilse ühiskonnaga ning selle kaitsega, eriti mis puutub korralduste tegemisse surma korraks. Teisalt on praegusajal kinnisasjad sedavõrd mobiliseeritud, nende koormamine võlgadega sedavõrd võimaldatud, et vaatamata keelule neid pärandada viimse tahteavalduse kaudu siiski nad faktiliselt ei pruugi osutada seadusjärgsele pärijale langevateks. Pealegi moodustavad vallasvarad sama tähtsa varahulga, eriti ühiskonna teatavates ringides, nõnda et pärandatud ehk sugukondliku vara instituut, kui ainult kinnisvarasid haarav, ei puuduta vastavaid ringe üldse. Neil asjaoludel on mõeldav, et sugukondlikkude ehk pärandatud varade instituut, kui teda säilitada (mis mitmes suhtes olekski tähtis), peaks haarama mitmeid teisi instituute ning neid modifitseerima (eriti hüpoteekvõlgade küsimus). Seesugused modifikatsioonid on aga praegu vaevalt veel teostatavad. Sellega aga kaotab olulise ning elulise mõtte ka pärandatud kinnisvarade instituut. Neil kaalutlustel on eelnõust välja jäänud viimati-mainitud instituut. Ent selle instituudi väljajätmisega tõuseb seda enam esile vajadus teataval määral pidurdada võimalust viimse tahteavaldusega pärimisest kõrvaldada lähemaid sugulasi ning abikaasat, kes faktiliselt sama pärandi loomisest või säilitamisest on sagedasti ühel või teisel määral osa võtnud ning selle loomisele ning säilitamisele kaasa aidanud. Neil põhjustel on osutunud vajalikuks kehtiva seaduse määrusi sundosade pärimise kohta tähtsal määral täiendada. Vastavalt sellele määratakse kõigepealt see osa pärandist, mille kohta pärandaja üldse võib surma korraks korraldusi teha, kuna ülejääv osa kujundab sundosade pärijate osa (§ 730). Sundosade pärijate ringi võrreldes kehtiva seadusega (B 2008) on veidi piiratud (§ 731, lõige 1), kuid nende sundosa võrreldes kehtiva seadusega (B 2007) tunduvalt suurendatud (§ 731, lõige 2). See sundosa suurendamine peale muu peaks olema ühtlasi vajaliseks vastutasuks pärandatud kinnisvara väljalangemisele, millest kõneldud eespool. Sundosade arvutamine (§ 732-734) ning tagamine (§ 339) ja sundosast ilmajätmine (§ 736-741) on osalt korraldatud kehtiva seaduse, suuremalt osalt aga tegeliku olukorra kaalutluste ja välismaiste eeskujude alusel.

3.osa. Pärimise käik.

Eelmistes osades määrustanud üldjuhtnöörid (1.osa) ning üksikasjalikult pärimise alustesse puutuvad küsimused (2.osa), eelnõu käesolevas osas reguleerib pärimise faktilist käiku ning sel puhul tekkivaid õigussuhteid.

1.peatükk. Pärandi vastuvõtmine ja pärandist loobumine.

Vastavalt kehtivale seadusele on ka eelnõus säilitatud pärandi vastuvõtmise põhimõte ja pärandist loobumine. Välismaised eeskujud, mis selles suhtes ka kaalumisel olnud, kutsuvad samuti esile mitmeid vastuväiteid, nagu senini Eestis kehtiv süsteemgi. Viimase kasuks räägib selle tuntus ja kujunenud praksis Eestis, samuti asjaolu, et ta pole välja kutsunud erilisi raskusi. Ilma olulise põhjuseta pole aga alust senise kujunenud korra muutmiseks. Neil põhjustel on pärandi vastuvõtmine ning pärandist loobumine reguleeritud kehtiva seaduse alusel, kusjuures on tehtud vaid mõningaid vähemaid täiendusi (§ 749).

2.peatükk. Pärandihagi.

Eeskirjad pärandihagi kohta (§ 756-764) peaaegu eranditult (vrd.§ 756) rajanevad kehtivale seadusele.

3.peatükk. Pärija õigused ja kohused.

1.jagu. Üldeeskirjad.

Üldeeskirjade (§ 765-773) aluseks on kehtiv seadus ühes vajalikkude täiendustega (§ 770,773).

2.jagu. Inventuuriõigus.

Eelnõu koostamise jooksul on soovitatud kõrvale jätta kehtiva seaduse (B 2648) ja ka eelnõus (§ 771) vastuvõetud printsiip, mille järgi pärija on kohustatud pärandi võlga tasuma tarbe korral ka omast varast, ja vastavalt sellele püstitada põhimõte, mille järgi pärandivõlgade tasumine võiks toimuda üksnes pärandi võimete piirides. Vaevalt aga see uuendus oleks küllaldaselt põhjendatud. Universaalse suktsessiooni põhimõte, mis on Eesti pärimisõiguse aluseks, kõigepealt eeldab, et pärija jätkaks pärandaja isikut ja järelikult tasuks ka ta võlad, olgu siis et see tekitab erilisi raskusi. Tsiviilse käibe kindluse huvides vaevalt on soovitav, et iga isiku surma korral tekiks alati küsimus ta võlgade tasumise kohta, ka kui nad pärijal kergesti tasutavad, kuna see loob olukorra, mis teatava määrani sarnaneb konkursiga. Pärandi vastuvõtmise süsteem, mis kehtivas seaduses ja eelnõus vastu võetud, teeb endastmõistetavaks, et pärija teeb ülevaate pärandi seisust ning igatahes kaalutleb, kas teostada vastuvõtmisakt või loobuda pärandist. Ent mõeldav on viimasel juhul, et pärija ei soovi pärandist loobuda, kuid siiski ei soovi ka omast varast tasuda pärandi võlgasid, mis ületavad pärandi võimed. Niisugusel korral on loomulik jätta pärijale see õigus, mis on soovitatud teha üldiseks kõigile pärijatele, ent tegelikult on põhjendatud üksnes praegu kõnesoleval juhul, s.o.anda pärijale inventuuriõigus. Vastavalt sellele on pärandivõlgade suhtes jäädud eelpoolmainitud printsiibi juurde (§ 771), kuid pärijale on jäetud võimalus

vabaneda kohusest tasuda pärandivõlad omast varast, kasutades inventuuriõigust (§ 774). Samuti järgnevad asjasse kuuluvad eeskirjad (§ 775-780) on kujundatud eeskätt kehtiva seaduse alusel, vajalikkude täiendustega ja täpsustamistega (§ 775,776,780).

3.jagu. Eraldamisõigus.

Rööbasjooneliseks nähteks sellele, et pärija on tarbe korral sunnitud pärandivõlgasid tasuma omast varast, võib osutuda see nähe, et pärija kasutab oma huvides või oma võlgade katteks pärandi ressursid, ja pärandi kreeditoreile võib osaks saada õigustamata kahjustus. Esimesel pilgul seega see nähe nagu kõneleks kehtiva seaduse ning eelnõus vastuvõetud printsiibi vastu. Tõeliselt ometigi pole nõnda. Eelpool on juba öeldud, et pärandi kreeditoride huvides ei saa olla soovitav, et eranditult iga pärandi puhul tekiks konkursitaoline seisukord ja pärandivõla tasumine muutuks problemaatiliseks isegi siis, kui pärijal pole tahtmist võlgade tasumisest taganeda. Kahtlaseks muutuks eelnõus esinev süsteem ainult siis, kui pärandi kreeditoreil puuduksid igasugused relvad pärija vastu, kes kasutab pärandi hüved oma huvides või eriti oma võlgade tasumiseks ja kahjustab pärandi usaldajaid. Ent vastav relv on viimatimainitud usaldajatel olemas ja nimelt eraldamisõiguse näol (§ 781). Seega eelnõu süsteem on ka käesolevas küsimuses painduv ja elunõuetele vastav. Seoses sellega on eraldamisõiguse kohta käivad eeskirjad (§ 781-784) rajatud kehtivale seadusele, välja arvatud vajalikud täiendused ning täpsustused (§ 782 jt.).

4.peatükk. Kaaspärijate õiguslikud vahekorrad.

1. jagu. Üldeeskirjad.

Üldeeskirjad (§ 785-792) rajanevad eranditult kehtivale seadusele.

2. jagu. Juurdekasvuõigus.

Samuti ka siia kuuluvate eeskirjade (§ 793-803) aluseks on peamiselt kehtiv seadus, siiski mõningate täiendustega (§ 803,802).

3. jagu. Pärandi jagamine.

Pärandi jagamise eeskirjad (§ 804-835) on üldiselt rajatud kehtivale seadusele. Siiski on tehtud ka muudatusi ja täiendusi (§ 813, 814, 815, 816 jt.). Olulisem muudatus puutub põllumajanduslikesse kinnisvaradesse (§ 821 jj.). Põllumajanduslikud kinnisvarad, kui nende kohta kasutada üldreegleid (§ 817, lõige 1, 818 jj.), satuksid mitme pärija olemasolul raskustesse, eriti kui nõutakse ja kohus ka määrab kaaspärijatelc nende osade väljamaksmiseks lühikesed tähtajad. Samuti pole otstarbekas, vaid on era- kui ka rahvamajanduslikult koguni laastav ja hädaohtlik, kui pärandiosade väljamaksud põllumajandusliku kinnisvara pealt osutuksid liiga kõrgeteks või kui pärandiosade tasumiseks eraldatakse põllumajanduslik inventar -

põllumajandusliku käitise tuiksoon - muudest esemetest (maad,majad). Neil põhjustel kerkis vajadus leida teid, mis ühel või teisel teel läheneksid nendele põhimõtetele, mis eriti tuttavad Saksa õiguses tuntud Anerbenrecht'i näol. Kaugemale minevad tendentsid selles suhtes ei leidnud vajalikku poolehoidu. Sel viisil vastavad eeskirjad eelnõus (§ 817, lõige 2, 821-824) osutuvad teatavaks kesksteeks, mis püüavad silmas pidada põllumajanduslikke huvisid, kuid ka pärijate rahalisi interesse. Eeskujuks on sel juhul peamiselt olnud Holvoetsia seadustik, kuid on silmas peetud ka Eesti tegelikku olustikku ning selle vajadusi. Vastavalt on määrustatud põllumajanduslikku kinnisvara ja vastava inventari hinno (§ 817, lõige 2, 821), isik, keda eelistatakse pärijatest seesuguse kinnisvara omanikuks (§ 822), kaaspärijate osade väljamaksmise tähtajad (§ 823) ning vastava kinnisvara võimalik edasine saatus (§ 824). Ehkki üldiselt sõnastatud, kuid tegelikult just põllumajanduslikus olustikus tähtis on ka uuendus § 835 näol.

5.peatükk. Pärandi võõrandamine.

Vastavad eeskirjad (§ 836-844) rajanevad kehtivale seadusele, on ka mõningaid täiendusi (§ 841).

Ex bibl. univ. Tart.

NELJAS RAAMAT.

Asjaõigus.

See raamat sisaldab asjaõiguslikke instituute ja koosneb kolmest osast. Esimene osa käsitleb valdust ja kinnistusraamatut,olles selles mõttes teatava määrani üldosa mõlemale järgnevale, teine osa - omandiõigust ja kolmas - „piiratud asjaõigusi" ehk „õigusi võõrastele asjadele". Ka see raamat rajaneb tähtsal määral kehtivale õigusele. Ent siiski kehtiva õiguse eeskirju, sagedasti väga kasuistlikke, on tähtsal määral lühendatud ning neist välja kooritud vaid see, mis on oluline. Teisalt aga on kehtivat õigust mitmes suhtes modifitseeritud ning täiendatud vastavalt elunõuetele. On ka mõningaid seesuguseid instituute, mis täiesti esmakordselt Eestis loodud.

1.osa. Valdus ja kinnistusraamat.

Valdus on mõeldav nii vallas- kui ka kinnisasjade suhtes kinnistusraamat aga peaaegu eranditult ainult kinnisasjade suhtes. Seepärast näib vahest esimesel pilgul iseäralisena selle osa pealkiri, sisaldades kaksikjaotust, mis ei näi olevat rajatud õigele jaotusalusele. Lähemal analüüsimisel ilmneb, et seesugusel jaotusel on siiski reaalsemad alused. Valdus, olgugi mitte ükskos mõeldav, vaid ka paratamatu nii vallas- kui ka kinnisasjade suhtes, omab õiguslikku tähendust vallasasjade suhtes eeskätt siiski alles niipea, kui kinnistussüsteem on kinnisvarade suhtes järjekindlalt läbi viidud. Seesugust järjekindlust ongi püütud kinnisvarade suhtes peaaegu

lõpuni läbi viia. Selle eest aga valdusest on tehtud vajalikud järeldused mitte ainult valduse kaitse mõttes, mis käib nii kinnis- kui ka vallasasjade valdamise kohta, vaid ka asjaõigustele vallasasjade suhtes, nagu see mujal ja tegelikult kehtiva seaduse kohaselt ka Eestis juba kehtib. Sel viisil valdus, mis puutub presumtsioonidesse asjaõiguste suhtes, mängib vallasasjade alal ligikaudu sama osa, nagu kinnistusraamat kinnisasjade alal. Sellega on seletatav mõlema aine paigutamine asjaõiguse etteotsa ühise üldtiitli all.

1.peatükk. V a l d u s.

1.jagu. Üldeeskirjad.

Valduse mõiste (§ 845) on määratletud kehtiva seaduse kasuistliku määrustiku olulise momendi väljakoorimise kaudu täiendava määrusega servituutide suhtes. Järgnev eeskiri (§ 846) määrustab tegelikus elus esilekerkivaid vahekordi, mis vastava määruse puudumisel võiksid valduse suhtes tekitada arusaamatusi. Edasi järgnev eeskiri (§ 847) toob võrreldes kehtiva seadusega olulise muudatuse, tehes võõra asja suhtes tegeliku võimu teostaja samuti valdajaks (otsene valdaja) kui sama asja omaniku (kaudne valdaja). See eeskiri põhineb tegeliku olustiku analüüsil valduse mõiste seisukohalt ning ühtlasi välismaistel eeskujudel. Ühtlasi annab see konstruktsioon võimaluse võimalikult laias ulatuses valduse kaitse kaudu kaitsta neid, kes faktilise võimu näol asja üle ning ühtlasi õiguslikul alusel kaitset vajavad. §-id 848 ning 849 käsitlevad valduse liike kehtiva seaduse eeskujul.

2.jagu. Valduse omandamine ja kaotamine.

Eeskirjad valduse omandamise ja kaotamise kohta (§ 850-854) on kujundatud kehtiva seaduse kasuistlikkude määruste alusel, välja arvatud mõningad täiendused ning täpsustamised.

3.jagu. Valduse kaitse.

Valduse kaitse eeskirjad (§ 855-865) on tähtsal määral rajatud kehtivale seadusele, kuid on tehtud ka üsna palju täiendusi ning täpsustamisi tegelikku olustikku ning välismaisi eeskujusid arvestades (§ 857,858,863 jt.).

4.jagu. Õiguse kaitse valduse kaudu.

Selles jaos (§ 866-871) antakse terve rida presumtsioone vallasasja valdajale sel eeldusel, et ta on vastava asja omanik või saanud viimase käest oma valduse heas usus. Järelikult käivad vastavad eeskirjad eeskätt kaudse valdaja (§ 847, lõige 2) ning teatava määrani ka otsese valdaja (seals.) kohta, kuivõrd ta on valduse saaja esimeselt (§ 867). Kõnesolevate eeskirjade oluline sisu on teatava määrani väljendatud juba kehtivas seaduses (B 917,918,923,926), kuid varjatud kujul, nimelt valdaja kostja seisundilt, kelle vastu omanik sihib oma vindikatsioonilise hagi. Ent mõeldav on sama põhimõtte

väljendamine positiivselt, valdaja seisukohalt, ning siis ilmneb vastav põhimõte täies ulatuses. Vallasasjade valduse suhtes on eriti tähtis selle põhimõtte väljendamine positiivselt, sest - muude presumtsioonide puudumisel - valdus on see, mis täidab otsustaval määral sama ülesannet, kui sissekanded kinnistusraamatus vallasasjade suhtes. Vastavalt sellele ning silmas pidades välismaisi eeskujusid (eeskätt Prantsuse C.c.2079, Helveetsia 930) loobki § 866 üldise printsiibi, mille järgi vallasasja valdaja loetakse sama asja õiguslikult tituleeritud omanikuks, kuni pole kohtulikult tõendatud vastupidist, ja nimelt vindikatsioonilise hagi kaudu. Kui pole tegemist kaudse valdajaga (§ 866), vaid otsese valdajaga, siis tulevad rakendamisele § 867 eeskirjad. Heausklik valdaja, kelle kohta on kindlaks tehtud, et ta on saanud omandiõiguse või piiratud asjaõiguse omandamise korras vallasasja oma valdusse, on kaitstud hagide vastu ka siis, kui kontrahent või selle eeslkäija oli sama asja võõrandanud ilma õiguseta või volituseta õigelt omanikult (§ 868, vrd.B 923). Eelnevast reeglist tehakse aga teatavad erandid (§ 869, lõige 1), viimati-mainitud erandist omakorda erand (seals.lõige 2) ja viimasest kahest erandist lõppeks täielik erand (seals.,lõige 3), arvestades nimelt olustikku ja välismaisi eeskujusid (vrd.ka B 924-926). Vindikatsioonilise hagi vastu on kaitstud ainult heausklik valdaja (§ 868), järelikult ta on paha usu korral kaitsetu (§ 870, lõige 1), olgu siis et ka nõudja ise on pahausklik valdaja (seals.,lõige 2). Eelmainitud õiguse oletused kuuluvad aga ainult vallasasja valdajale, olgu siis et ta on ühtlasi mingi asjaõiguslik õigustatud isik kinnistusraamatu järgi (§ 871, lõige 1). Valdus ei anna seega kinnisasja valdajale presumtsiooni oletatava õiguse kasuks, valdus annab talle ainult võimaluse oma valdust kaitsta (§ 871, lõige 2) vastavate üldreeglite järgi (§ 855 jj.).

2.peatükk. Kinnistusraamat.

Kinnistusraamatu nn.materiaalõiguslikud määrused on kehtivas õiguses kasuistlikku laadi (vt.B 809-813,3002-3007,3014,3015 jt.). Ka 1889.a.kinnistusraamatute ümberkorraldamine ei toonud selles suhtes olukorda olulist muutust, sest vastavad eeskirjad puudutasid peamiselt samade raamatute nn.vormaalset külge. Neil põhjustel on eelnõus tulnud kinnistusraamatute materiaalõiguslikke norme kujundada tegelikkude vajaduste ning välismaiste eeskujude kohaselt,ainult mõnevõrra leiti võimalusi tugeneda kehtivale seadusele.

1.jagu. Üldeeskirjad.

Üldeeskirjad (§ 872-883) käsitlevad kinnistusraamatu olemust (§ 872-873) ning selle tähtsust asjaõiguste suhtes kinnisasjadele (§ 874-876), kinnisasja ilmet ja selle ühendamist või jaotamist kinnistusraamatu järgi (§ 877,878), asjaõiguste järjekorda (§ 879-882) ja ametiisikute vastutust kinnistusraamatute pidamisel (§ 883).

2.jagu. Sissekannete liigid.

Sissekanded kinnistusraamatusse jagatakse kahte liiki: kinnistamised (§ 884,885) ja eelmärkmed (§ 886,887), kusjuures mõlema liigi mõiste ning tähendus on lähemalt määrustatud (vt.eelnimetatud §-id).

3.jagu. Sissekannete tegemine,muutmine ja kustutamine.

Selles jaos määrustatakse kõigepealt üldse sissekannete tegemiseks õigustatud isikud (§ 888), eriti eelmärgete tegemiseks (§ 889), kinnistusraamatuliste käsutuste nõudeid (§ 890), nende õiguslikku jõudu (§ 891,892,893) ja viimaks seda tõsiasja, et kinnistusraamatu olemasolu tõttu iseenesest ei hävi piiratud asjaõigus oma enda kinnisasjale (§ 892), nagu see on loogiline ja mõistetav kinnistusraamatu olemasolu puudumisel.

2.osa. O m a n d.

Vastupidiselt kehtivale seadusele on loodud erieeskirjad vallasomandi (2.peat.) ja kinnisomandi (3.peatükk) kohta, kuna üldeeskirjades (1.peatükk) käsitletakse eeskirju, mis omased mõlemale.

1.peatükk. Üldeeskirjad.

1.jagu. Omandi sisu.

Omandi sisu (§ 895) on konstrueeritud kehtiva seaduse alusel, silmas pidades välismaisi eeskujusid.

2.jagu. Kaasomand.

Kaasomandi mõiste on määratletud kehtiva seaduse alusel, kuid võimaliku täpsustamisega (§ 896). Ka järgnevad eeskirjad (§ 897-906) rajanevad peamiselt kehtivale seadusele, siiski on tehtud ka mitmeid täiendusi ja modifikatsioone (§ 899 jj.). Eriti oluline modifikatsioon esineb kaasomandis oleva asja valitsemise ja kasutamise alalise korraldamise näol kaasomanikkude kokkuleppe või ka enamuse otsusega (§ 901). Ehkki seesuguse eeskirja vastu võib tuua vastuväiteid, kuid ometi praktilised vajadused teevad seesuguse eeskirja otstarbekaks, seda enam, et kaasomaniku huvid, kes kuulub vähemusse, on küllaldaselt kindlustatud (§ 901 lõpplause, § 903,897), samuti kolmandate isikute huvid (§ 905). Kaasomandi kohta käivad eeskirjad tulevad rakendamisele ka seaduses mujal tähendatud ühisvarade kohta, kuivõrd vastavad erieeskirjad ei määra teisiti (§ 906), nõnda näiteks abikaasade varaühisuse juhul (§ 333 jj.).

3.jagu. Omandist tekkivad hagid.

Omandist tekkivate hagide seas seisab esikohal vindikatsiooniline hagi (§ 907). Viimase kohta käivad eeskirjad (§ 907-916) on üldiselt rajatud kehtivale seadusele, kuid mõnevõrra täpsustatud või täiendatud (§ 916 jt.). Seejuures tuleb silmas pidada eelnõus valduse ja kinnistusraamatute kohta käivate eeskirjade tähtsust nii

hageja kui ka kostja, eriti viimase suhtes, millest kõneldud eelpool. Muud hagid (peale rei vindicatio) on iseloomustatud üksnes põhimõttelt, mitte üksikasjades (§ 917).

2.peatükk. Vallasomand.

Vallasomandi sisu kohta oi olnud vajadust luua erinorme,sest üldeeskirjad omandi kohta on selles suhtes küllaldased. Seega osutus vajalikuks reguleerida vaid vallasomandi esemeid ja tekkimist, kolmandate isikute õigusi vallasasjale ning vallasomandi lõppemist.

1.jagu. E s e m e d.

Vallasomandi esemeks võivad olla üksnes vallasasjad ja nimelt sel määral, kuivõrd mõni neist pole tsiviilsest käibest kõrvaldatud seadusega või mõne seadusliku eeskirjaga (§ 918). Kaugemale vastavat küsimust reguleerida pole vajalik. Erieeskirjad võivad sellcs suhtes luua kitsendusi või teha takistusi, nagu Muinsuskaitse seadus, Arhiiviseadus, Apteegiseadus jm.

2.jagu. Tekkimine.

Vallasomandi tekkimise viiside määrustamisel on üldiselt jäädud kehtiva seaduse alusele, siiski viimase kasuistlikud eeskirjad on võimalikult lihtsustatud ja täpsustatud. Ühtlasi on tehtud vajalikke täiendusi ja modifikatsioone tegelikkude vajaduste kaalutlustel ning välismaistel eeskujudel.

1.jaotis. Okupeerimine.

Eeskirjad (§ 919-921) on kujundatud kehtiva seaduse alusel, kuid märksa täiendatud (§ 919, lõige 2, § 921, lõige 3 jt.).

2.jaotis. L e i d.

Eeskirjade (§ 922-925) aluseks on kehtiv seadus, kuid tunduvalt edasi arendatud ja täiendatud (§ 922,924 jt.).

3.jaotis. Peitevara.

Kehtiva seaduse eeskirjad on üldiselt üle võetud (§ 926), kuid täiendatud (§ 927).

4.jaotis. Ümbertöötamine, segamine ja ühendamine.

Eeskirjade (§ 928-930) aluseks on kehtiv seadus, kuid täiendatud (§ 930, ka teised).

5.jaotis. V i l i.

Oluliselt on üle võetud kehtivad eeskirjad (§ 931).

6.jaotis. Üleandmine.

§ 932 määratleb vallasomandi üleandmise olulised momendid (lõige), selgitades täiendavalt, et kokkulepe peab omama õigusliku aluse kuju, väljendudes vastavas lubatud õiguslikus toimingus (lõige 2). Järgnevad eeskirjad (§ 933,934) lahendavad üleandmise eriliike. Viimane eeskiri (§ 935) määratleb üleandmise teel vallasomanikuks muutunud isiku õiguslikku positsiooni, tehes selles suhtes

viite (§ 935, lõige 1, lõpp) vastavate eeskirjade õiguse kaitsele valduse kaudu (§ 866 jj.) ning täpsustades paha usu üldreeglit (§ 848, lõige 3) käesolevas konkreetses olustikus (§ 935, lõige 2).

7.jaotis. Igamine.

Eeskirjad vallasomandi omandamise kohta igamise teel (§ 936-943) on üldiselt rajatud kehtivale seadusele, kuid tehtud ka muudatusi ja täiendusi (§ 936,938,943 jt.).

3.jagu. Kolmandate isikute õigused.

Kehtivas seaduses kõnesolev probleem on jäänud lahtiseks,olgugi et ta tegelikus elus pole vähese tähtsusega. Probleemi lahendamisel tuleb paratamatult lähtuda vallasasja valduse faktist, mis heauskliku omaniku suhtes ka käesoleval korral peab olema otsustava tähtsusega nagu üldse (§ 866 jj.). Vastavalt sellele ning silmas pidades välismaisi eeskujusid on kujundatud sellekohased eeskirjad (§ 944), Kahjutasu nõudmise suhtes (§ 944, lõige 3) on püütud õiglaselt hinnata kolmanda isiku ning heauskliku uue omaniku huvisid.

4.jagu. Lõppemine.

Vallasomandi lõppemine ühe õigussubjekti suhtes seisab tavalises seoses sellega, kuivõrd sama omandiõigus on üle läinud teisele õigussubjektile. Vastavad vahekorrad on aga lahendatud eeskirjadega vallasomandi tekkimise kohta, mis on toodud eelpool. Vallasomandi lõppemine sellekohase konkreetse asja hävimise tõttu ei vaja erilist reguleerimist, sest see sisaldub omandiõiguse mõistes eneses (§ 895). Ka need juhud ei tule arvesse, kus vallasomand lõpeb asja liitumiso tõttu kinnisasjaga, sest vastavad eeskirjad on õigem mahutada kinnisomandi eeskirjade hulka (§ 958,959 jj.). Vallasomandi lõppemine riigivõimu korraldusel (konfiskatsioon jm.) kuulub korraldamisele avaliku õiguse vastavate erieeskirjade kaudu. Seoses kõige sellega jäi vallasomandi lõppemise all mainida vaid omandist loobumise juhtu, mis koosneb valduse lõpetamisest koos omandist loobumise tahtega (§ 945 viimane osa) ning seoses sellega oli otstarbekas tähendada ka peremeheta vallasasja mõistet ta täies ulatuses (§ 945 tervikuna), seda enam, et vastavat mõistet eeldatakse mujal (§ 919, 127).

3.peatükk. Kinnisomand.

Kinnisomandi suhtes ei ole küllaldane ta sisu määratlemine üldeeskirjana (§ 895), nagu seda tehti vallasomandi suhtes (vt.eelpool), vaid seda sisu tuleb konkreetselt määrustada nii ulatuse (2.jagu) kui ka kitsenduste suhtes (3.jagu). Samal ajal, samuti nagu vallasomandi suhtes, on vajalik määratleda kinnisomandi esemeid, tekkimist ja lõppemist (1.jagu). Erieeskirjad kinnisomandi kohta osutuvad seega oma loomult komplitseeritumateks ning laiaulatuslikumateks kui erieeskirjad vallasomandi kohta.

1.jagu. Kinnisomandi esemed, tekkimine ja lõppemine.

1.jaotis. E s e m e d.

Kinnisomand on lahutamatult seotud kinnistusraamatute süsteemiga (vt.eelpool). Ei ole seega mõeldav kinnisomand, mille ese pole kantud kinnistusraamatusse või mida ei võida kanda kinnistusraamatusse. Vastavalt on määratletud esemed, mis võivad olla kinnisomandi esemeiks (§ 946), kusjuures kinnisasja mõiste leidub üldosas (§ 96). Eeskirjad eriseadustes või vastavates seaduslikkudes määrustes võivad määrata, milliseid kinnisasju ei või kanda kinnistusraamatusse ning mis seega ei või olla ka kinnisomandi esemeiks (§ 946).

2.jaotis. Tekkimine.

Kinnistusraamatute süsteemi tõttu (vt.eelpool) on kinnisomandi tekkimiseks vastavale õigussubjektile paratamatult vajalik sissekanne (kinnistus) kinnistusraamatusse (§ 947). Vastav õiguslik alus (leping, testament või muu lubatud õiguslik toiming) ei anna seega omanikule veel omandiõigust kinnisasjale, vaid loob võimaluse sissekannet nõuda senise omaniku tahteavalduse tõttu või ka seatud juhul ilma selleta (§ 948). Omaniku tahteavaldus peab sel puhul olema seaduslikult ettekirjutatud vormis väljendatud (§ 949), vastasel korral ta ei oma jõudu sissekande nõudmiseks. Õiguslik alus, mille põhjal sissekandmise kaudu kinnistusraamatusse kinnisomand tekib omandajale (§ 948), ei kuulu määratlemiselo asjaõigusos, vaid leiab reguleerimist Tsiviilseadustiku muudes osades (perekonnaõigus, pärandiõigus, võlaõigus) või muudes seadustes (Sundvõõrandamise seadus, Tsiviilkohtupidamise seadustik, Maakorralduse seadus jm.). Kõigist vastavaist õiguslikkudest toiminguist ainult kinnisasja okupeerimine (§ 948, lõige 2) ei ole otstarbekamalt reguleeritav mujal ja seetõttu kuulub määrustamisele seoses käesolevaga, kusjuures määratakse okupeerimise tingimused ning vastav õigus jäetakse üksnes riigile (§ 950). Kinnisomandi omandamise suhtes võrreldes kehtiva seadusega (B 855) on tehtud tugev muudatus. Ühel ajal kinnitada, et kinnisomanikuks on üksnes see, kes kantud kinnistusraamatusse (B 812) ja samal ajal lubada omanikuks kujuneda ka igamise teel, ilma et igamisvaldaja oleks kantud kinnistusraamatusse, vaid on õigustatud sissekandmist nõudma (B 855), - seda ei tule pidada mingil kombel õigeks ega otstarbekaks. Niisuguses olustikus paratamatult jäetakse sissekanded kinnistusraamatusse tähtsal määral tegemata, kinnistusraamatud kaotavad oma tähtsamad funktsioonid ning usaldatavuse, igamisvaldaja võib kergesti sattuda oma igamisaja kestel uuesti sissekantud uue omaniku käes kimbatusse, iga kinnistusraamatusse sissekantud uus omanik võib ootamatult langeda igamisvalduse tingimused täitnud igamisvaldaja tagajärjeka nõude ähvarduse alla, pikad protsessid on paratamatud, aja jooksul kinnisomand muutub kindlusetuks, kaotajaks on nii faktilised valdajad kui ka kinnistusraamatu-

lised omanikud. See kõik vapustab tugevalt rahva- ja riigimajanduse ja samuti ka õiguslikke huve. Neil kaalutlustel on eelnõus kõrvaldatud kehtivas seaduses ettenähtud võimalus omandada kinnisomandit tavalise igamisvaldamise teel (B 855). On jäädud järjekindlalt kinnistusraamatulise kinnisomandi printsiibi juurde (§ 947, vrd.B 812). Teisalt aga on paratamatu, et ka sissekanded kinnistusraamatusse võivad olla ekslikud või õigustamatud ning vastavalt võidakse nõuda sissekande muutmist või kustutamist (§ 891). Kehtiv seadus on seesuguse sissekande õiguslikku jõu suhtes kahemõtteline (B 3016) ning võimaldab sissekande tühistamist lühikese tähtaja (B 3018) või määramata aja jooksul, kui pole tehtud proklaami (B 3019). Praktilistel kaalutlustel liigselt lühike tähtaeg vaevalt on soovitav, sissekande tühistamise võimaldamine ilma tähtajata on veel vähem soovitav. Neil põhjusil ja silmas pidades välismaisi eeskujusid on kujundatud eriline eeskiri küsimuse lahendamiseks - kinnistusraamatuline igamine (§ 951). See igamine seisab selles, et sel puhul nõutakse: 1) sissekannet kinnistusraamatusse, mis kestnud teatava aja jooksul, ja 2) vallatava asja heausklikku vahetpidamatut ning vaidluseta valdamist sama aja jooksul. Tähtaja möödumisel muutub ka õigustamata sissekanne vaidlematuks (§ 951). Sel viisil on säilitatud kinnistusraamatu printsiip (§ 872,876,874,947), kindlustatud kolmandate isikute (§ 874,875) ja samuti ka endise omaniku huvid (§ 873,891) määratud tähtaja jooksul. Tähtaja määramisel on arvestatud traditsiooni tõttu juurdunud kümmet aastat (§ 951), kuid küsida võib kas see tähtaeg vahest siiski ei võiks olla ka lühem (vrd.B 3018). Sel viisil kõrvaldanud kehtiva seaduse tavalise igamise kinnisasjade suhtes ning lahendanud õigustamata sissekannete küsimusi, jäi ometigi küsida, kuidas talitada erioludel kujunenud juhtudega, mil kauaaegne valdus on olemas ning sissekanne kinnistusraamatus siiski puudub. Vastavad erakorralised juhud praktilistel kaalutlustel ning välismaistel eeskujudel lahendatakse § 952 sealsamas tähendatud tingimuste olemasolul.

3.jaotis. Lõppemine.

Kinnistusraamatu printsiibi (vt.eelpool) kohaselt kinnisomand teatava konkreetse isiku kasuks lõpeb vastava sissekande kustutamisega (§ 953, lõige 1) kas kinnistusraamatust nähtava omaniku enda tahteavalduse või muu vastava korralduse põhjal (§ 888,948) vastavate eriseaduste alusel. Võimalikkude eksiarvamuste kõrvaldamiseks ning silmas pidades kehtivat Põhiseadust (§ 23) on selles suhtes eriliselt tähendatud sundvõõrandamise eriseadusele (§ 953, lõige 2). Kinnistusraamatu süsteemi täiuslikkuse seisukohalt ei peaks lugema kinnisomandit kadunuks, kui ta on kinnistusraamatus kustutamata, olgugi et vastav kinnisasi on hävinud (näiteks saar merepõhja vajunud). Ent seaduse ülesandeks ei ole luua fiktsioone, eriti veel siis, kui need võivad viia eksimuste ning petmiste võimaldamistele. Seepärast

kinnisomand loetakse seaduse jõul lõppenuks vastava kinnisasja täieliku hävimisega (§ 953, lõige 1), olgugi et ta kinnistusraamatus pole kustutatud. Vastavatel ametiisikutel lasub sel juhul kohustus teha kinnistusraamatulisi järeldusi praegutähendatud seaduse eeskirjast (§ 953, lõige 1) eventuaalse vastutuse ähvardusel (§ 883).

2.jagu. Kinnisomandi ulatus.

Kinnisomandi ulatuse määratlemisel (§ 954-966) on silmas peetud eeskätt kehtivat seadust. Ent siiski on tehtud ka olulisi täiendusi (§ 955,956,965 jt.). Nagu eelpool juba väljendatud, tuleb § 958 asetada § 957 ja 959 vahele.

3.jagu. Kinnisomandi kitsendused.

1.jaotis. Üldeeskirjad.

Üldeeskirjadena sisult (§ 967-969) rajanevad kehtivale seadusele.

2.jaotis. Naabrusõigused.

Naabrusõiguste eeskirjade (§ 970-980) kujundamisel on eeskätt kasutatud kehtivat õigust, selle sagedasti kasuistlikke eeskirju üldistades ning täpsustades. Siiski on kehtivat seadust tulnud tähtsal määral täiendada, silmas pidades elulisi ja olulisi vajadusi ning välismaisi eeskujusid (eriti Ungari oma). Vastavalt on modifitseeritud kehtiva seaduse eeskirjade sisu (§ 970,971,972,980 jt.) või loodud ka sootu uusi norme (§ 974,977,979).

3.jaotis. Teed ja muud liiklemisvahendid.

Vastavad eeskirjad (§ 981,982) on kujundatud silmas pidades kombeõiguslikke harjumusi, kehtivaid seadusi ning välismaisi eeskujusid. Eriseadused määrustavad üksikasju.

4.jaotis. V e e d.

Eeskirjad vete kohta (§ 983-998) on sisult rajatud kehtivale tsiviilseadustikule ning muudele asjasse puutuvatele seadustele. Pärast mitmekülgset kaalumist ei osutunud oluliselt vajalikuks teha põhjapanevaid muudatusi, olgugi et varemalt vastavad kavad olid olemas. Seoses sellega üldmäärused vete ja nende liigituste kohta rajanevad kehtivale tsiviilseadustikule (§ 983-994), on tehtud vaid vajalikke täpsustusi ning täiendusi (§ 983,989). Sunniviisiline vete korraldamine on määrustatud põhimõtteis, kuna üksikasjad on jäetud eriseaduste hooleks (§ 995,996). Samuti vee langusest saadava jõu kasutamine tööstuslikuks otstarbeks, kui kasutamine ületab teatava jõumäära või omab erilist tähtsust, ning vete kasutamine kalapüügiks on lahendatud põhimõttelikult, kuna lähemad eeskirjad on jäetud eriseaduste hooleks (§ 997,998).

5.jaotis. Mets,jahipidamine ja muud hüved.

Nagu viimati-mainitud eeskirjade näol vete suhtes vastavate üldhuvide tõttu, nõnda ka metsa kasutamise ja jahipidamise suhtes on väljendatud vaid üldpõhimõte, kuna üksikasjaline reguleerimine on

jäetud criscaduste lahendada (§ 999,1000). Ent samad üldhuvid on nõudnud ja arvatavasti nõuavad edaspidigi mitmesuguste teiste esemete suhtes, mis seotud kinnisasjadega, kinnisomanikule kitsendavate määruste loomist vastavate erihuvide kaitseks. Selle tõttu ning silmas pidades, et Tsiviilseadustik üldseadustikuna näeks süsteemi täiuslikkuse mõttes ette vastavaid vajadusi ning võimalusi, on kujundatud § 1001 sellekohase blankeetnormina.

3.osa. Piiratud asjaõigused.

Vastandina omandiõigusele piiratud asjaõigused eeldavad, et sellekohased esemed, mille peale need õigused omandatakse, seisavad juba kellegi omandis. Seetõttu kõnesolevaid õigusi nimetati varem tavalisteks õigusteks võõrastele asjadele. Kinnistusraamatu süsteemi tõttu, mis võimaldab vähemalt mõningaid neist õigustest seada ka oma enda asjale, pole eelmainitud termin enam otstarbekohane. Vastavalt sellele ning silmas pidades ka nende õiguste sisu ja iseloomu võrreldes omandiõigusega ning samuti doktriini ja välismaisi eeskujusid on kõnesolevad õigused nimetatud piiratud asjaõigusteks. Seoses sellega „piiratud asjaõigused" eelnõu järgi haaravad kõiki asjaõigusi, mis ei ole omandiõigused või milledo lähem korraldamine ei ole teostatud omandiõiguse kohta käivates eeskirjades või on viimastes jäetud korraldada eriseaduste kaudu. On mõistetav, et seesugustel asjaoludel „piiratud asjaõigused" haaravad väga mitmesuguseid õigusi. Tsiviilse käibe ning õigusliku kindluse huvides ei saa vastavate õiguste iseloomu, ulatuse ega eriti arvu määramist jätta asjaosaliste hooleks, vaid seda tuleb määrustada seaduses. Vastavad eeskirjad on seega peamiselt pretseptiivset laadi, eriti arvu suhtes, kuivõrd seadus ise jätab asjaosalistele korraldada teisiti. Eelnõus on „piiratud asjaõiguste" reguleerimisel silmas peetud kehtivat õigust, kuid on kõrvaldatud neist mõned, mida pole tarvilikuks peetud. Selles asjas oleks eriti mainida perekondlikku fideikomissi. Rääkimata sellest, et kuna kehtiva seaduse eeskirjad selles asjas (B 2525 jj.) seisuste ja rüütlimõisade hävimise tõttu on kaotanud oma rakendamise eeldused, siis ei arvatud praegustes oludes otstarbekaks seda instituuti kujundada ka modifitseeritud kujul. Teisalt aga, kus see vajalik, loodi juurde ka uusi instituute, nõnda „kinnisvõla" instituudi näol. Neil asjaoludel „piiratud asjaõiguste" arv on eelnõus jäänud ikkagi võrdlemisi rohkearvuliseks.

1.peatükk. Servituudid.

Traditsioonilisel viisil on servituudid jagatud reaal- ja personaal- (ehk isiklikeks) servituutideks, olgugi et nende kaho liigi vahel on sisult vähe ühist ning seetõttu osutus ka seadustehniliselt paratamatuks või vähemalt otstarbekaks loobuda normide püstitamisest, mis oleksid mõlemale liigile olnud ühised.

1.jagu. Reaalservituudid.

Reaalservituudid oma loomult on ühte laadi õigused. Seetõttu ning seadustehnilise lühendamise huvides osutus võimalikuks luua ning välja arendada vastavaid üldeeskirju (§ 1002-1021) ning eriosas piirduda sellega, mis vastava servituudi iseloomustamiseks vajalik (§ 1022-1032).

1.jaotis. Reaalservituutide mõiste,tekkimine ja lõppemine.

1.alljaotis. M õ i s t e.

Mõiste (§ 1002) on kujundatud kehtiva seaduse eeskujul, kasutades väljendusviisi suhtes välismaisi eeskujusid (eriti Ungari).

2.alljaotis. Tekkimine.

Reaalservituutide tekkimise eeskirjade (§ 1003-1006) kujundamisel on silmas peetud kehtivat seadust ning kinnistusraamatu süsteemi nõudeid. Samadel põhjustel, nagu kinnisomandi tekkimise suhtes, ei osutunud vajalikuks määrustada reaalservituutide tekkimise õiguslikkude aluste üksikasju, seda enam, et võis selles suhtes teha viite analoogia järgi talitamiseks (§ 1003, lõige 3; § 1004, lõige 3). § 1005 on tegelikkude huvide kaalutlustel võrreldes kehtiva seadusega täiendatud.

3.alljaotis. Lõppemine.

Lõppemise eeskirjade (§ 1007-1012) kujundamise suhtes kehtib üldiselt sama, mis eelpool öeldud tekkimise kohta.

2.jaotis. Reaalservituutide sisu ja liigid.

1.alljaotis. Üldeeskirjad.

Üldeeskirjad (§ 1013-1021) on rajatud kehtivale seadusele, kusjuures viimase kasuistlikke määrusi on üldistatud. Vastavalt vajadusele on tehtud täiendusi (§ 1021,1017,1019 jt.) ning loodud ka sootu uusi norme (§ 1015,1020) tegeliku elu kaalutlustel ja välismaistel eeskujudel. Reaalservituutide sisu nähtub sissekandest kinnistusraamatusse ning poolte vastavast tahtest, kusjuures igal juhul tuleb arvestada seaduse erieeskirju, mis seatud üksikute reaalservituutide liikide kohta (§ 1021 ning 1022 jj.).

2.alljaotis. Üksikud reaalservituudid.

Erieeskirjad üksikute reaalservituutide vastava liigi iseloomustamiseks (§ 1022-1032) on rajatud kehtivale seadusele, on tehtud ka mõningaid vajalikke täiendusi (§ 1023). Tegeliku tähtsuse täiesti kaotanud servituudid on reguleerimisest välja jäetud (B 1176).

2.jagu. Isiklikud servituudid.

Isiklikkude servituutide suhtes on olnud seadustehniliselt otstarbekas luua mõlema siia kuuluva liigi kohta üldnorme. Seetõttu mõlema liigi kohta on loodud eeskirjad, milledest esimese liigi (s.o.kasutusvalduse) kohta käivad eeskirjad võivad vastavas ulatuses

tulla rakendamisele ka teise liigi kohta (§ 1080, lõige 2).

1.jaotis. Kasutusvaldus.

1.alljaotis. Kasutusvalduse mõiste,tekkimine ja lõppemine.

Kasutusvalduse mõiste ja esemete määrustamine (§ 1033) on kujundatud kehtiva seaduse alusel, samuti ta tekkimise (§ 1034-1038) ning lõppemise (§ 1039-1044) kohta käivad eeskirjad. Eeskirjad on seadustehniliselt kujundatud samadel põhimõtetel, nagu reaalservituutide suhtes. Sisult on vajaduse korral tehtud parandusi ja täiendusi (§ 1036,1037,1041 jt.).

2.alljaotis. Kasutusvalduse sisu.

Kasutusvalduse sisu üldeeskirjad (§ 1045-1052) ning erieeskirjad asjade kohta (§ 1053-1061) on rajatud kehtivale seadusele, kuid vajaduse korral täiendatud (§ 1048,1056,1057,1059,1060 jt.) ning loodud uuse norme (§ 1051,1061). Erieeskirjad võlakohustuste ja väärtpaberite kohta (§ 1062,1065) on kujundatud peaaegu täielikult uuesti nii tegelikkudo vajaduste tõttu kui ka välismaistel eeskujudel, kuna kehtiva seaduse eeskirjad käesolevas asjas on liiga puudulikud. Eeskirjad korrashoiu (§ 1066-1069) ning koormatiste (§ 1070--1072) kohta tugenevad peamiselt kehtivale seadusele, välja arvatud vajalikud täiendused. Tagatiste suhtes (§ 1073-1075) on jällegi loodud peamiselt uued normid, kuna kehtiv seadus on selles asjas väga tühikuline ja tagatiste tegelik vajadus on silmanähtav.

2.jaotis. Isiklik kasutusõigus.

Kehtiva õiguse järgi elamuõiguse servituudi asemel (B 1247 jj.) on vastav instituut tegelikkude vajaduste kaalutlustel ning välismaistel eeskujudel arendatud „isiklikuks kasutusinstituudiks" (§ 1076-1080). Viimane hõlmab senise elamuõiguse (§ 1078), kuid oma mõistelt võib hõlmata ka teissuguseid samalaadseid või vähem ulatuslikke kinnisasja kasutamisõigusi, mis oma sisult vastavad mõnele reaalservituudile, kuid on seotud teatava konkreetse isikuga, mitte teatava asja igakordse kasutajaga (§ 1076). Seesuguses mõistes see instituut peaks olema võimeline rahuldama kõiki vastavaid elamõudeid. Ta on täiesti isiklik õigus (§ 1079). Ta tegelikul kasutamisel tulevad vastavalt rakendamisele eeskirjad reaalservituutide ning kasutusvalduse kohta (§ 1080).

2.peatükk. Reaalkoormatised.

Eeskirjad reaalkoormatiste kohta (§ 1081-1097) on kujundatud kehtiva seaduse alusel, mõninga täiendusega ning modifikatsiooniga (§ 1081,1083,1084,1092,1095,1096 jt.) või ka mõne uue normi lisandusega (§ 1087 jj.,1097).

3.peatükk. Pärandatavad kasutamisõigused.

Kehtivate seaduste järgi kujunenud mitmesuguseid instituute on leitud vajalikuks ühtlustada ning tulemuseks on olnud kahe instituudi loomine, mis mõlemad leiavad reguleerimist käesolevas peatükis.

1.jagu. Põline rendiõigus.

Kehtivates seadustes on ette nähtud mitmed instituudid, mis oma iseloomult kannavad ühist ilmet, olgugi et nende ajalooline minevik ja tekkimise tingimused on üksteisest väga erinevad ja et neis ei puudu ka erinevaid üksikasju praegu. Need instituudid on: põline kruntrendiõigus (B 1324 jj.), pärandatav rendiõigus (B 4131 jj.), talurahva pärandatav rendiõigus (Eesti talur.sead.1856.a., Liivi talur.s.1860.a.), 1919.a.maaseadusega võõrandatud maadel väikemaapidamisteks antud maatükkidel põline rendiõigus (1925.a.seadus), riigimaade obrokiõigus (Vene Sv.Sak.). On ilmne, et ei ole põhjust jätta seesuguseid üksteisest vähe erinevaid instituute iseseisvalt edasi püsima, vaid et neist tuleb luua ühine instituut, mis leiab reguleerimist Tsiviilseadustikus. Selle instituudi rakendamiseks võidakse tegelikkude erivajaduste olemasolul vastavate eriseaduste kaudu teha tarbe korral lisamäärusi, äramuutvaid või täiendavaid. Vastavat üldinstituuti nimetataksegi nüüd eelnõus „põliseks rendiõiguseks". Vastavate eeskirjade (§ 1098-1109) kujundamisel on aluseks võetud kehtiva seaduse kruntrendi eeskirjad (B 1324 jj.), kuivõrd viimased olid kasutatavad instituudi loomiseks eeltähendatud mõttes. Siiski peaaegu kõigis kõnesolevais eeskirjades on tehtud täiendusi nii tegelikkude vajaduste kaalutlustel kui ka välismaistel eeskujudel. See puudutab kõigepealt põlise rendiõiguse mõistet (§ 1098), eriti ta juriidilist konstruktsiooni (§ 1099). Viimane on valitud peale pikemat ning igakülgset kaalutlemist. Selle järgi kinnisasi omandiõiguse esemena omab omaette olemust (eriti ka kinnistusraamatulist) ja põline rendiõigus omaette. Kinnisomandi ning põlise rendiõiguse seesugune paralleelne olemasolu ning käsitlus võimaldab selgust mõlema vastastikustes vahekordades, tõstab mõlema käibelist võimet ja väärtust ning hõlbustab mõlemal täita oma funktsioone. Vastavalt sellele on järgnevates eeskirjades see põhimõte järjekindlalt läbi viidud (§ 1100 jj., eriti ka 1108 ja 1109). Maksu määra eeskiri on kujundatud selle määra muutmise võimaldamise suhtes tegeliku elu tungivate vajaduste kohaselt, siiski tagades ühtlasi määra hädavajaliku stabiliteedi.

2.jagu. Hoonestamisõigus.

Ehkki põline rendiõigus tähtsal määral on täitnud ja võib ka edaspidi täita neid funktsioone, mis seotud hoonestamisõigusega, siiski praktiliste vajaduste kaalutlustel osutus vajalikuks alles jätta hoonestamisõiguse instituut mitte ainult Narva-tagusel maaalal ja Petserimaal, kus ta kehtimas, vaid seda lubada ka mujal.

Vastavalt sellele on hoonestamisõiguse kohta käivate eeskirjade (§ 1110-1117) kujundamisel silmas peetud eeltähendatud ääremaadel kehtivat endist Vene seadust, kuid ka välismaisi eeskujusid (eriti Ungari oma). Seadustehniliselt kasutati tähtsal määral eeskirju põlise rendiõiguse kohta (§ 1112).

4.peatükk. Ostueesõigus.

Ostueesõiguse kohta käivad eeskirjad (§ 1118-1137) on peaaegu täielikult rajatud kehtivale seadusele. Kehtiva seaduse eeskirjad aga on mõnes suhtes täpsustatud ja täiendatud (§ 1123,1120 jj., 1125 jt.).

5.peatükk. Pandiõigus.

Nagu vallas- ja kinnisomandi, nõnda ka pandiõiguse suhtes osutus otstarbekaks käsitleda pandiõigust eraldi vallas- ning kinnisasjade kohta.

1.jagu. Vallaspant.

Vallaspandi nimetusega hõlmatakse neid pandiõiguse või pandiõiguse-sarnaseid õigusvahekordi, kus õiguse esemeks on vallasasi (käsipant), õigused (õiguste pantimine), asjad kinnipidamise õiguse põhjal (kinnipidamise õigus) ning erijuhud. Vastavalt sellele vallaspandi eeskirjad jagunevad nelja jaotisse.

1.jaotis. Käsipant.

Käsipandi mõiste (§ 1138), tekkimine (§ 1139-1143), lõppemine (§ 1144-1148) ja sisu (§ 1146-1176) on määrustatud eeskätt kehtiva seaduse alusel. Siiski on tehtud täpsustamisi ja täiendusi (§ 1138, 1142,1146 jt.), kuid praktiliste vajaduste tõttu ning välismaistel eeskujudel on loodud ka üsna palju uusi norme (§ 1143,1145,1150-1155, 1165-1167,1175-1176).

2.jaotis. Õiguste pantimine.

Kehtiva seaduse eeskirjad on õiguste pantimise suhtes väga puudulikud. Õiguste pantimine on aga tegelikus elus praegu väga sagedane ning suure tähendusega. Neil põhjustel on eelnõus süstemaatiliselt käsitletud vastavad üldeeskirjad (§ 1177), tekkimine, lõppemine (§ 11 (§ 1178-1181) ja sisu (§ 1182-1188). Allikmaterjalina on vähesel määral saadud kasutada kehtivat seadust (§ 1177,1178,1181,1185,1186, 1188), nõnda et otsustaval määral on silmas peetud välismaisi eeskujusid.

3.jaotis. Kinnipidamise õigus.

Kinnipidamise õiguse süsteemilise paigutamise suhtes võib muidugi võrreldes eelnõu lähtekohaga olla erineval arvamisel, kuid vististi ei peaks olema kahtlust, et kinnipidamise õigus oma tähtsamate ja olulisemate omaduste ja järelduste suhtes on kõige lähemas ja otsemas ühenduses pandiõigusega. Eelnõu vastavad eeskirjad (§ 1189-1194) on peami-

selt rajatud kehtivale seaduselo; siiski on tehtud ka täiendusi ja uusi olulisi täpsustamisi (§ 1190,1191).

4.jaotis. Pantimine vallaspandiasutistes.

Pantimine vallaspandiasutistes moodustab eriliigi ning erikompleksi pandiõiguslikkudes vahekordades. Vastupidiselt esialgsele kavandile, mille järgi kõnesolev alaliigi leidma üksikasjalisemat sisulist reguleerimist, leiti viimati, et õigem on seesugune reguleerimine jätta eriseaduste hooleks. Sel viisil ning süsteemi täiuslikkuse huvides on väljendatud vaid üldpõhimõtted, kuna vajalikud erieeskirjad on jäetud eriseaduste hooleks (§ 1195).

2.jagu. Kinnispant.

Kinnispandi nimetusega haaratakse pandiõiguslikud suhted, millo esemeiks on kinnisasjad. Kehtiv seadus näeb selles suhtes ette ka erilise valduspandi (§ 1501 jj.). See instituut praegustes majanduslikkudes oludes ei oma iseseisvat väärtust ning vastavalt ei vääri erilist seadusandlikku reguleerimist. Hoopis tõsisemalt ja teataval määral käskivalt kerkib üles teine probleem. Kehtivas õiguses on kinnispandi õigus (hüpoteek) põhimõtteliselt rajatud täielikult tõelise võlakohustuse kindlustamise põhimõttele (aktsessoorsuse printsiip) (B 1337 jj., 1414 jj., eriti § 1421, 1570 p.3, 1574,1589 jj., 1597). Tegelikult on aga kujunenud sootu teissugune olukord, kui seaduse järgi arvama peaks. Kasutades võimalust hüpoteegiga tagatud kirjalikku võlakohustust muuta nimelisest ettenäitaja peale, on seesugused „blanko-obligatsioonid" omandanud seesuguse ilme, et neid seatakse ilma tõelise võlakohustuseta, käivad käest kätte ilma vastavat võlakohustust üle andmata, võivad algusest peale või hiljem seista panditud kinnisasja omaniku enda käes jne. Sel viisil need „blanko-obligatsioonid" on tõeliselt kaotanud selle ilme, mida nad seaduse järgi peaksid omama, olgugi et ka viimane ise on selles suhtes teatava määrani vastuoluline (vrd.näit.B 1414 jj., eriti 1421 ja 1527 ühelt ja 1598 teiselt poolt) ja omandanud kõik need funktsioonid, mis välismaade vastavates seadustes on seatud selleks loodud erilise instituudiga (Saksa „Grundschuld" jm.). Sellest faktilisest olukorrast peab seadusandlus paratamatult tegema järeldused. Vastavalt sellele on kinnispant jagatud kahte põhiliiki: „hüpoteek" ja „kinnisvõlg", kuna kolmas kompleks vastavaid vahekordi kujundab omaette erijaotuse.

1.jaotis. Hüpoteek.

Hüpoteegi nimega hõlmatakse seesugune kinnispandiõigus, mis on vahenditult seotud vastava võlakohustusega, mille kindlustamiseks see pandiõigus seatud. Seetõttu on eelnõus hüpoteegi kohta käivad eeskirjad (§ 1196-1242) saadud rajada eeskätt kehtiva seaduse vastavatele eeskirjadele; on tehtud muidugi vajalisi täiendusi ja täpsustamisi. See käib hüpoteegi mõiste (§ 1196,1197), tekkimise ja lõppemise (§ 1198-1208) ning suurema hulga sisu kohta (§ 1209-1234). Ent

juba eeltähendatud ainete määrustamisel on tehtud tunduvaid täiendusi ja korrektiive (§ 1197,1206 jt.) ning loodud hulk sootu uusi norme (§ 1200,1201,1204,1205,1211 jj.,1222,1229 jj.). Peale selle on loodud lausa kompleksid uusi norme hüpoteekide jagamise ja ühendamise (§ 1235-1237) võimaldamiseks ning ühishüpoteekide loomiseks (§ 1238-1240). Lisada tuleb, et eelnõu ei käsitle lähemalt neid õiguslikke aluseid, mille põhjal toimub hüpoteegi sissekandmine kinnistusraamatusse (§ 1198), nõnda et vastavalt tulevad rakendamisele üldeeskirjad sissekannete kohta (§ 884,886,888 jj.). Vastavalt sellele Tsiviilseadustiku teised osad ning ka eriseadused määrustavad vastavate õiguslikkude toiminguto üksikasju. Samal põhjusel, peale muu, ka kohtuliste hüpoteekide (B 1412) korraldamine on jäetud vastava eriseaduse (Tsiviilkohtupidamise seadustiku) hooleks, kuna Tsiviilseadustikus on vaid selleks ning muudeks vastavateks tarveteks välismaisel eeskujul (BGB) loodud eriliik hüpoteeke (tagatishüpoteek § 1241,1242).

2.jaotis. Kinnisvõlg.

Eeltähendatud põhjustel on seniste „blanko-obligatsioonide" funktsioonide täitmiseks loodud uus instituut, mis nimetatud „kinnisvõlaks". Eeskirjad kinnisvõla mõiste määratlemiseks (§ 1243,1244), samuti muud vajalikud eeskirjad (§ 1245-1256) on loodud tegelikkude vajaduste kaalutlusel ning välismaistel eeskujudel (eeskätt Helveetsia ja Saksa). Erieeskirjade täienduseks aga tulevad subsidiaarselt vastavas ulatuses rakendamisele eeskirjad hüpoteegi kohta (§ 1244).

3.jaotis. Pantimine kinnispandiasutistes.

Samadel kaalutlustel, nagu vallaspandiasutistes pantimise suhtes (vt.eelpool), on ka käesoleval korral piirdutud põhimõtete püstitamisega, kuna erieeskirjad on jäetud eriseaduste hooleks.

VIIES RAAMAT.

Selle raamatu pealkirjaks ei olnud „obligatsiooniõigus", ehkki mitmeti soovitav, sobiv eesti- ega rahvapärasuse, samuti mitte vastavuse seisukohalt eelmiste raamatute nimetustega. Täpne tõlge („kütkendiõigus"; „pannaõigus"; „lõaõigus", resp. „lõia"- ehk „leiaõigus", samuti sellest tuletatud „lõigusõigus"), olgugi ürgne ja piltlikult tabav, näis tegeliku vastuvõetavuse mõttes liiga kahtlasena. „Nõudeõigus" on mõistelt vähe põhjendatud ja tugevasti koormatud tüvega. „Kohustusõigus" on mõistelt liiga üldine ning tuletuslikult veel enam koormatud. Jäi järele „võlaõigus", mis võrreldes eelmistega näis kõige vähem paheline, olles tüvelt („võlg", „võlglane", „võlgnik") rahvapärane ja ürgne, mõistelt tabav ning eesti õiguslikus keeles koormamata.

Raamat põhjeneb oma sisult rohkem kui ükski eelmine kehtival

seadusel, mis omakorda Balti eraõiguse vastavate eeskirjade näol konstatud rooma õiguse ehk täpsemalt pandektilise doktriini alusel, nagu kõik uuemad ning ka kõige uuemad tsiviilseadustikkude võlaõiguslikud osad Euroopa kultuuri piirkonnas. Selles mõttes võlaõigus on tugevam ja ühtlasi rahvusvahelisem osa Balti eraõiguses. Üksikasjas on küll erinevusi Balti eraõiguse ja välismaiste tsiviilseadustikkude (või nende eelnõude) võlaõiguslikes eeskirjades, kuid sagedasti on kaheldav, kummad on õiguspoliitiliselt otstarbekamad, kas Balti eraõiguse või mõne välismaa kõnesolevad erinevused. Sääraseil juhtudel räägib Balti eraõiguse kasuks viimase kokkukasvamus, kohtupraksis ja tuttavus ning tuntus kohalikus olustikus, nõnda et üldreeglina ei ole põhjust eelistada välismaisi erinevusi kodumaistele,olgu siis et selleks on olulisi ja elulisi põhjusi. Neil oludel käesolev raamat annab peaaegu tervena edasi kehtiva seaduse sisu, välja arvatud muudatused ja täiendused, kus need osutusid vajalikeks. Väliselt siiski ka käesolev raamat erineb tunduvalt Balti eraõiguse vastavast osast. Seda tingis kõigepealt käesoleva eelnõu üldosa, millesse on üle viidud tähtis murdosa kehtiva seaduse võlaõiguse üldlaadilisi eeskirju, nagu selgus eelpool. Vastavalt osutus tarbetuks võlgaõiguses peatuda küsimusil, mis on lahendatud üldosas või kuuluvad lahendamisele üldosa järgi (vrd.B 2909, 2911-2918, 2936-3104, 3107-3109, 3149-3208, 3273, 3379-3380, 3580, 3581, 3594, 3644, 3822, 4040, 4506 jt.). Samuti ei kuulunud käesolevas raamatus käsitlemisele ained,mis eelnevates raamatutes juba reguleeritud (vrd.B 3381-3404, 4131-4154 jt.) või mis on puht-teoreetilist laadi (vrd.B 3355-3357 jt.). Ühtlasi tuli püsima jäänud eeskirju sõnastuselt võimalikult ühtlustada kogu eelnõuga, kusjuures osutus otstarbekaks üldisel alusel (vt.eelpool,Sissejuhat.märkmeid 8 in fine) paljusid seniseid üksikparagrahve ühendada üheks vastavate lõigete näol või seniseid üksikparagrahve eraldada üksiklõigeteks. Sel viisil on väliselt käesolev raamat võrreldes kehtiva seadusega tugevasti muutunud, rääkimata süsteemilistest alljaotistest.

1.osa. Üldeeskirjad.

Võlaõiguslikkude eeskirjade loogilise ehituse ning ka välismaiste eeskujude (eeskätt Prantsuse-Itaalia obl.-õiguse projekt ja Helveetsia obl.-õigus) arvestamisel jaguneb kogu raamat kahte ossa: „Üldeeskirjad" (§ 1259-1648), kuhu on paigutatud eeskirjad kogu võlaõiguse kui terviku kohta, ja „Üksikud võlaõigused" (§ 1649-2125),milles reguleeritakse üksikuid võlaõiguslikke vahekordi.

1.peatükk. Sissejuhatavad eeskirjad.

See peatükk (§ 1259-1262) rajaneb oluliselt kehtivale seadusele, välja arvatud täpsustavad erinevused (§ 1259,1260), andes võlavahekordade mõiste (§ 1259) ja nende tekkimise liigitelu (§ 1260,1261). Seejuures on märgitav, et oskussõnadena on tavaline „võlgnik" jäänud

püsima, kuna „võlausaldaja" vastavalt välismaistele eeskujudele on seaduskeeles lühendatud „usaldaja"; inimtegusid, milledele „usaldajal" (kreeditoril) on õigus ja milledeks „võlgnik" (deebitor) kohustatud, nimetatakse seadustehniliselt „talitusteks" (§ 1259). Vastavat õigusvahekorda ennast nimetatakse üldiselt „võlaõiguseks", võlgniku seisukohast vaadatuna tavaliselt „kohustuseks"(seaduskeeles lühendatuna seni harilikult tarvitatust „võlakohustusest") ja usaldaja seisukohalt tavaliselt „nõudmiseks". Neid eelmainitud termineid on püütud läbi viia võimalikult kogu ulatuses, nii võlaõiguslikus raamatus kui ka mujal. Uus ja olulinc (Prantsuse-Itaalia projekti eeskujul) on § 1262, mis õiguslikult iseloomustab kogu käesolevat osa. Selle järgi käesolevatele üldeeskirjadele alluvad igasugused võlaõiguslikud vahekorrad, kuivõrd sama raamatu eriosas („Üksikud võlaõigused") või muudes asjaomastes seadustes ei leidu erinorme,mis muidugi tulevad vastavates erivahekordades kõigepealt rakendamisele. Ühtlasi leiavad käesolevate „üldeeskirjade" kaudu esiletõstu sellised lepingulised ja muud võlaõiguslikud vahekorrad, mis käesoleva raamatu eriosas või muudes seadustes reguleeritud ei ole või millel uudsuse tõttu puuduks erinimetuski(§ 1262,lõiked 1 ja 3). Kõige selle tõttu on käesolevad „Üldeeskirjad" suure elulise tähtsusega ning nende eraldamine eriosast („Üksikud võlaõigused") õigustatud.

2.peatükk. Võlaõiguste tekkimine.

Vastavalt sissejuhatavaile eeskirjadele (§ 1260,1261) loetakse võlavahekorrad tekkivateks nelja liiki faktide järgi, ja sellekohaselt jaguneb peatükk nelja jakku: lepingud (§ 1263-1322), ühekülgne tõotus (§ 1323-1326), lubamatud teod (§ 1327-1377) ja olud, millega seadus seob võlaõigusi, käesoleval korral üldlaadiline õigustamata rikastumine (§ 1378-1409).

1.jagu. Lepingud.

See jagu põhjeneb kehtival seadusel, välja arvatud mõningad üksikasjad ja täpsustamised.

1.jaotus. Kokkulepe lepinglaste vahel.

Selles jaotises (§ 1263-1271) esinev põhimõte lepingu lõplikuks valmissaamiseks (§ 1263,1268 lõige 1) ei näi senises praksises tekitanud olevat raskusi, mis sunnikcid seda asendama muuga.

2.jaotus. Lepingu ese.

Selle jaotise (§ 1272-1292) eeskirjades on kehtiva seaduse laialipillatud eeskirjad kogutud kokku, neid täpsustades ja ühtlustades eelnõu muude osadega (§ 1272,1276,1278 jt.).

3.jaotis. Tingimused ja tähtajad.

Käesolevas jaotises (§ 1293-1301) on esitatud üksnes need vajalikud eeskirjad, mis juba pole paigutatud eelnõu üldossa.

4.jaotis. Lepingute vorm.

Kehtiva seaduse vastavaid rohkearvulisi eeskirju (B 2993-3046) on võimalikul määral kasutatud juba eelnõu üldosas, perekonna ja asjaõiguses, nõnda et võlaõiguslikes suhtes neid sai kasutada minimaalsel määral. Vastavalt on käesolev jaotis (§ 1302-1306) peaaegu tervena uus. Seniste elukogemuste alusel vaevalt oleks soovitav jätta pooltele võlaõiguslikkude lepingute vormi suhtes säärane vabadus, nagu seda lubab kehtiv seadus, kuna see loob lepinglastele sagedasti äärmist raskust oma võlaõiguste tõendamisel ja kaitsmisel. Teisalt oleks vististi ebaõige minna teisse äärmusse ja nõuda kirjalikku vormi igale lepingule, kui see väärtuselt ulatub teatava summani,ehkki selleks on välismaisi eeskujusid (tsaariaegne Vene jm). Ühtlasi on Eestis tõendiste kohta eeskirjad Tsiviilkohtupidamise seaduses nõnda et ka tõendiste üksikasjaline reguleerimine ei kuuluks siia, olgugi et ka selles suhtes on välismaisi eeskujusid (C.c.;Prantsuse-Itaalia obl.-õig.projekt). Vastavalt on käesolevas jaotises, seoses üldosa vastavate eeskirjadega, püütud leida teatud kesktee. Üldeeskiri loendab juhud, kus lepingu kirjalik vorm on vajalik lepingu kehtivusetuse ähvardusel (§ 1269), seejuures poolte eneste (seals.p.3) ning seadusandja (seals.p.4) tahtele on selles suhtes üksikjuhtude jaoks jäetud lai tegevusväli. Kui aga pooled on teinud teatava otsuse lepingu vormi suhtes, siis kaitstakse pooli selle vormi kaudu kallalekippumiste vastu suuliste kokkulepete ettekäändel (§ 1270) ning seadusandja tahet ka vastavate eellepingute suhtes (§ 1271). Peaks arvama, et viimati-mainitud eeskirjadega (eriti § 1270) oluliselt soodustatakse kirjaliku lepinguvormi levimist Eestis ja ühtlasi kergendatakse võlaõiguste tõendamist ja kaitset.

5.jaotis. Lepingute jõud.

Vastavad eeskirjad (§ 1305-1308) annavad üle kehtivat seadust.

6.jaotis. Lepingud ja kõrvalised isikud.

Ehkki lepingute jõud ulatub ainult lepinglastele (§ 1305),võivad sellest siiski olla haaratud ka kõrvalised isikud. Vastavalt lahendatakse käesolevas jaotises kolme liiki sellekohaseid juhte.

1.alljaotis. Vahendaja.

Eeskirjad (§ 1309,1310) puudutavad ainult vahendajat, kuna kehtiva seaduse naabruseeskirjad esindaja kohta on käsitletud üldosas.

2.alljaotis. Kolmandad isikud.

Eeskirjad (§ 1311-1314) rajanevad kehtivale seadusele.

3.alljaotis. Ebakindlalt tähendatud isikud.

Selle kehtivast seadusest võetud pealkirja all käsitletakse sama seaduse alusel kohustusi esitajapaberite järgi (§ 1315-1322), tegelikust olustikust tulenevate hädavajaliste parandustega (§ 1316).

2.jagu. Ühekülgne tõotus.

Kehtiva seaduse vastavad reeglid oma suures enamuses (B 3277--3283) on reaalse tähenduse ja aluse kaotanud, seega ei tulnud arvesse. Jäid järele ülareegel (B 3276) ning sellest erandid (B 3139, 3283 m.l;), mis kujundavad käesoleva jao esimesi §-e (§ 1323,1324), kuna järgnevad (§ 1325,1326) on loodud tegelike vajaduste tõttu välismaistel eeskujudel.

3.jagu. Lubamatud teod.

Selle jao kaks esimest jaotust reguleerivad lubamatute tegude ja nende tagajärgede üldküsimusi, kolmas - nende üldlaadilist eriliiki (viivitus).

1.jaotis. Üldeeskirjad.

Eeskirjad (§ 1327-1348) on kujundatud kehtiva seaduse alusel, redaktsiooniliste parandustega. Vastavalt on säilitatud ka hooletuse liigitus (§ 1335 jj.), seejuures eriti raske hooletuse mõiste (§ 1336) parandatud ning täpsustatud.

2.jaotis. Kahjud ja nende hindamine.

Eeskirjad (§ 1348-1360), samuti nende alljaotised kehtiva seaduse alusel.

3.jaotis. Viivitus.

Selle eeskirjad (§ 1361-1377) ja alljaotised samuti kehtiva seaduse alusel.

4.jagu. Õigustamata rikastumine.

Oludest, milledega seadus seob võlaõigusi (§ 1260), on õigustamata rikastumise juhud kõige üldisemat laadi, ja see õigustab vastavate eeskirjade paigutamist käesolevate üldeeskirjade sekka (§ 1378--1409). Eeskirjad ise, samuti nende jaotised on kehtiva seaduse alusel, vajalikkude täiendustega ja parandustega (§ 1380 jt.).

3.peatükk. Kõrvalkohustused.

Olles eelmises (2-s) peatükis käsitlenud võlaõiguste tekkimise viise, peatutakse käesolevas peatükis säärastel võlaõigustel ehk kohustustel, mis on seotud teatava peakohustusega, seega "kõrvalkohustused".

1.jagu. Käsiraha.

Eeskirjad (§ 1410-1416) kehtiva seaduse alusel.

2.jagu. Leppetrahv.

Säärase nimetuse juurde (Konventionalstrafe) on jäetud pärast pikemat kaalutlust, kuna seni tegelikult vahel tarvitusel olnud nimetus („tagatistrahv") tooks sekeldusi vastava eriinstituudiga (vt. allpool "Tagamiskohustus", § 1444 jj.). Eeskirjad ise (§ 1416-1424) on kehtiva seaduse järgi.

3.jagu. Intressid.

Eeskirjad (§ 1425-1443) ja nende jaotised kehtiva seaduse järgi, kuid vajalikkude parandustega.

4.jagu. Tagamiskohustus.

Eeskirjad (§ 1444-1477) ja ta jaotised rajanevad kehtivale seadusele, tehtud on siiski vajalikke parandusi. Viimaste seast tuleb eriti mainida B 3252 väljajätmist, mis on toimunud vastava eriteadlase soovitusel, kuna kõnesolev eeskiri hobuste oluliste haiguste loeteluna ei olevat täielik, loomaarstide praegusaegse kättesaadavuse tõttu vajaduseta, hobuste ostjaid ja müüjaid põhjendamata eriseisundisse asendav ja osalt pealegi kehtivate seadustega vastuolus. Seega ka hobuste puuduste suhtes tulevad rakendamisele üldeeskirjad.

5.jagu. Aruandmine.

Vastavad eeskirjad (§ 1478-1481), rajanedes kehtivale seadusele on oma üldlaadilisuse tõttu ümber paigutatud „üldeeskirjade" hulka.

4.peatükk. Nõuete ja võlgade üleminek.

Kehtiv seadus tunneb nõudmiste üleandmist kui seesugust (B 3461-3482) peale selle nõudmiste üleminekut uuenduse (novatio) teel (delegotio nominis) (B 3578 jj.), võlgade üleminekut aga ainult uuendusena võlgniku isiku asendamise teel (delegatio debiti) (B 3578, 3588 jj.). Säärane nõudmiste üleminek kahesugusel viisil peaks praktiliselt tekitama asjatuid lahkarvamusi (cessio või novatio?), kuna samal ajal pole mingit põhjust lubada võlgade ülevõttu ainult novatsiooni tiitli all. Sellepärast ja silmas pidades välismaisi eeskujusid on novatsioon piiratud ainult kohustuse aluste või tingimuste, mitte aga isikute muutmisega (vrd.B 3578), kuna olenemata novatsiooni tiitlist on lubatud nõudmiste ja võlgade üleminek, jagunedes seega nõudmiste loovutuseks ja võlgade ülevõtuks.

1.jagu. Nõuete loovutus.

Eeskirjad (§ 1482-1495) ja jaotused rajanevad kehtivale seadusele, erandatud vajalikud muudatused.

2.jagu. Võlgade ülevõtt.

Eeskirjad (§ 1496-1498) põhjenevad kehtival seadusel, kuid tuleb silmas pidada, et seejuures tulevad abinormidena rakendamisele mitte eeskirjad novatsiooni kohta (nagu kehtivas seaduses), vaid üldnormid lepingute kohta.

5.peatükk. Mitu usaldajat ja võlgnikku.

Süsteemi loogilise arendamise teel eeldati esialgu ainult kahte isikut, s.o.ühte usaldajat ja ühte võlgnikku (peatükid 2 ja 3), seejärel isikute muutmist, kuid põhimõttelt nõnda, et ikka jääks ainult kaks isikut (peatükk 4). Tegelikult teatavasti võib aga ühes võlavahekorras olla ühtaegu mitu usaldajat ja mitu võlgnikku,millist juhtu süsteemi loogilises edasiarenduses seega käsitletakse käesolevas peatükis.

1.jagu. Solidaarsed kohustused.

Selle jao eeskirjad (§ 1409-1515) rajanevad kehtivale seadusele, erandatud vajalised muudatused ja süstemaatilisem jaotus.

2.jagu. K ä e n d u s.

Käendus on kahtlemata üldlaadiline instituut ning vastavalt üle toodud „üldeeskirjade" sekka. Eeskirjad ise (§ 1516-1544) ja tähtsal määral nende jaotus põhjenevad kehtival seadusel.

6.peatükk. Võlaõiguste lõppemine.

Peale seda, kui võlavahekordade süsteem on algmeist (peatükk 1) järk-järgult arendatud kuni oma keerulisemaisse kombinatsioonidesse (peat.2-5), järgneb käesolevas peatükis vastavate vahekordade lõppemise reguleerimine.

1.jagu. T ä i t m i n e.

Vastavad eeskirjad (§ 1545-1576) rajanevad kehtivale seadusele, vajalikkude parandustega, peamiselt samuti ka jaotised. Osalt on vajalikuks osutunud luna sootu uusitermineid(§ 1563 jj.).

2.jagu. Tasaarvutus.

Eeskirjad (§ 1577-1592) ja peamiselt ka jaotus rajaneb kehtivale seadusele.

3.jagu. Ühtumine.

Eeskirjad (§ 1593-1596) annavad sisult üle kehtivaid eeskirju.

4.jagu. Vastastikune kokkulepe.

Eeskirjad (§ 1597-1601) kehtiva seaduse alusel.

5.jagu. U u e n d u s.

Eeskirjad (§ 1602-1607) kehtiva seaduse alusel, kuid selle olulise muudatusega, et uuendus (novatio) võib toimuda ainult kohustuse alusel, mitte aga osavõtvate isikute suhtes (§ 1603, vt.eelpool nõuete ja võlgade ülemineku puhul).

6.jagu. Leppetoiming.

Eeskirjad (§ 1608-1613), samuti peamiselt ka jaotus rajaneb osalt kehtivale seadusele, viimase eeskirjad (B 3613 jj.), mis küllaldaselt lahendatakse üldosa (I raamat) ja käesoleva raamatu eelnevate peatükkide (eriti peat.2) alusel, on liigsetena välja jäetud.

7.jagu. Kohtuotsus.

Kehtiva seaduse eeskiri (§ 1614).

8.jagu. Taganemine.

Taganemine on tegelikus elus suure tähtsusega instituut, mis kehtivas seaduses reguleerimata. Vastavad eeskirjad (§ 1615-1627 on loodud tegeliku elu kaalutlustel ning väliseeskujudel (Saksa ja eriti Ungari).

9.jagu. Ülesütlemine.

Aluste ja eeskirjade (§ 1628-1632) suhtes oluliselt sama, mis eelmise (8) jao kohta.

10.jagu. Aegumine.

Eeskirjad (§ 1633-1648) olult kehtiva seaduse alusel, vajalikkude täpsustamiste ja muudatustega, kuna mõned kehtivaist normest (B.3620,3622) on üle viidud üldossa (§ 211).

2.osa: Üksikud võlaõigused.

„Osa" ei jagune vahenditult üksikinstituutidesse (müük,vahetus jne.), vaid peatükkidesse, ja need alles tavaliselt üksikinstituutidesse. Sellega - vastupidiselt mõningale välismaisele eeskujule (BGB, Pr.-Jtaalia pr.) - on püütud saavutada süsteemilist kooskõla kogu eelnõuga, suuremat ülevaatlikkust ja võimalikult ka kehtiva seaduse jaotuse säilitamist.

1.peatükk. Võõrandamislepingud.

Tegeliku tähtsuse ja välismaiste eeskujude arvestamisel on võõrandamislepingud paigutatud süsteemi etteotsa, seejuures mitte üksnes vastutasulised (nagu kehtivas seaduses), vaid klassifikatsiooni täiuslikkuse huvides lõpul ka vastutasutud (kinge).

1.jagu. M ü ü k.

Eeskirjad (§ 1649-1739) ja jaotised oluliselt kehtiva seaduse alusel. Tegelikkude huvide silmaspidamisel juurde lisatud eeskirjad müügi kohta järelmaksuga . (§ 1689-1692).

2.jagu. Vahetus.

Eeskirjad (§ 1740-1743) esitavad kehtivaid norme.

3.jagu. H a n g e.

Eeskirjad (§ 1745-1747) samuti nagu eelmises jaos.

4.jagu. Elurendise leping.

Eeskirjad (§ 1748-1766) nagu eelmises jaos, termin („elurendis") võetud kasutamisele pärast mitut kaalumist.

5.jagu. K i n g e.

Eeskirjad (§ 1767-1786) ning jaotised oluliselt kehtiva seaduse alusel. Osa termineid võetud tarvitusele pärast pikemaid kaalutlusi.

2.peatükk. Tagasiandmise lepingud.

Selles peatükis on toodud samad instituudid nagu kehtivas seaduses, välja arvatud nõudmised õigustamata rikastumise kohta, mis oma loomult siia ei kuulu ning on juba paigutatud „Üldeeskirjade" alla (vt.eespool).

1.jagu. L a e n.

Termin („laen") on võetud tarvitusele pärast pikemat kaalumist, eriti silmas pidades selle termini rahvapärasust ja sissejuurduvust ning ühtlasi lähedust (võrreldes kunstlikult loodud „muutlaenuga"). Eeskirjad (§ 1787-1802) ning jaotised esitavad oluliselt kehtivat seadust, kuid vajalikkude parandustega.

2.jagu. Pruuklaen.

Termin („pruuklaon") on kunstlikult loodud, kuid parema puudumisel pärast kaalumist tarvitusele võetud. Eeskirjad (§ 1803-1817) ning nende jaotised oluliselt kehtiva seaduse järgi.

3.jagu. Soosing.

„Prokaarium" on liiga mitte-rahvapärane ja tundmata. Pärast mitmeid esitatud termineid jäädi „soosingu" kui eesti keelele vististi kõige vastuvõetavama juurde. Eeskirjad (§ 1818-1824) kehtiva seaduse järgi.

4.jagu. H o i d.

Eeskirjad (§ 1824-1845) ning nende jaotised oluliselt kehtiva seaduse järgi.

5.jagu. Võõrastemajapidajate kohused reisijate suhtes.

Eeskirjad (§ 1846-1854) kehtiva seaduse järgi, silmaspidades sellekohast rahvusvahelise konventsiooni eelnõu ja tegelikke vajadusi.

3.peatükk. Kasutamislepingud.

Asjade ja inimjõu kasutamine praegusaegses õiguslikus tunnetuses on sedavõrd erinevad, et ei saa jääda püsima vastavate lepingute viimine ühe liigi alla (nagu kehtivas seaduses seoses rooma locatio-conductio'ga). Vastavalt kasutamislepingute hulka on jäetud ainult tavalised lepingud asjade kasutamise kohta, kuna lepingud inimjõu kasutamise kohta on eraldatud eriliiki („Töölepingud"). Sel viisil jäid aga „kasutamislepingute" liigi alla ainult üüri- ja rendilepingud.

1.jagu. Rentimine ja üürimine.

Nagu kehtivas seaduses, nõnda ka eelnõus on rendi- ja üürilepingud reguleeritud seadustehniliselt üksteisest eraldamata. Eeskirjad (§ 1885-1918) ja nende jaotised on seega üldiselt kehtiva seaduse alusel, vajalikkude täpsustamiste ja parandustega. Märkida tuleb, et nn. „karja-rendileping" (B 4131 jj.) omal ajal suurmaapidamistes levinud, on praeguses olustikus kaotanud tähtsuse ja seetõttu pärast kaalumist eelnõust jäetud välja. Küll aga võib kogu põllumajandusliku käitise (talu") rentimisel olla kaasa renditud ka seal olev kari. Vastavalt on senise „karja-rendi" eeskirju, kuivõrd nad viimati-mainitud suhtes võiksid olla tähtsad osalt üle viidud talurentniku erikohuste" eeskirjade hulka (§ 1904-1906). Praktilise rakenduse tõttu võiks kaalumisele tulla, kas mitte luua üksikasjalisemaid eeskirju nn. „pooltera-instituudi" kohta. Siiski esialgu on piirdutud kehtiva seaduse ulatuses vaid eeskätt vastava instituudi („osarendi") mainimisega (§ 1863 lõige 2).

4.peatükk. Töölepingud.

Eeltoodud põhjustel on „töölepingute" liiki eraldatud säärased senised „kasutamislepingud", millede esemeiks on inimtööjõud.

1.jagu. Teenimine.

Eeskirjad (§ 1919-1935) ja jaotised eeskätt kehtiva seaduse järgi, kuid osalt olude kohaselt ning välismaistel eeskujudel tunduvalt muudetud (§ 1922).

2.jagu. Pereteenimine.

Eeskirjad (§ 1936-1957) ja jaotised kehtiva seaduse järgi,kuid olukohaste muudatustega (§ 1940,703 jt.).

3.jagu. Töövõte.

Eeskirjad (§ 1958-1976) ja jaotised kehtiva seaduse järgi.

4.jagu. V e d u.

Eeskirjad (§ 1977-1984) nagu eelmisel jaol.

5.peatükk. Asjadeajamine.

Lepingud „asjadeajamise" kohta on loogiliselt ja olult lähedad „töölepinguile" ning vastavalt on muudetud nende süsteemiline asend võrreldes kehtiva seadusega.

1.jagu. Volitamine.

Eeskirjad (§ 1985-2016) ja jaotised kehtiva seaduse järgi.

2.jagu. Nõuanne ja soovitus.

Eeskirjad (§ 2017,2018) nagu eelmises jaos.

3.jagu. Hindemüük.

Eeskirjad (§ 2019-2022) nagu eelmises jaos.

4.jagu. Volituseta asjade ajamine.

Eeskirjad (§ 2023-2042) ja jaotised olult kehtiva seaduse järgi, siiski vajaliku täpsustamisega (§ 2023 jt.).

6.peatükk. Ühisõigused.

Üldiselt kujundatud kehtiva seaduse alusel.

1.jagu. Seltsingud.

Terminid, nagu nad esinevad, on võetud kasutamisele pärast mitmeid kaalutlusi. Eeskirjad (§ 2043-2079) ja nende jaotised kehtiva seaduse järgi, kuid vajalikkude täpsustamistega (§ 2043 jt.).

2.jagu. Muud ühisõigused.

Eeskiri (§ 2043) kehtiva seaduse järgi.

7.peatükk. Õnnelepingud.

Peatükk on kujundatud kehtiva seaduse alusel.

1.jagu. M ä n g.

Eeskirjad (§ 2081-2085) kehtiva seaduse järgi.

2.jagu. L o t e r i i.

Eeskirjad (§ 2086-2090) kehtiva seaduse järgi, kuid vajalikkude parandustega.

3.jagu. K i h l v e d u.

Eeskirjad (§ 2091-2093) kehtiva seaduse järgi.

4.jagu. Kindlustus.

Eeskirjad (§ 2094-2098) nagu eelnevas jaos.

8.peatükk. Üksikud lubamatud teod.

Vastavalt „Üldeeskirjade" iseloomule (vt.eelpool ja § 1262, 1327 jj.) käsitletakse käesolevas eriosas vaid lubamatute tegude tähtsamaid erijuhte.

1.jagu. Lubamatud teod isiku vastu.

Eeskirjad (§ 2099-2102) kehtiva seaduse alusel, järjekorra muutmisega vastavalt teo raskusele.

2.jagu. Varaliste õiguste rikkumine.

Eeskirjad (§ 2103,2104) kehtiva seaduse alusel, olukohase täpsustamisega.

9.peatükk. Üksikud võlaõigusi tekitavad olud.

„Üldeeskirjade" sissejuhatavas eeskirjas (§1260 in fine) tähendatud „oludest, millega seadus seob" võlaõigusi, oli samades „üldeeskirjades" lähemalt reguleeritud nõudmised üldlaadilisest „õigustamata rikastumisest" (vt.eespool ja § 1378 jj.). Vastavalt sellele tulevad käesolevas eriosas käsitlemisele võlavahekorrad, mis tekivad muudest üksikutest vastavatest „oludest".

1.jagu. Kahju väljaheitmisest,väljakallamisest ja allalangemisest.

Eeskirjad (§ 2105-2107) oluliselt kehtiva seaduse alusel, kuid vajalikkude täpsustamiste ja sõnastuslikkude lühendustega.

2.jagu. Loomade poolt tekitatud kahju.

Kehtiva seaduse eeskirjad on osalt väga arhailist laadi (B 4577, 4585), kui ka kasuistlikud (B 4578,4586,4588,4591,4592). See tõttu eelnõu eeskirjad (§ 2108-2111) rajanevad vaid osalt kehtivale seadusele, kuna samuti on silmas peetud tegelikku olustikku ja välismaisi eeskujusid (peamiselt Ungari) ja ka kooskõlastamist eelnõu teiste osadega (§ 2108,2111).

3.jagu. Asjade ja käitiste läbi tekitatud kahju.

Selles jaos käsitletud juhud on suure tähtsusega, sest tegelikult mitte niivõrd loomad (eelnev jagu) kui just rohkemal määral „asjad" (masinad ja muud seadeldised, jõurikkad ained, ning vastavalt tegutsevad käitised) osutuvad kahju tekitajaiks. Eriseadused, kuivõrd seesuguseid antud või antakse, peavad silmas eeskätt sääraste esemetega lähemalt seotud isikuid (töölised, ametnikud jm.),

ning muidugi tulevad vastavatel juhtudel eeskätt rakendamisele kuid kahju kannatajad ei piirdu üksnes eelmainituiga, vaid vastavad kahju võimalused haaravad iga tsiviilset kodanikku, praegusajal sootu laiemas ulatuses kui kahju võimalus loomadest. Kui seadusandja ürgsest saadik on püüdnud loomade tekitatud kahju tasandada ja praegugi seda teeb (vt.eelmist jagu), siis on ta toodud põhjustel veel suuremal määral kohustatud püüdma tasandada kahju, mis tekitatud asjade ja käitiste läbi. Vastavalt sellele ning silmas pidades välismaisi eeskujusid (eeskätt Ungari) on loodud käesoleva jao eeskirjad (§ 2112-2115). Nende eeskirjade järgi ei lasu kahju tasumise kohustus sellel, kes oma ülesandeid korralikult täitnud (§ 2112-2114), ühtlasi ei ole õigustatud saama tasu, kes ise süüdi kahju tekkimises või hoidumises minimaalsestki kaasabist selle vältimiseks (§ 2114). Selles mõttes kõnesolevad eeskirjad peaksid olema kõigiti õiglased.

4.jagu. Asja ettenäitamine.

Eeskirjad (§ 2116-2121) kehtiva seaduse järgi.

10.peatükk. Riigi ja riigiteenijate vastutus.

Riigivõimu ülesannete kasvav mitmekesisus viib tsiviilseid kodanikke vastavalt mitmekesistesse kokkupuudetesse riigivõimuga. Ei oleks mõeldav, et riigivõimu teostavate isikute seadusvastaselt ja süüdivate tegudega tekitatud kahjud jääksid tasandamata, kuivõrd võimalik. Juba Vene ajastul tekkis Tsiviilkohtupidamise seaduse § 2 alusel rikkalik kohtupraksis, mis vastavaid küsimusi püüdis lahendada, silmas pidades ka muid vastavaid eeskirju ning erivahekordi (vt.kohtupraksist eeltähendatud §-i juurde.) Administratiivkohtuseadusega on eelmainitud § 2 oma protsessuaalse tähtsuse tsiviilkohtus kaotanud ning jääb vastavalt ka uues tsiviilkohtupidamise seadustikust vormilikult välja. Ka muud seadused, tavaliselt juhuslikud, ei lahenda küsimust. Sel viisil tekib paratamata vajadus reguleerida kõnesoleva küsimuse materiaalõiguslikku külge, mis ainult ja üksinda saab kuuluda tsiviilseadustikku. Reguleerimise lähtekohta ja põhimõte saab siin olla vaid samane, nagu igasuguste juriidiliste isikute suhtes, nimelt et vastutust kannab juriidiline isik ja ühtlasi ta organina tegutsev füüsiline inimene (vt.eespool ja § 57 lõige 2), olgu siis et fiskaalpoliitilistel kaalutlustel tuleb riigi ja ta organitena tegutsevate isikute vastutust vähendada. Vastavalt sellele ning silmas pidades välismaisi eeskujusid (eriti Ungari) ning Veneaegset kohtupraksist ja praegusoni kujunenud praksist on loodud vastavad eeskirjad (§ 2122-2125). Nendest § 2122 lõige 1 loob üldpõhimõtte (sisult eeskätt senise praksise ja konstruktsioonilt Ungari eeskujul), kuna lõige 2 kujundab laiendava erandi (senise praksise alusel). § 2123 lõige 1 loob eeskirja riigiteenija vastutuse suhtes (mis omakorda määrab ka riigi vastutuse alu-

sed - § 2122 lõige 1), kuna lõige 2 vähendab eelmise lõike ulatust, samuti lõiked 3 ja 4. Seetõttu riigitoenija ja ühtlasi riigi vastutus on suhteliselt hoopis vähem võrreldes üldiste põhimõtetega ning eeskirjadega (vt.eespool ja § 1260,1327 jj.), olles vormilt täpselt väljendatud ning sisult ligikaudselt võrdne praeguse seisundiga, kuivõrd see puutub materiaalõiguslikku külge, kuna protsessuaalne külg ei kuulu siinkohal käsitlemisele. § 2124 on loodud kehtivate seaduste alusel ja on vajalik selleks, et ei võidaks eelnevatest eeskirjadest (§ 2122,2123) teha ekslikke järeldusi, nagu polekski lõplikult võitnud protsessija õigustatud saama kahjutasu vastaspoolelt, kuna kohus (riik) ja kohtunikud vastavatel juhtudel tavaliselt vastutavad ei ole (§ 2122,2123). § 2125 on kujundatud selleks, et omavalitsuste ja muude avalikõiguslikkude isikute ning nende teenijate vastutus ei kujuneks üldisel alusel (vt.eespool), vaid võrdselt riigiga ning selle teenijatega, sest tegutsevad nemadki iure publico nagu riik ise. Sel viisil kogu käesolev peatükk liigub tsiviilõiguse äärel, kus jubq tugevasti tundub avaliku õiguse mõjukonda. Vastavalt siin ka Tsiviilseadustik lõpeb.